

Produksjon av økologiske jordbruksvarer

Rapport for 2021

Rapport nr. 19/2022
15.03.2022

Landbruksdirektoratet
Eanandoallodirektoráhtta

Rapport: Produksjon av økologiske landbruksvarer. Rapport for
 2021

Avdeling: Avdeling handel og industri

Dato: 15.03.2022

Ansvarlig: Harald Moksnes Weie

Rapport-nr.: 19/2022

Forsidebilde: Katrin Moe

Forord

Økologisk rapport, Markedsrapporten og rapporten Omverdenen til norsk landbruk og matindustri er alle en del av Landbruksdirektoratets årlige innspill til Landbruks- og matdepartementet (LMD) i forkant av jordbruksforhandlingene. Rapportene er også utformet for å kunne gi andre interesserte en oversikt over både markedsutviklingen i Norge og i omverdenen til norsk landbruk og matindustri. Rapportene beskriver dagens situasjon og forventninger til utviklingen framover. Samlet sett bidrar rapportene til et grunnlag for å vurdere måloppnåelsen knyttet til produksjon og priser, og for å vurdere endringer i virkemiddelbruk for å nå de landbrukspolitiske målene.

Markedsrapporten gir en oversikt over hvordan tilgangen på viktige norske landbruksvarer var i året som gikk. Vi presenterer tall over norsk produksjon, import og eksport, og vurderer markeds- og prissituasjonen for korn og kraftfôr, melk og meieriprodukter, kjøtt og egg, sentrale varer i grøntsektoren, bearbejdede landbruksvarer (RÅK-varer) og skog.

Omverdenen til norsk landbruk og matindustri gjør rede for internasjonale rammevilkår, som produksjon, handel og prisutviklingen til sentrale landbruksvarer, som påvirker norsk landbruk og matindustri.

Økologisk rapport supplerer de to øvrige rapportene med en egen omtale av det økologiske markedet, både nasjonalt og internasjonalt. Rapporten bør leses sammen med SSBs artikkel om det økologiske produksjonsgrunnlaget, altså arealer og dyr.

Som et supplement til disse rapportene viser vi til andre publikasjoner fra Landbruksdirektoratet, Norsk Institutt for Bioøkonomi (NIBIO) og Statistisk Sentralbyrå (SSB) som gir nærmere omtaler av utviklingen i norsk landbruk og matindustri. Videre gir www.landbruksdirektoratet.no mer informasjon og tallmateriale om norsk landbruk, pris- og markedsutvikling for jordbruksvarer samt internasjonal handel.

God lesing!

Jørn Rolfsen

Innhold

Forord	2
Innhold	3
Sammendrag	4
1 Korn, mel og kraftfôr	5
1.1 Relativt liten økologisk kornproduksjon	5
1.2 Normalisering av matkornproduksjonen, økende andel norsk mathavre	9
1.3 Høyere produsentpriser enn på konvensjonelt korn	10
1.4 Økt kraftførsalg etter anleggsbrann i 2020	12
1.5 Ingen økninger i kraftfôrpriser	13
2 Melk og meieriprodukter	14
2.1 Volumet økologisk melk ned 3 prosent	14
2.2 Stabil andel økologisk melk	15
2.3 Redusert innmålt volum på Østlandet	15
2.4 Redusert anvendt volum	18
2.5 Økt melkepris i 2021	19
3 Kjøtt	20
3.1 Liten økning i produksjonen av firbeinte dyr	20
3.2 Den økologiske fjørfeproduksjon er liten, men økende	26
4 Egg	28
4.1 Nedgang i produksjonen	28
4.2 Svikten i storhusholdningsmarkedet vedvarte	28
5 Poteter, grønnsaker og frukt	31
5.1 Minimal omsetningsøkning, andelen økologisk stabil	31
5.2 Betydelig nedgang i omsetningen av poteter	32
5.3 Varierende omsetning av frilandsgrovnnsaker	33
5.4 Norsk økologisk veksthusproduksjon, en usikker fremtid	39
6 Omsetning i forbrukermarkeder	43
6.1 Omsetning gjennom dagligvarehandelen	43
6.2 Fortsatt vekst i salgskanaler utenom dagligvare	45
6.3 Serveringsmarkedet – svak vekst etter fjorårets sterke fall	46
6.4 Økning i omsetningen av bakervarer utenom dagligvare	47
6.5 Direktesalg – viktig for utviklingen av økologisk landbruk	47
6.6 Vinmonopolet øker fortsatt omsetningen	50
7 Internasjonal utvikling	53
7.1 Økende økologisk areal globalt	53
7.2 Mindre vekst i våre nærmeste naboland	54
8 Tilskudd til økologisk jordbruk	58
8.1 Liten økning i utbetalt produksjonstilskudd siste året	58
8.2 Frakttilskudd	60
8.3 Prisdokumentasjonstilskudd	60
8.4 34 mill. kroner til utviklingstiltak innen økologisk landbruk	61
Referanser	64
Vedlegg	65

Sammendrag

2021 har vært nok et ekstraordinært år for landbruksproduksjon, sterkt påvirket av den globale pandemien og ringvirkningene fra denne. I årets rapport viser Landbruksdirektoratet hvordan dette spesifikt har påvirket økologisk produksjon. Innenfor noen produksjoner har den økologiske andelen fulgt utviklingen til konvensjonell landbruksproduksjon, og innenfor andre produksjoner er sammenhengene mer kompliserte. Rapporten går gjennom sektor for sektor, før den omtaler omsetning, internasjonal utvikling og det forvaltningsmessige rammeverket til norsk økologisk produksjon, ved å se på tilskudd og utviklingstiltak. I år har vi også fått på plass en oversikt over omsetning gjennom dagligvaresektoren.

Noe av det viktigste som skjer for økologisk produksjon i de kommende årene, er endrede rammevilkår på grunn av ny forskrift som regulerer økologisk produksjon. Reglene er forankret i EUs nye økologiregelverk, forordning (EU) 2018/848, som gjelder i EU fra 1. januar 2022. Forordningen gir en del nye regler for økologisk produksjon og merking av økologiske produkter, og er innlemmet i EØS-avtalen. Forordningen vil bli gjennomført i Norge gjennom at det vedtas en ny forskrift som erstatter gjeldende forskrift om økologisk produksjon og merking av økologiske landbruksprodukter, akvakulturprodukter, næringsmidler og fôr (økologiforskriften). Forskriften blir fastsatt av Landbruks- og matdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet. Det er fremdeles tidlig å si mye om innvirkningen av de nye reglene på økologisk produksjon, men Landbruksdirektoratet følger feltet tett, og har som ambisjon å være en viktig kilde til informasjon om endringer i produksjon og marked for økologiske landbruksvarer også fremover.

Korn, mel og kraftfôr har hatt en noe negativ utvikling i produksjonsmengde siste sesong, hovedsakelig for førkorn, samtidig som omsetningen av økologisk kraftfôr har gått opp. Dette medfører at norskandelen i økologisk kraftfôr fremdeles er betydelig lavere enn i konvensjonelt.

I 2021 har produksjonen av økologisk **melk** gått noe ned, og det samme har anvendelsesgraden, altså hvor stor del av melken som blir solgt videre som økologisk. Landbruksdirektoratet har nylig gitt ut en egen rapport om utfordringer knyttet til dette – «Verdikjeden for økologisk melk».

For økologisk **kjøtt** har produksjonen gått opp i 2021 for både firbeinte og fjærfe. Det er store variasjoner mellom de ulike kjøttslagene når det gjelder hvor stor andel av produksjonen som faktisk selges videre som økologisk. **Egg** har hatt synkende produksjon og salg i 2021, etter mange år med oppadgående kurve.

Innenfor **grønt** er det ulik utvikling for ulike kategorier, selv om total omsetning har økt noe. Noen vekster er tydeligere etablert enn andre, og har mye høyere økologisk andel. Prisene til produsentene ser ut til å stagnere for en del frukt og grønnsaker.

Omsetning har gått opp i både dagligvare og andre salgskanaler gjennom pandemien, men mange steder har den flatet ut eller gått noe ned i 2021, sammenlignet med 2020. Alternative salgskanaler, som bondens marked, har kompensert for salgssvikt i andre markeder i 2021, og markedshager har hatt en stor vekst de siste årene.

Mange av trendene vi allerede har sett **internasjonalt** over flere år fortsetter, og de store etablerte produsentlandene dominerer fortsatt. I Norden har utviklingen av økologisk produksjon flatet noe ut, men det gjenstår fremdeles å se hvordan EUs nye strategi for bærekraftig matproduksjon vil påvirke markedet rundt oss for økologisk mat.

Tilskuddsordningene for økologisk landbruk har ikke hatt store endringer i 2021. Årets rapport inkluderer en oversikt over utviklingsprosjekter som har fått tilskudd i løpet av året.

1 Korn, mel og kraftfôr

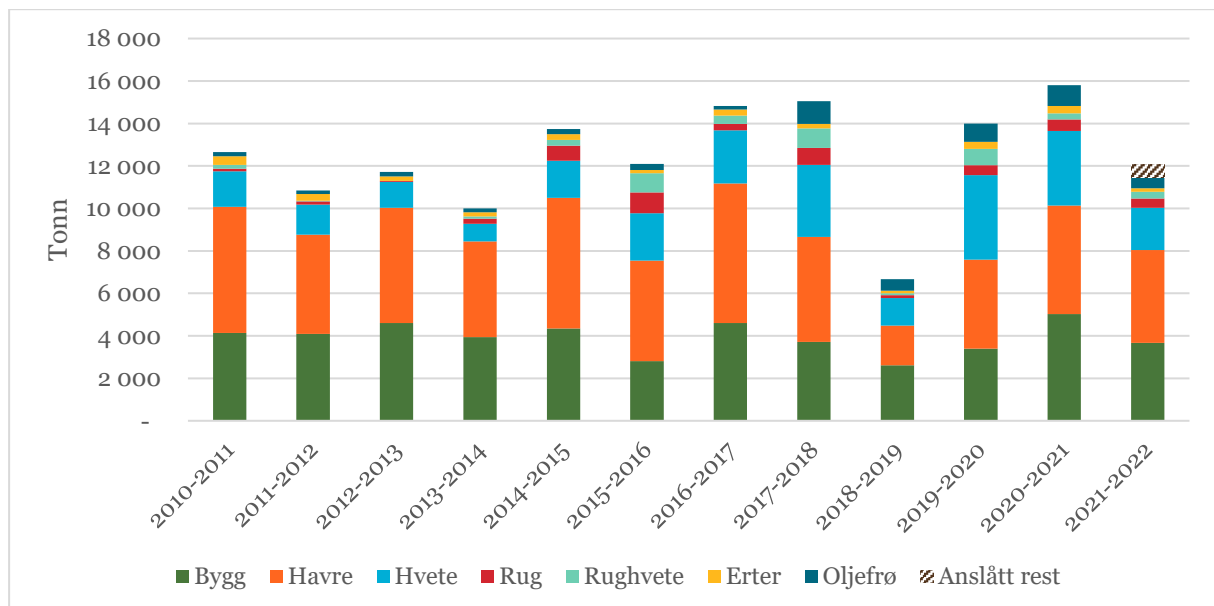
Produksjonen av økologisk korn i sesongen 2021–2022 anslås til å bli betydelig mindre enn de siste årene. Nedgangen gjelder først og fremst førkorn, mens matkornproduksjonen er den nest største noensinne.

Omsetningen av økologisk kraftfôr økte betydelig fra 2020 til 2021. Det var omsetningen av kraftfôr til svin og fjørfe som økte, hovedsakelig på grunn av normalisering etter en anleggsbrann i 2020.

Prisene på økologisk kraftfôr lå stabilt eller gikk litt ned i 2021 sammenlignet med 2020. Mens konvensjonelt kraftfôr økte betydelig i pris, var det ingen prisøkninger på økologisk fôr på høsten.

1.1 Relativt liten økologisk kornproduksjon

Foreløpige leveransedata tyder på at produksjonen av korn, erter, oljefrø og åkerbønner i 2021–2022 blir relativt liten. Vanligvis er 95 prosent av kornet levert ved slutten av februar. Hvis vi legger dette til grunn, anslår Landbruksdirektoratet at det totalt blir levert litt over 12 000 tonn. Dette vil være en nedgang på 24 prosent fra 2020–2021, da produksjonen var rekordstor, og ni prosent mindre enn gjennomsnittet for de fem foregående avtaleårene. Produksjonsutviklingen de ti siste avtaleårene er vist i figur 1.

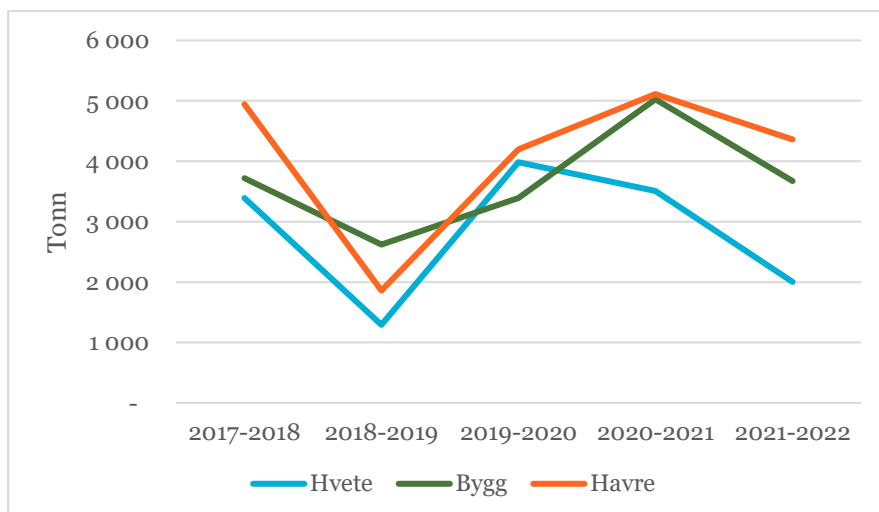

Figur 1: Produksjon av økologisk korn, erter, oljefrø og åkerbønner de 10 siste avtaleårene.

Kilde: Landbruksdirektoratet

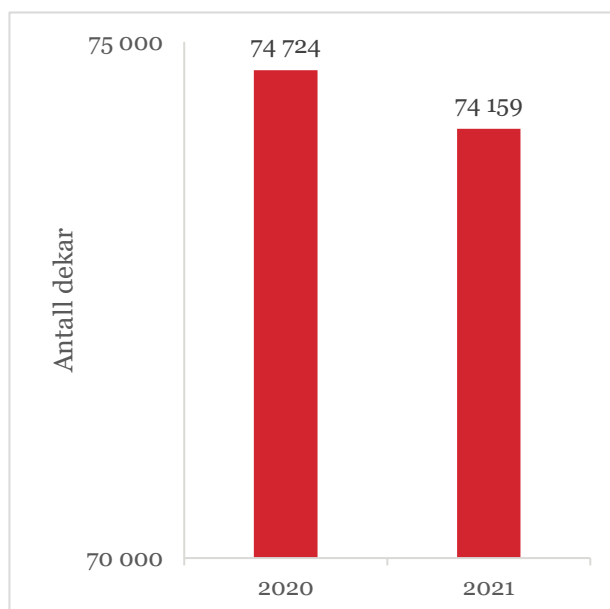
Av de nesten 11 500 tonnene som er levert, er 2 400 tonn registrert med matkvalitet og 9 100 tonn med førkvalitet. Dette gir en matandel på 21 prosent i årets avling av økologisk korn, erter, oljefrø og åkerbønner, opp fra 17 prosent i 2020–2021. Nedgangen i produksjon fra forrige sesong gjelder først og fremst førkorn, som det ble produsert 4 000 tonn mer av i 2020–2021. Matkornproduksjonen har hatt en betydelig mindre nedgang. Dette er nærmere omtalt i avsnitt 1.2.

Figur 2 viser produksjonen av økologisk hvete, bygg og havre de fem siste avtaleårene. Dette er de tre kornslagene det produseres mest av. Figuren viser at produksjonen av de tre slagene samvarierer nokså tett, noe som tyder på at de påvirkes av felles årsaker. For tredje år på rad er havre det kornslaget med størst produksjon.

Figur 2: Produksjon av økologisk hvete, bygg og havre, 2017-2018 til 2021-2022.

Kilde: Landbruksdirektoratet.

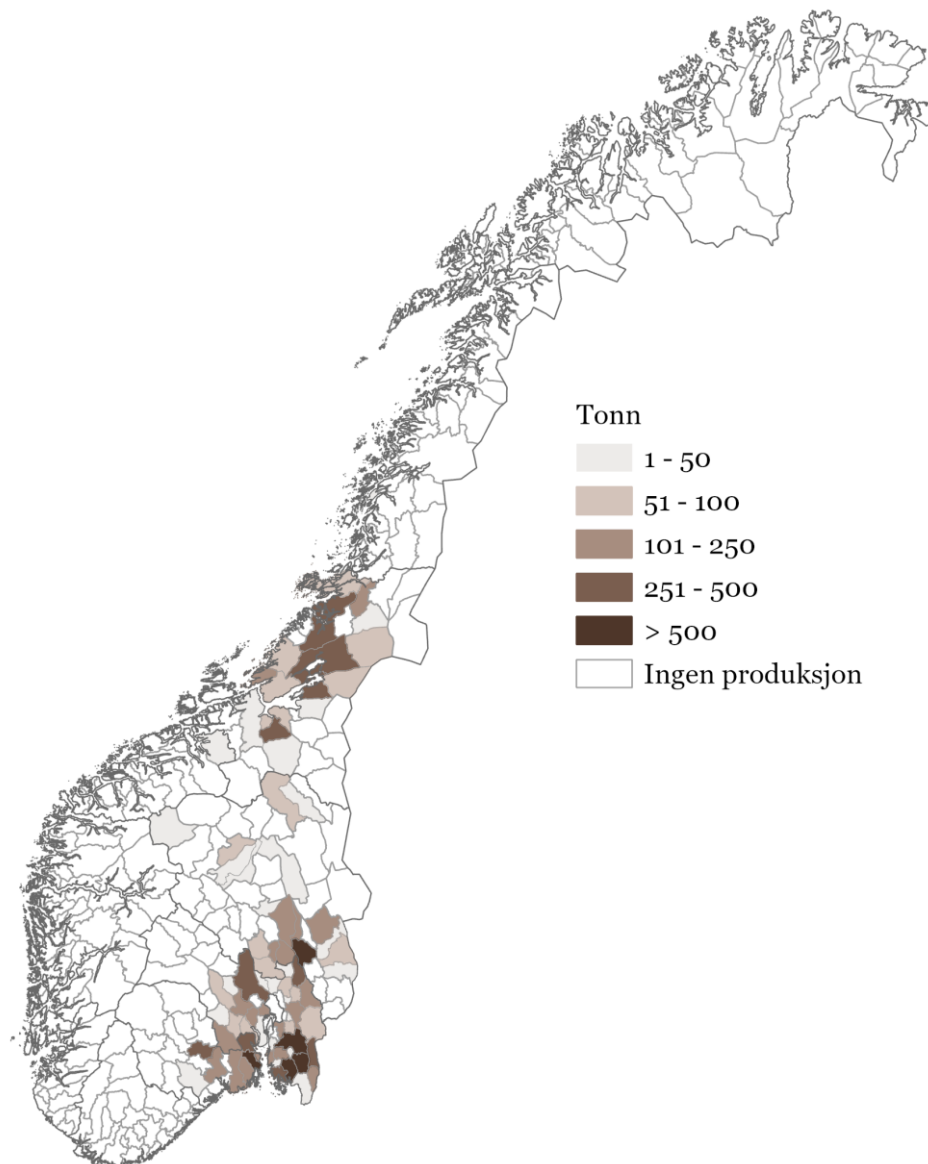

Figur 3: Tilskuddsberettiget areal per 1.10., 'Økologisk korn til modning og krossing, samt 2. års karens'

Kilde: Landbruksdirektoratet.

Figur 3 viser at det tilskuddsberettigede arealet til økologisk korn gikk ned i 2021. Nedgangen var på 0,8 prosent. Antallet foretak som fikk arealtilskudd gikk også ned, fra 435 til 421.

Nedgangen i levert korn fra høsten 2020 til høsten 2021 er altså betydelig prosentvis større enn nedgangen i areal i samme periode. Årsaken er at avlingsnivået i all kornproduksjon er lavere i 2021-2022 enn i 2020-2021, som var et svært godt år mange steder. Landbruksdirektoratets data om produserte mengder og tilskuddsberettiget areal tilsier en avlingsnedgang fra 211 til 161 kg/daa i økologisk kornproduksjon, som tilsvarer 24 prosent. Tilsvarende data for all kornproduksjon (konvensjonell + økologisk) gir en nedgang fra 434 til 372 kg/daa (-14 prosent). Ifølge bransjeaktører har salget av gjødsel som er godkjent for økologisk produksjon økt fra 2020 til 2021. Nedgangen kan dermed ikke knyttes til prisoppgangen på gjødsel, og skyldes først og fremst mindre gunstige værforhold i 2021.

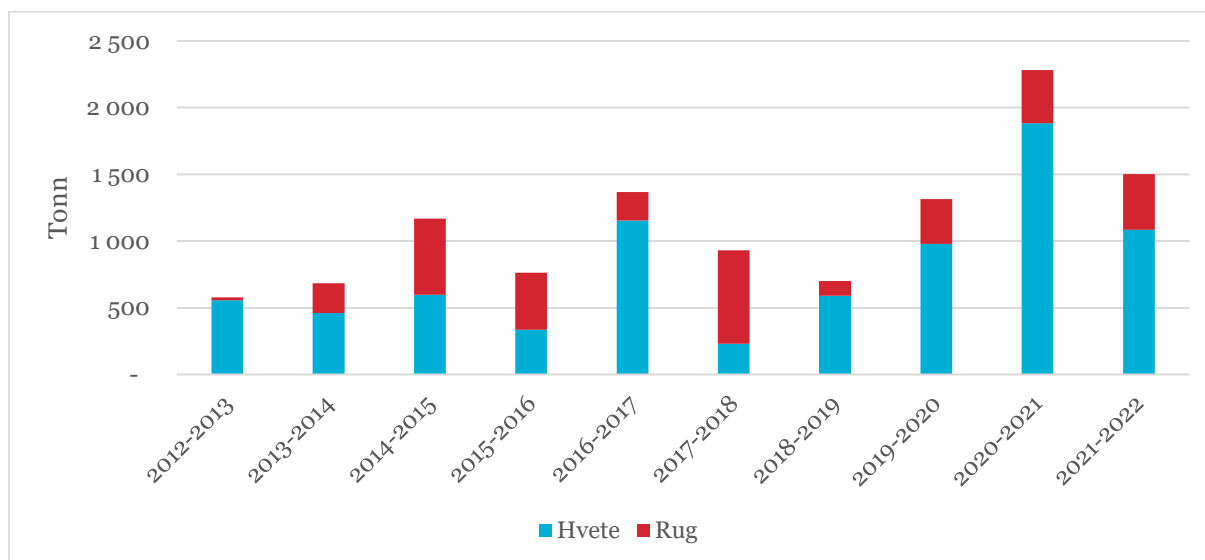
Figur 4: Kart over økologisk kornproduksjon i Norge i 2021. Tonn per kommune.

Kilde: Landbruksdirektoratet.

Figur 4 viser den geografiske utbredelsen av økologisk kornproduksjon i 2021, og variasjonen i produsert mengde på kommunenivå. Produksjonsmønsteret er i hovedsak likt som for konvensjonell produksjon, med tyngdepunkter på Østlandet og i Trøndelag. Det området som produserer mest økologisk korn, er det gamle Østfold, hvor kommunene Indre Østfold, Rakkestad og Sarpsborg er henholdsvis nummer 1, 3 og 4 på lista over de kommunene som produserer mest økologisk. I Trøndelag ble det produsert mer enn 250 tonn i hver av kommunene Namsos, Steinkjer, Inderøy, Levanger og Melhus. Den nordligste registrerte produksjonen var i Alstahaug kommune i Nordland, hvor det ble produsert 17,5 tonn.

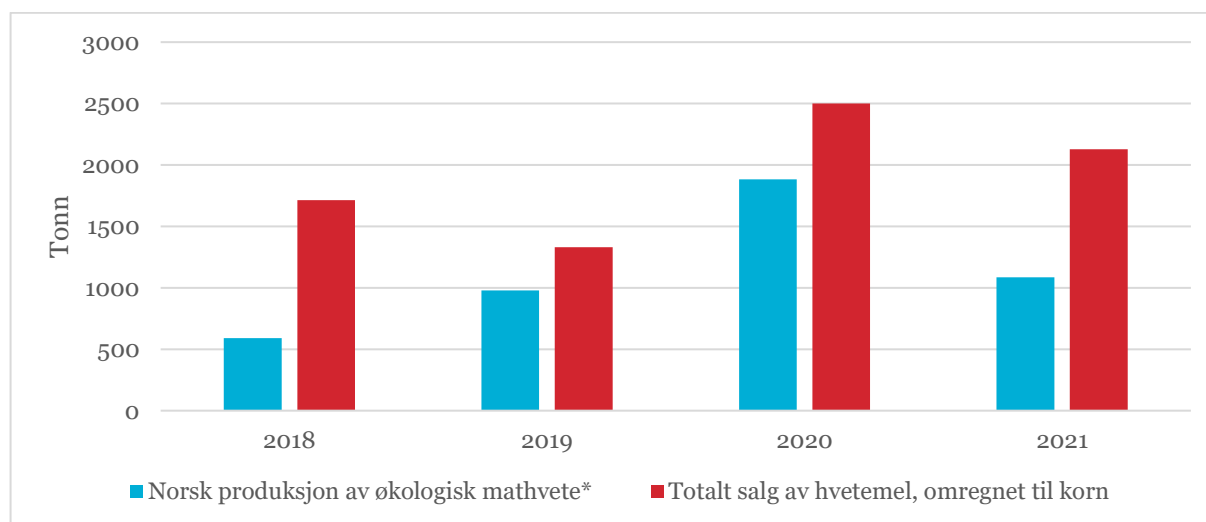
1.2 Normalisering av matkornproduksjonen, økende andel norsk mathavre

Selv om den totale økologiske produksjonen av korn, oljefrø, erter og åkerbønner er liten i 2021–2022, er matkornproduksjonen den nest største noensinne. Ved utgangen av februar 2022 var det levert omtrent 1 500 tonn økologisk hvete og rug av matkvalitet. Dette er en normalisering sammenlignet med fjorårets rekordstore produksjon. Figur 5 viser utviklingen i økologisk mathvete- og matrugproduksjon de ti siste avtaleårene. Figuren viser at mathveteproduksjonen falt med 800 tonn, fra nesten 1900 tonn i 2020 – 2021.

Figur 5: Økologisk hvete- og rugproduksjon med matkvalitet de ti siste avtaleårene. Tonn.

Figur 6 sammenligner den norske produksjonen av økologisk mathvete per sesong med matmelmøllenes totale salg av økologisk hvetemel per kalenderår, omregnet til korn. Figuren viser at forbruket av økologisk hvetemel i 2021 falt litt tilbake fra rekordnivået i 2020, men til et høyere nivå enn de to foregående årene. Covid-19-pandemien førte til et uvanlig høyt forbruk i 2020, og har sannsynligvis også hatt en effekt i 2021. Den norske produksjonen av økologisk mathvete har imidlertid falt mer enn totalforbruket til melproduksjon. Rommet for norsk økologisk mathvete ser dermed ut til å ha vokst sammenlignet med de to foregående årene.

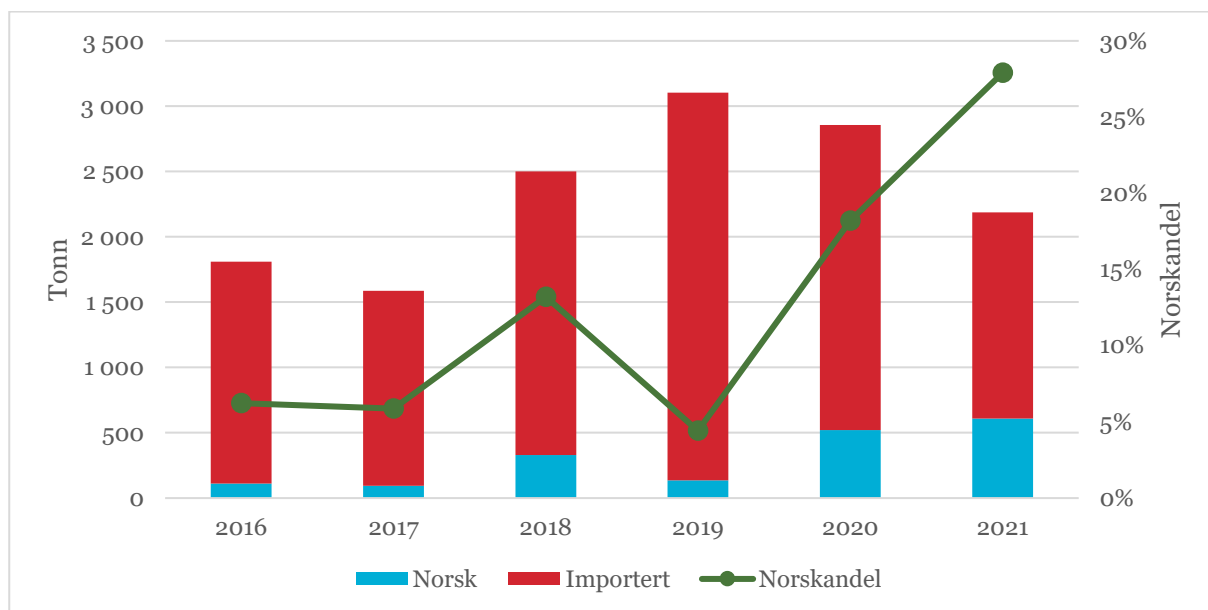
Figur 6: Produksjon av norsk mathvete og totalt salg av hvetemel omregnet til anslått mengde korn. Tonn.

Kilde: Landbruksdirektoratet.

* Innhøstet i aktuelt kalenderår og levert i løpet av gjeldende avtaleår.

Nedgangen i produksjonen av mathvete oppveies imidlertid delvis av en kraftig økning i mathavreproduksjonen. Mengden økologisk havre som er registrert med matkvalitet i Landbruksdirektoratets leveransedatabase, har økt fra omtrent 350 tonn i 2020–2021 til 850 tonn i 2021–2022. Mathavre framskaffes på to måter: for det første plukkes det ut enkeltpartier på kornmottakene basert på visuell inspeksjon. Utplukkingen skjer etter at havren er mottatt og registrert som fôrkorn. For det andre dyrkes mathavre på kontrakt, og da kan havren registreres som matkorn ved mottak. At mengden som er blitt registrert med matkvalitet direkte ved mottak har økt såpass mye, skyldes trolig at en større mengde er dyrket på kontrakt denne sesongen.

Figur 7 viser at bruken av norsk økologisk mathavre, og norskandelen av forbruket, er på vei opp. Denne trenden vil sannsynligvis fortsette i 2022 med tanke på at det er levert minst 850 tonn norsk økologisk mathavre i 2021–2022, som er mer enn møllenes samlede årsforbruk har vært noe år. Samtidig er totalforbruket av økologisk mathavre synkende. Det kan tenkes at norsk konvensjonell mathavre tar markedsandeler fra importert økologisk mathavre.

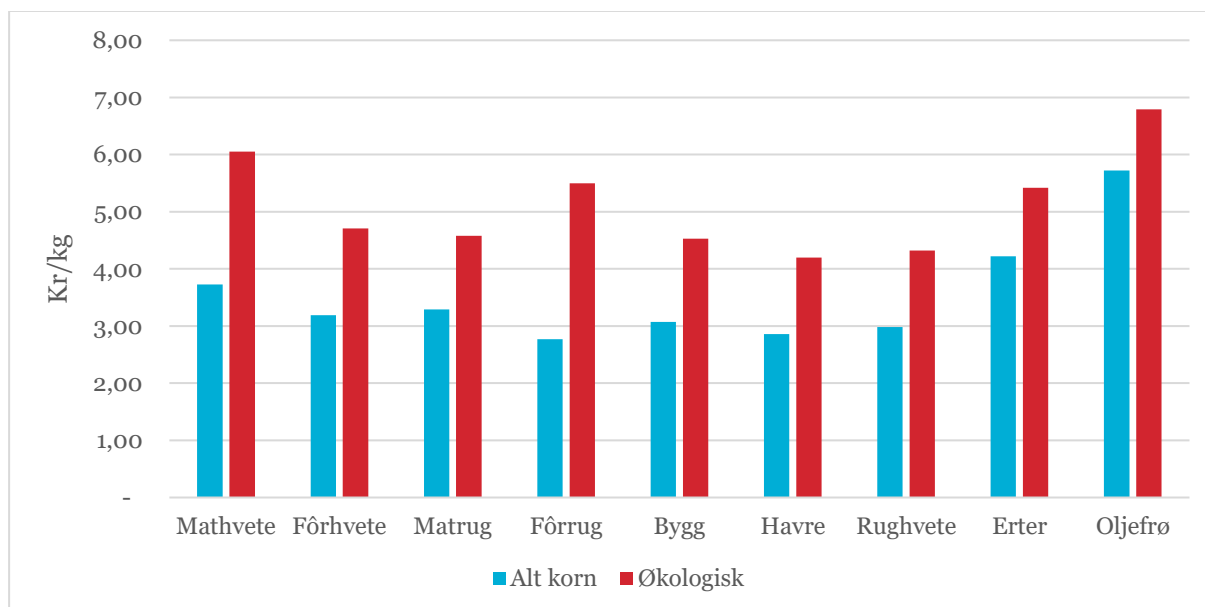
Figur 7: Forbruk av økologisk mathavre ved norske matmellemøller, samt norskandel. 2016–2021. Tonn og prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet.

1.3 Høyere produsentpriser enn på konvensjonelt korn

Figur 8 viser de gjennomsnittlige prisene som er utbetalt til produsent for ulike kornslag hittil i avtaleåret 2021–2022. Kornkjøperne utbetaler generelle tillegg for økologisk vare, i tillegg til at enkelte kvaliteter dyrkes på kontrakt med egne prisvilkår. Landbruksdirektoratet har tidligere fastslått at Felleskjøpet Agris økotillegg i nokså stor grad samsvarer med differansen i markedspris mellom konvensjonell og økologisk vare.

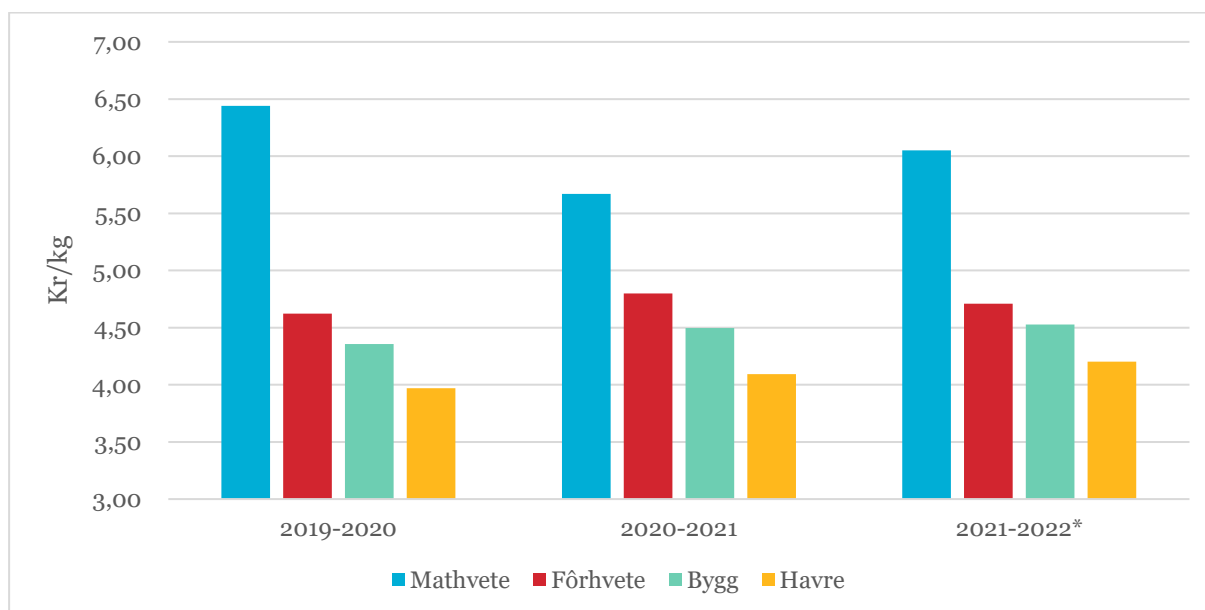
Prosentvis er prisforskjellen størst for fôrrug. Det er imidlertid det kornslaget med minst underliggende økologisk kvantum, slik at gjennomsnittsprisen er basert på få enkeltleveranser. Sett bort fra fôrrug, er prisforskjellen størst for mathvete (62 %), fulgt av fôrhvete, bygg (begge 48 %) og havre (47 %). Den gjennomsnittlige prisforskjellen mellom økologisk og konvensjonell vare, veid med kvantum av hvert kornslag, er 47 prosent.

Figur 8: Gjennomsnittlige produsentpriser for ulike kornslag hittil i kornåret 2021–2022. Kroner per kg.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Figur 9 viser hvordan markedsprisen for de fire mest produserte økologiske kornartene har utviklet seg de siste tre avtaleårene. Prisen på fôrhvete er den eneste som ikke har steget fra 2020–2021 til 2021–2022. Mathvete var imidlertid enda bedre betalt i 2019–2020 enn i inneværende sesong. Produsentprisene på bygg og havre har steget jevnt i løpet av disse tre årene.

Figur 9: Prisutvikling de tre siste avtaleårene for de mest produserte økologiske kornvarene. Kroner per kg. * Hittil i avtaleåret.

Kilde: Landbruksdirektoratet.

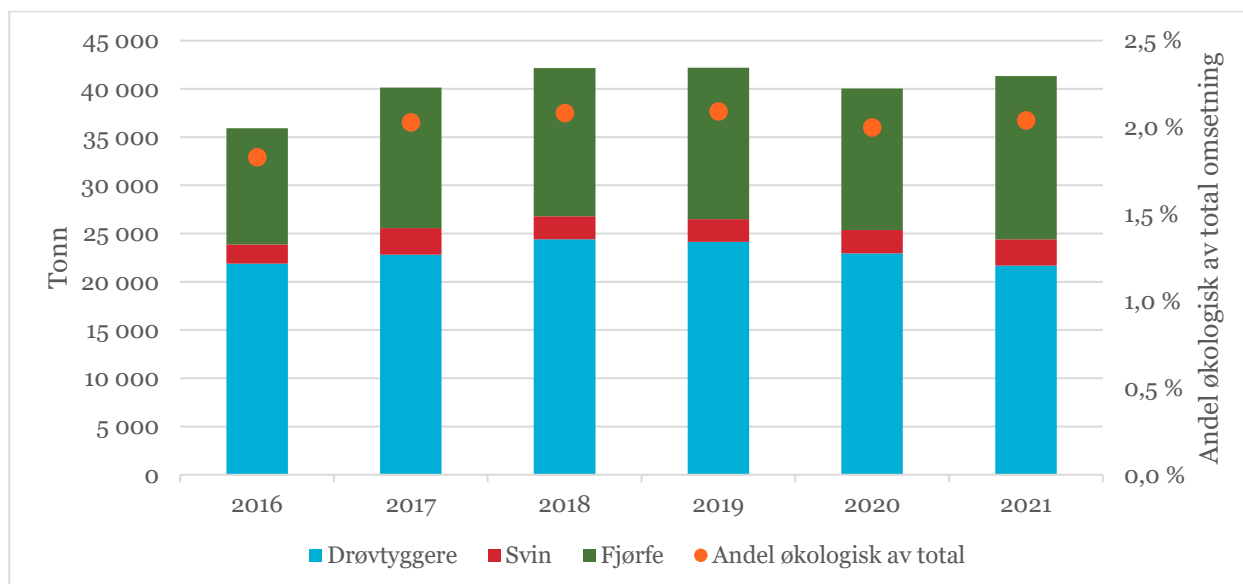
1.4 Økt kraftfôrsalg etter anleggsbrann i 2020

Figur 10 viser salget av økologisk kraftfôr i 2021. Det samlede salget for året var på 41 342 tonn. Dette var en økning på 3,3 prosent fra 2020, men noe mindre enn i toppårene 2018 og 2019. Totalt utgjorde økologisk ca. 2 prosent av total kraftfôromsetning i Norge. Andelen har ligget stabilt de siste fem årene.

Om lag halvparten av det økologiske kraftfôret går til drøvtyggere. I 2021 var salget av drøvtyggerfôr på 21 695 tonn, som var 5,5 prosent mindre enn året før. Salget av drøvtyggerfôr har gått ned hvert år siden 2018, da tørkesommeren førte til en betydelig økning. Salgsvolumet i 2021 var det minste på ti år.

Salget av økologisk kraftfôr til både svin og fjørfe økte derimot kraftig i 2021. Salget av svinefôr økte med 12,5 prosent fra 2020 til det høyeste nivået på fire år. Hovedårsaken var at salget var unormalt lavt i tredje kvartal av 2020, på grunn av brann i Felleskjøpets produksjonsanlegg på Lena.

Salgsøkningen for fjørfefôr var på hele 15,6 prosent. Også her var hovedårsaken en oppgang i tredje kvartal, da salget normaliserte seg etter brannen i 2020. Samtidig ser man en jevnt stigende trend i forbruket av økologisk kraftfôr til fjørfe de siste ti årene. I 2011 var salget på rundt 7 000 tonn, mens i 2021 var det på 16 939 tonn. Salget er altså mer enn doblet på ti år.

Figur 10: Omsetning av økologisk kraftfôr per forslag, og andel økologisk av total omsetning, 2016–2021. Tonn

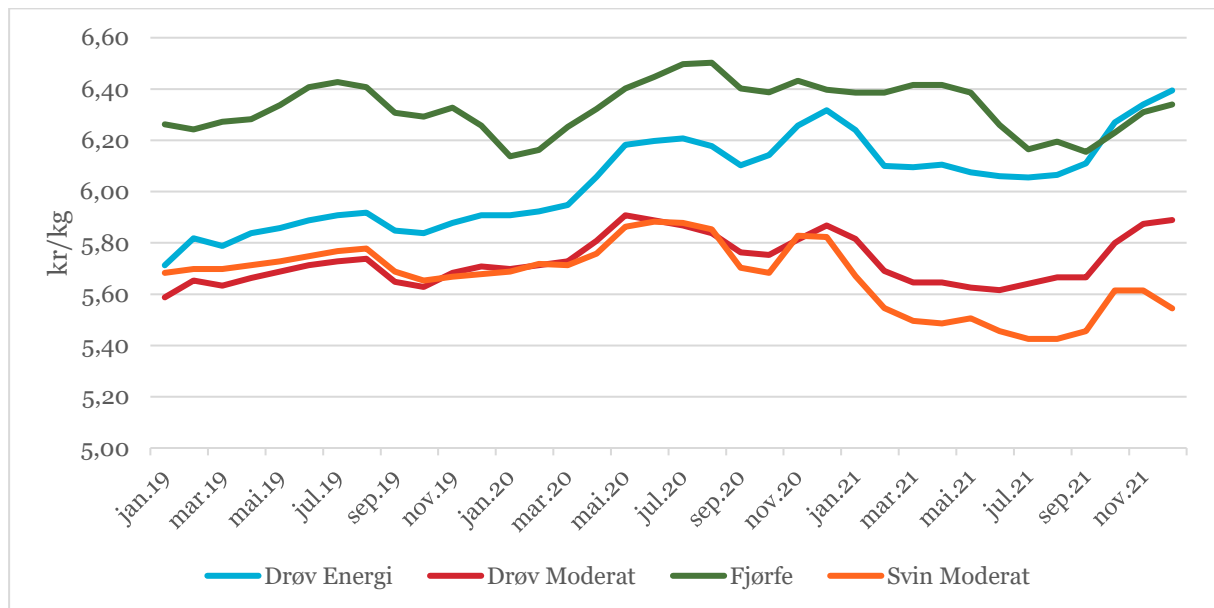
Kilde: Landbruksdirektoratet, basert på innrapporteringer fra kraftfôrmøller

Mens det meste av kornet i konvensjonelt kraftfôr er norsk, må en større andel av økologisk råvare importeres. Forbruket av fôrkorn til økologisk kraftfôr var på om lag 23 000 tonn i 2021. Over halvparten av dette var importert vare.

Vi er også avhengige av å importere en rekke råvarer som ikke produseres i Norge, som mais, melasse og soyamel. Til sammen gir dette en importandel på om lag 66 prosent i økologisk kraftfôr. Til sammenligning har andelen import i konvensjonelt kraftfôr i gjennomsnitt vært ca. 43 prosent de siste fem årene.

1.5 Ingen økninger i kraftfôrpriser

Figur 11 viser kraftfôrpriser i perioden 2019 til 2021.

Figur 11: Prisutvikling for økologisk kraftfôr, 2019–2021. Kroner per kg

Kilde: Landbruksdirektoratet

Mens prisen på konvensjonelt kraftfôr gikk betydelig opp i 2021, fulgte ikke prisen på økologisk kraftfôr etter. Gjennomsnittsprisen for året på økologisk kraftfôr til drøvtyggere var nesten lik som i 2020. Gjennomsnittspriser på kraftfôr til fjørfe gikk ned med ca. én prosent, mens for svinefôr var nedgangen på hele 4,5 prosent.

På grunn av høyere importandel påvirkes prisene på økologisk kraftfôr i større grad av internasjonale prissvingninger og valutakursendringer enn konvensjonelt kraftfôr. Dessuten settes tollsatsene på råvarer til økologisk kraftfôr ut fra prisene på konvensjonelle råvarer, selv om disse prisene kan utvikle seg annerledes enn prisene på økologiske råvarer. Normalt svinger derfor prisene på økologisk kraftfôr mye.

I 2021 fikk man derimot en betydelig prisnedgang i første halvår, etter at prisene hadde steget mye i 2020. Utover høsten 2021 begynte prisene å stige igjen, som følge av økte råvarepriser internasjonalt. Prisene økte mest for kraftfôr med en stor andel importerte råvarer, som energirikt drøvtyggerfôr.

2 Melk og meieriprodukter

Produksjonen av økologisk melk gikk ned 3,1 prosent eller 1,5 mill. liter fra 2020 til 48,1 mill. liter i 2021.

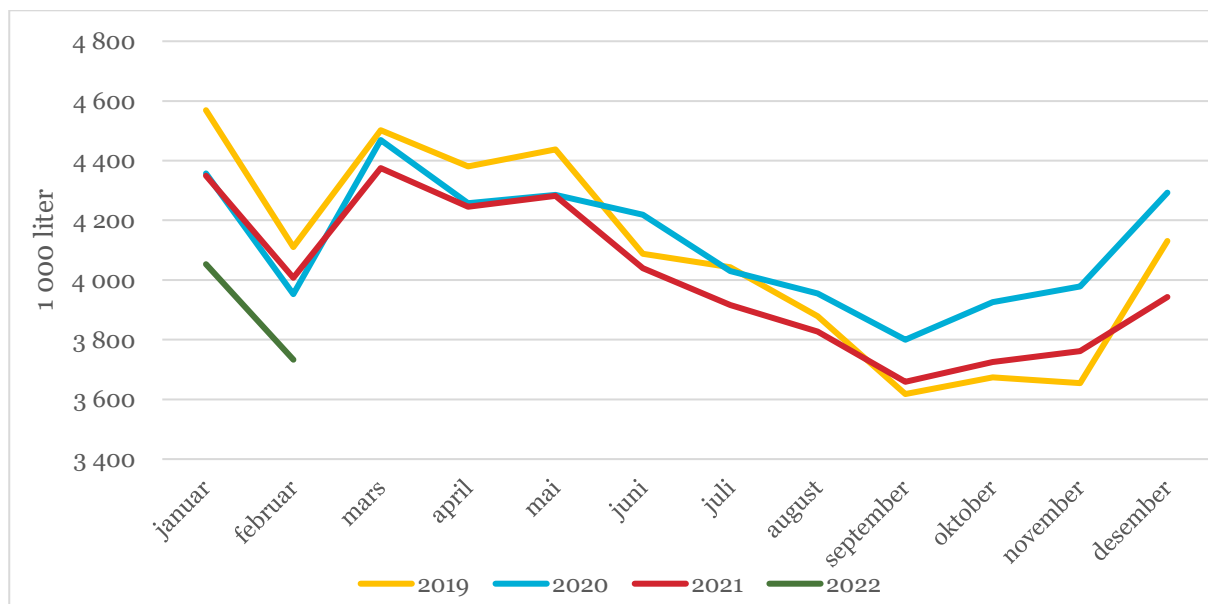
Det ble omsatt 26,2 mill. liter økologisk melk i 2021, 2,3 mill. liter mindre enn i 2020. Anvendelsesgraden, dvs. andelen solgt videre som økologisk melk, var da 54,5 prosent i 2021. Dette 2,9 prosentpoeng mindre enn i 2020. Etter fem relativt stabile år gikk volumet økologisk melk videreforedlet til økologiske meieriprodukter litt ned i 2021.

I dette kapitlet presenteres innmålt og omsatt volum økologisk melk. Mesteparten av den økologiske melken som produseres i Norge blir levert til Tine Råvare. Tine Råvare foredler ikke melken, men selger den videre til foredling i meieriindustrien.

2.1 Volumet økologisk melk ned 3 prosent

I 2021 ble det innmålt 48,1 mill. liter økologisk produsert melk hos Tine Råvare. Det var 1,5 mill. liter, eller 3,1 prosent, mindre enn i 2020. Dette var det minste innmålte volumet siden 2010. Sammenlignet med toppåret 2013, da det ble innmålt 54,5 mill. liter, var dette 6,4 mill. liter mindre.

Totalt innmålt melk, inkludert både konvensjonell og økologisk, økte med 1,8 prosent fra 2020 til 2021. Produksjonsutviklingen for økologisk melk var imidlertid stabil. De siste fire årene har volumet økologisk produsert melk ligget på ca. 50 mill. liter per år.

Figur 12: Volum innmålt økologisk melk per måned i 2019, 2020, 2021 og frem til og med februar 2022. Volumet i februar 2020 er justert til 28-dagers periode for å være sammenlignbart med februar 2019, 2021 og 2022. 1 000 liter.

Kilde: Tine SA, 2022

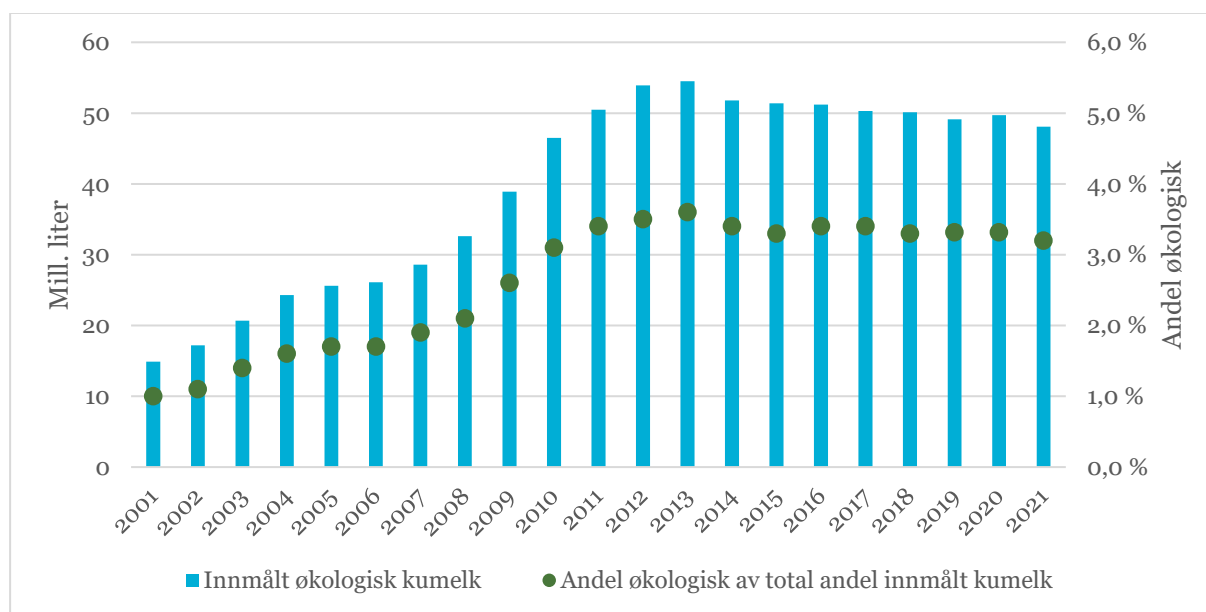
Figur 12 viser innmålte volumer av økologisk melk per måned. Figuren viser at melkevolumet i 2021 jevnt over var lavere enn i både 2019 og 2020. Under covid-19-pandemien økte etterspørselen etter meieriprodukter totalt sett, inkludert konvensjonell melk. Men omsetningen av økologiske meieriprodukter er spesielt avhengig av storhusholdningsmarkedet, og der så man at omsetningen gikk ned.

For å svare på etterspørselsøkningen ble forholdstallet for melkekvoter for kumelk satt til 1,05 i 2020 og 1,07 i 2021. Forholdstallet sier hvor stor andel av melkekvota, dvs. grunnkvota, bonden maksimalt kan produsere uten at hun/han må betale overproduksjonsavgift. Fra 1. januar 2022 er forholdstallet satt ned til 0,99.

I 2021 var det 168 færre økologiske melkekyr enn i 2020, tilsvarende en reduksjon på 2,2 prosent. Totalt var det 7 613 økologiske melkekyr i 2021, viser Debios tall (Debio, 2022).

2.2 Stabil andel økologisk melk

I 2021 ble det innmålt 1 525 mill. liter kumelk til sammen hos Tine Råvare og Q-meieriene. Dette var 29 mill. liter, tilsvarende 1,9 prosent, mer enn i 2020. Den økologiske melken, 48,1 mill. liter, utgjorde da 3,2 prosent av totalt innmålt volum melk. Andelen økologisk melk har vært relativt stabil etter økningen fram til 2011, jf. figur 13.

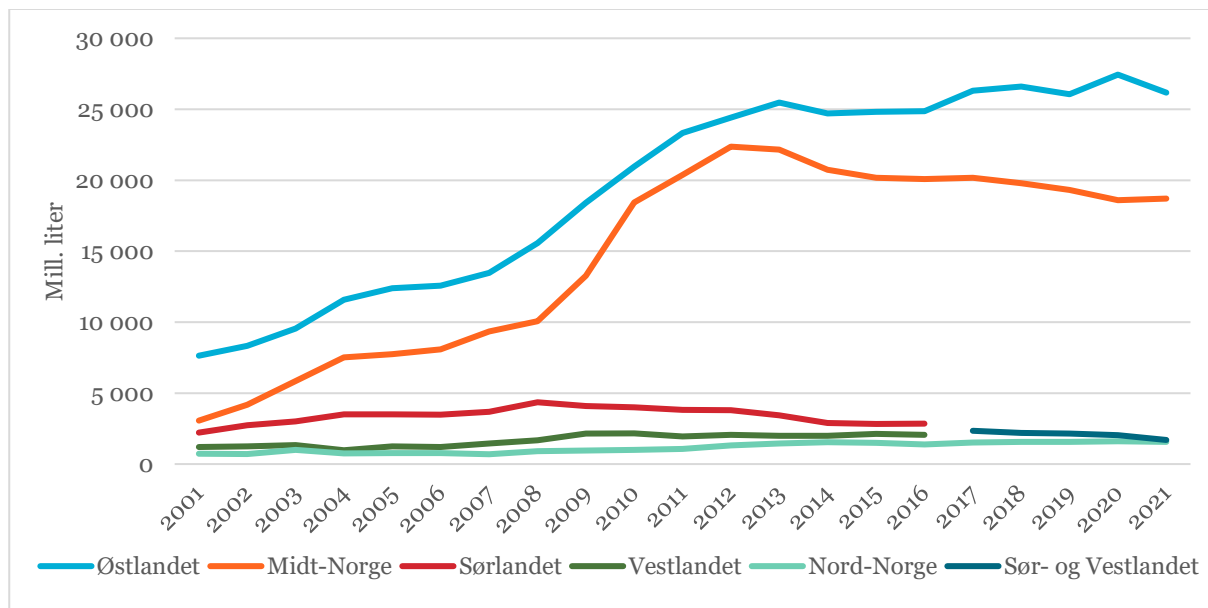
Figur 13: Volum innmålt økologisk kumelk og andel økologisk av totalt volum innmålt kumelk, 2001–2021. Mill. liter og prosent

Kilde: Landbruksdirektoratet og Tine SA, 2022

2.3 Redusert innmålt volum på Østlandet

Produksjonen av melk er ulikt fordelt mellom landsdelene. Slik er det også for økologisk melk. Tines tall viser innmålte volum fordelt på fire regioner som til sammen dekker hele Norge: Østlandet, Sør- og Vestlandet, Midt-Norge og Nord-Norge. Den største konsentrasjonen av økologisk melkeproduksjon er i Midt-Norge og på Østlandet. 93 prosent av det innmålte volumet er produsert der. Andelen gikk ned med ett prosentpoeng fra 2020. Produksjonen på Østlandet ble redusert med 4,7 prosent, mens produksjonen i Midt-Norge økte med 0,7 prosent.

På Sør- og Vestlandet og i Nord-Norge er produksjonen vesentlig mindre. På Sør- og Vestlandet ble produksjonen redusert med 0,3 mill. liter, tilsvarende 17 prosent, til 1,7 mill. liter, mens den i Nord-Norge økte med 48 tusen liter eller 3 prosent.

Figur 14: Volum innmål økologisk kumelk per landsdel, 2001–2021. Fra 2017 er Sørlandet og Vestlandet slått sammen. Mill. liter

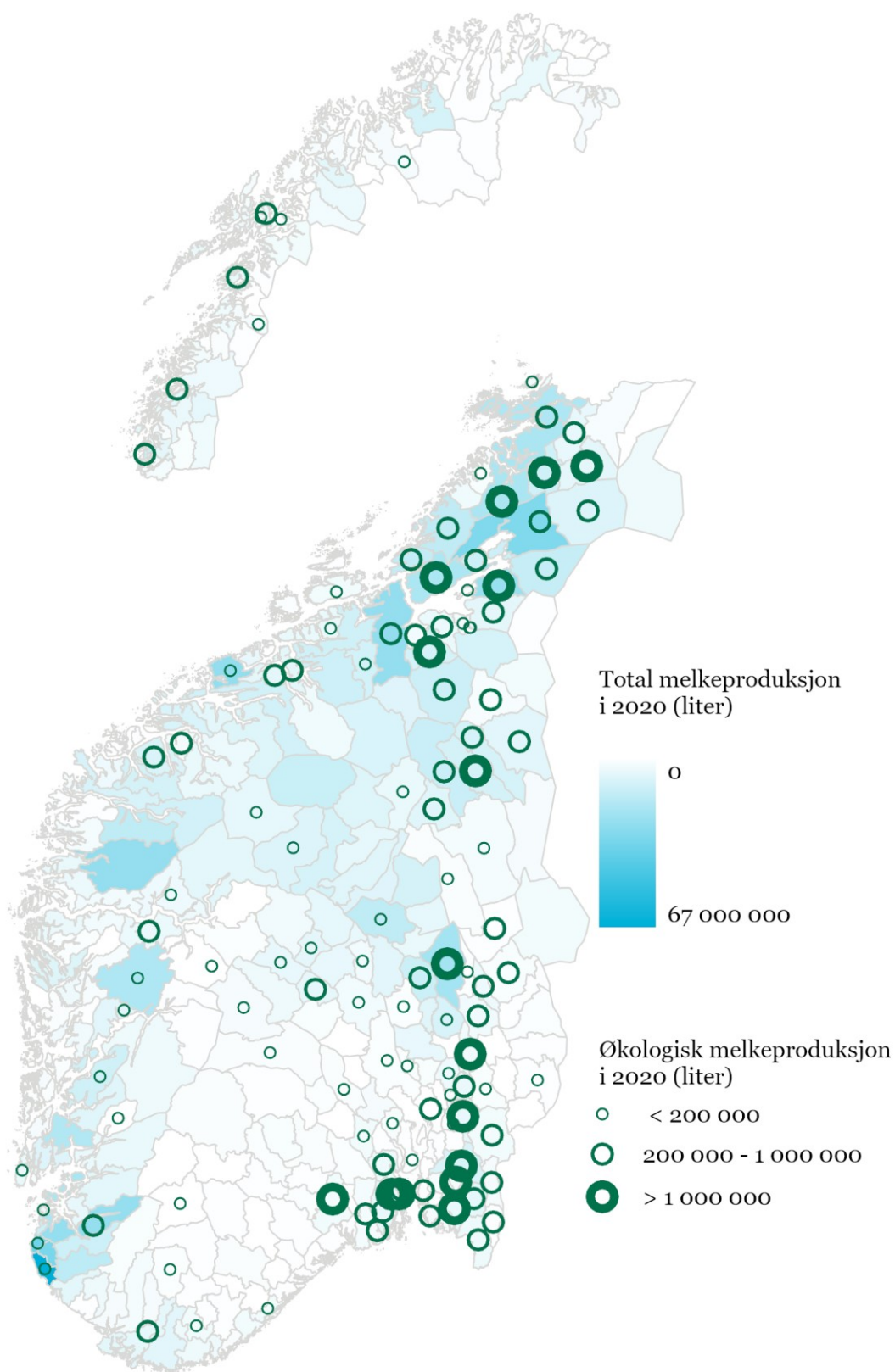
Kilde: Tine SA, 2022

Det var på Østlandet det var høyest andel økologisk melk i 2021. I Midt-Norge var også andelen høy sammenlignet med gjennomsnittet for Norge, mens i Nord-Norge og på Sør- og Vestlandet var andelen lavere enn gjennomsnittet for Norge, jf. tabell 1. Merk at tallene for innmål melk i tabellen omfatter kun volumet som er levert til Tine. Innmål volum til Q-meieriene, som bare tar imot konvensjonell melk, er ikke med i denne sammenhengen. Når man regner inn volumet levert til Q-meieriene, på 101,6 mill. liter, så er andelen økologisk produsert melk i Norge 3,2 prosent, jf. kapittel 2.2.

Tabell 1: Innmål melk og innmål økologisk kumelk til Tine, samt andel økologisk i 2021. Mill. liter og prosent.

Innmål melk til Tine per region	All kumelk	Økologisk kumelk	Andel økologisk i 2021
Østlandet	368,1	26,2	7,1 %
Sør- og Vestlandet	428,3	1,7	0,4 %
Midt-Norge	467,8	18,7	4,0 %
Nord-Norge	152,8	1,6	1,0 %
Innmål til Tine totalt	1 423,8	48,1	3,4 %

Kilde: Tine SA, 2022

Figur 15: Total melkeproduksjon og økologisk melkeproduksjon per kommune i Norge.

Kilde: Landbruksdirektoratet.

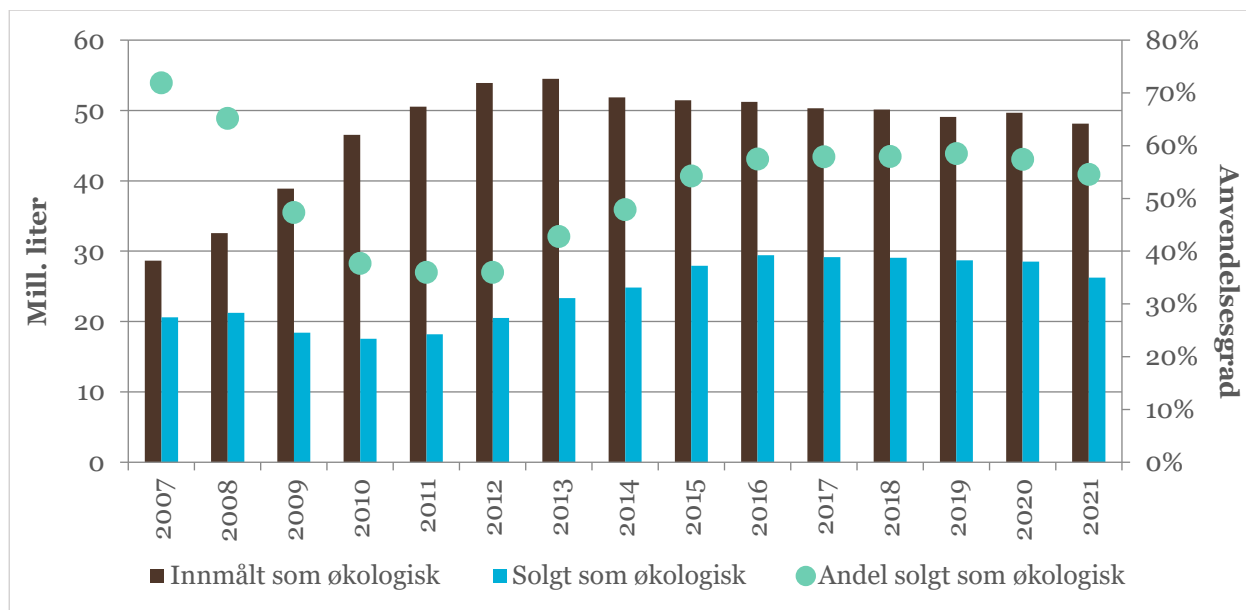
2.4 Redusert anvendt volum

Volumet økologisk produsert melk som er solgt videre som råvare til foredling til økologiske produkter, kalles i denne sammenhengen for anvendt volum. Det anvendte volumet har gått svakt nedover siden 2016. Fra 2020 til 2021 gikk det anvendte volumet økologisk melk ned fra 28,5 mill. liter til 26,2 mill. liter. Det tilsvarte en reduksjon på 7,9 prosent. Anvendelsesgraden for økologisk melk var 54,5 prosent i 2021, ned 2,9 prosentpoeng fra 2020.

Landbruksdirektoratet fikk i jordbruksoppgjøret 2021 i oppdrag å foreta en gjennomgang av verdikjeden for økologisk melk. En av oppgavene i oppdraget var å utrede om det er eventuelle flaskehalser for utvikling i primærproduksjon, foredling og salg av økologisk melk og økologiske meieriprodukter. Et av funnene var at anvendelsesgraden er viktig. En relativt lav anvendelsesgrad er en ekstra kostnad som føres videre i verdikjeden for melk. Pristillegget på 85 øre per liter økologisk melk til bonde, dekkes nå av et pristillegg til meieriene på kr 1,40 per liter økologisk melk. Dette forholdet tilsvarer en anvendelsesgrad på ca. 60 prosent. Lavere anvendelsesgrad gir dermed høyere råvarekostnad for meieriene.

For å redusere råvarekostnadene kan man enten redusere volumet melk som får pristillegget på 85 øre per liter, eller få på plass alternativ finansiering av pristillegget gjennom tilskudd. Les mer om dette i Landbruksdirektoratets rapport nummer 13/2022, «Verdikjeden for økologisk melk».

Figur 16 viser utviklingen i produksjonen og anvendelsen av den økologiske melken og viser at dette har vært relativt stabilt de siste fem årene frem til 2020, men at produksjon og anvendelse faller litt i 2021.

Figur 16: Innmålt volum økologisk kumelk, omsatt volum økologisk melk fra Tine Råvare og andel av den innmålte økologiske melken solgt videre som økologisk råvare. Mill. liter og prosent.

Kilde: Tine SA, 2022

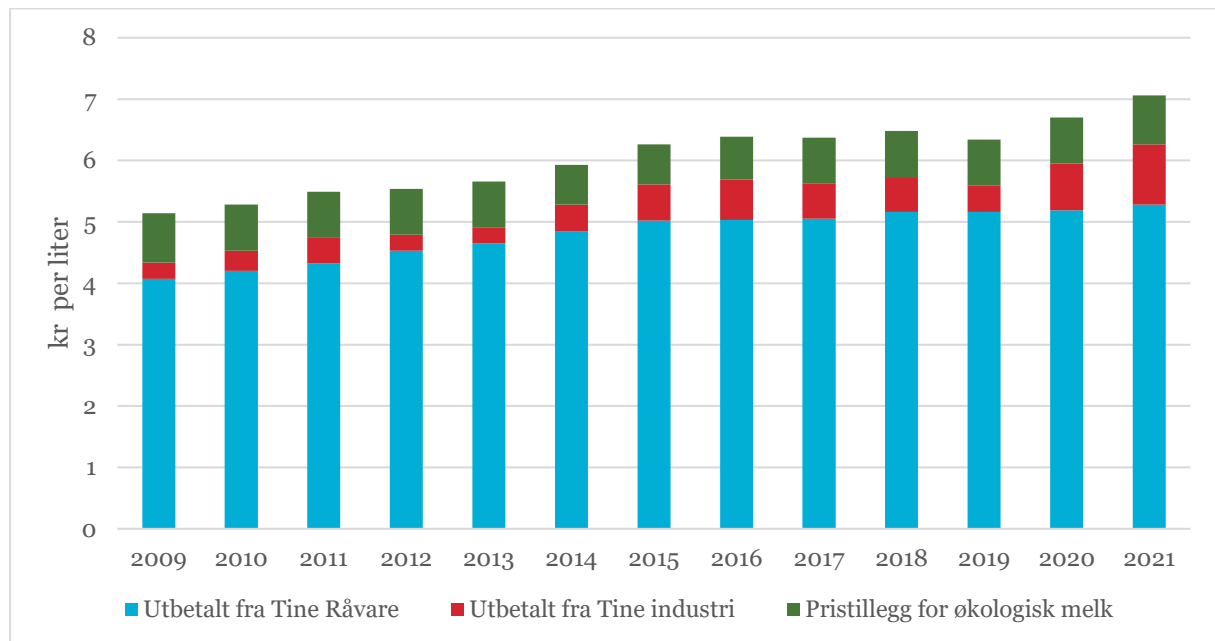
Det er Tine og Rørøsmøieriet som foredler mest økologisk melk. Volumet som foredles av Rørøsmøieriet har steget de siste årene. Fra å utgjøre en fjerdedel av det omsatte volumet i 2015, utgjorde volumet i 2021 16,3 mill. liter eller 62 prosent av den anvendte økologiske melken. Tine foredlet et volum på 10,0 mill. liter i 2021.

Det finnes også aktører som driver lokal foredling og såkalt småskala foredling av økologisk melk. Økologisk melk som ble produsert og videreforedlet lokalt på gården, og ikke omsatt via Tine Råvare, er ikke inkludert i volumet som omtales i denne rapporten. Volum som er foredlet av småskalaforedlere som har kjøpt økologisk melk som råvare fra Tine, er inkludert i tallene og fremkommer som foredlet av Tine i denne sammenhengen.

2.5 Økt melkepris i 2021

I 2021 betalte Tine i gjennomsnitt kr 7,06 per liter til sine produsenter av økologisk melk. Det var 36 øre mer per liter enn i 2020. Pristillegget for økologisk melk ble økt til 85 øre per liter 1. juli 2021, noe som var en økning på 10 øre fra 2020.

Siden 2009 har prisen til produsenter av økologisk melk økt med kr 1,92 per liter. Prisen vi har beregnet er basert på gjennomsnittlig utbetalt beløp fra Tine Råvare og Tine industri til deres produsenter av konvensjonell melk, tillegg pristillegget for økologisk melk. Geografisk lokalisering og pristillegg knyttet til kvalitet på den leverte melken, kan gjøre at prisen utbetalt til hver enkelt bonde kan avvike fra denne beregnede prisen.

Figur 17: Anslag for pris til produsenter av økologisk melk. Kroner per liter

Kilde: Tine SA, 2022

Omsetningsavgiften var 30 øre per liter i 2020, og ble satt ned til 10 øre per liter i 2021. Dette hang sammen med at melkeproduksjonen skulle nedskaleres i forbindelse med at det fra 2021 ikke ble gitt eksportstøtte lenger. Oppkjøp av melkekvoter ble delvis finansiert over omsetningsavgiften. Fra 1. januar 2022 er omsetningsavgiften 8 øre per liter, og 2022 fra 1. februar 3 øre. Dette vil bety lavere kostnadsnivå for produsentene sammenlignet med i 2020 og 2021.

3 Kjøtt

Til sammen ble det produsert 2 530 tonn økologisk kjøtt av storfe, gris og sau og lam, en økning på 2 prosent fra året før.

Av produksjonen som ble innrapportert, ble til sammen 55 prosent anvendt som økologisk, det vil si videresolgt som økologisk vare eller gikk i retur til produsent. Dette var omtrent uendret fra året før. Mens 92 prosent av den økologiske svinekjøttproduksjonen ble anvendt som økologisk, var tilsvarende for storfekjøtt 47 prosent og for småfeskjøtt 58 prosent.

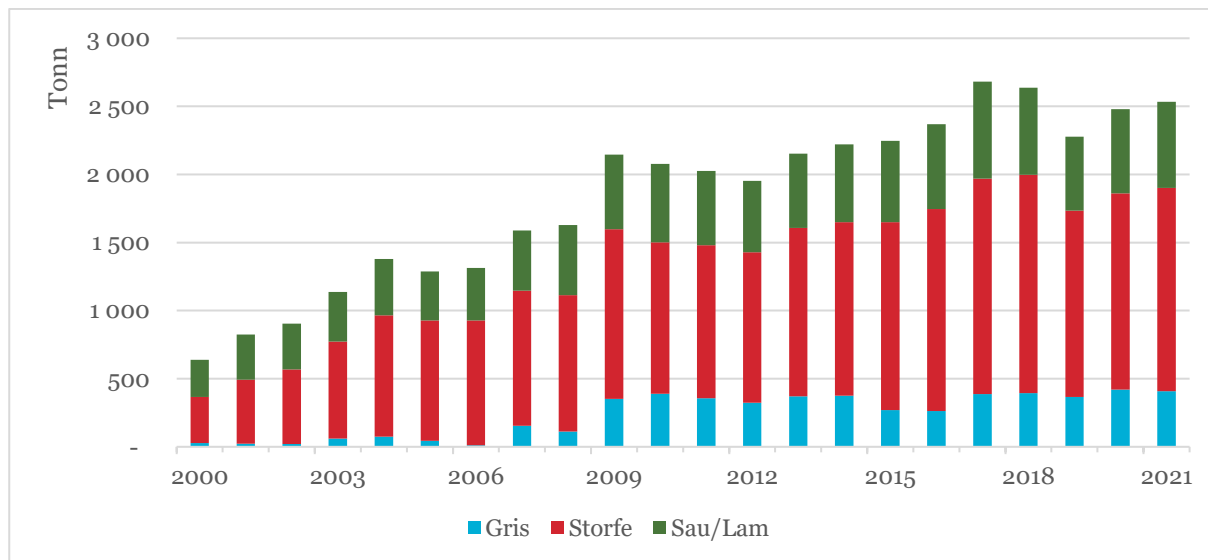
Det har vært sterk vekst i både konvensjonell og økologisk kyllingproduksjon i 2021, grunnet økt etterspørsel. Årsaken er delvis at grensehandelen har vært svært begrenset. Økologisk produksjon er liten sammenlignet med total kyllingproduksjon, og har utgjort ca. 0,5 prosent de to siste årene.

I kapittel 3.1 omtales produksjon, salg og anvendelse av kjøtt fra firbeinte, det vil si storfe, småfe og svin. Kjøtt fra fjørfe er omtalt for seg selv i kapittel 3.2. Statistikken som omhandler produksjon av økologisk slakt av storfe, småfe og svin er basert på tallmateriale fra Animalia, dersom ikke annet er presisert. Animalias tall omfatter alle slakterier som er koblet opp mot et elektronisk innrapporteringsystem. Det finnes derfor noen mindre aktører som ikke er regnet med, men materialet er likevel representativt for norsk produksjon.

I tillegg presenteres opplysninger om omsetning og innveide mengder av kjøtt fra storfe, kalv, småfe og gris, innhentet fra et utvalg aktører i slakteri- og foredlingsleddet. På bakgrunn av dette materialet har Landbruksdirektoratet vurdert hvor stor andel av det økologiske kjøttet som går til produkter merket som økologiske og hvor mye som går til konvensjonell varestrøm.

Produksjon og salg av kylling er basert på opplysninger fra de viktigste aktørene innen slakt og foredling av økologisk slaktekylling og kalkun i Norge, i tillegg til Landbruksdirektoratets leveranseregister for slakt.

3.1 Liten økning i produksjonen av firbeinte dyr

Figur 18: Norsk produksjon av økologisk storfe, lam/sau og gris i perioden 2000–2021. Tonn.

Kilde: Animalia

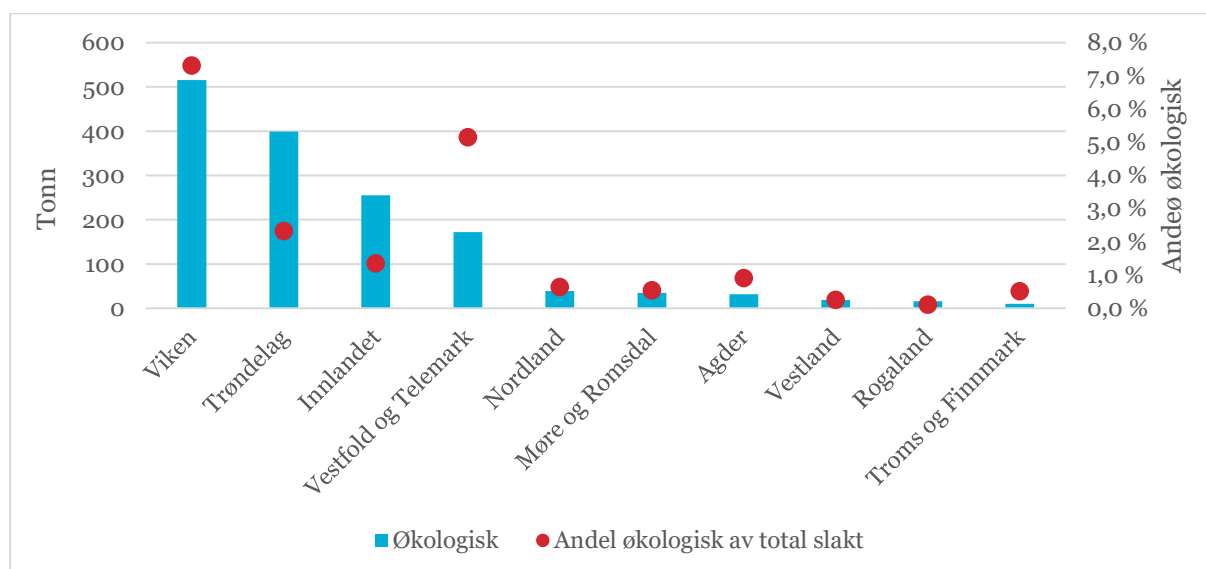
Etter en kraftig nedgang i den økologiske produksjonen av kjøtt fra firbeinte dyr, økte produksjonen i 2020 og fortsatte å øke noe også i 2021, opp ytterligere 2 prosent til 2 530 tonn. Mens produksjonen av økologisk gris gikk noe ned, økte produksjonen av økologisk kjøtt fra storfe og sau/lam.

Grunnet tørke ble det slaktet flere dyr enn normalt i 2018, noe som ga en mindre bestand av spesielt drøvtyggere ved starten av 2019. Dette ga en betydelig nedgang i slakt av økologisk kjøtt. I årene som fulgte økte produksjonen, i takt med en mer normalisert førsituasjon og et økende antall drøvtyggere.

3.1.1 Økt produksjon av økologisk storfe

Etter flere år med stigende trend, falt produksjonen av økologisk storfekjøtt kraftig i 2019, etter et år med tørke og påfølgende mye slakt. Både i 2020 og 2021 har produksjonen av økologisk storfekjøtt tatt seg opp igjen. Det ble til sammen produsert rett i overkant av 1 490 tonn økologisk storfekjøtt i 2021, 3,7 prosent mer enn året før. Produksjonen ligger imidlertid fortsatt godt under nivået i 2018, da produksjonen endte på 1 600 tonn. Produksjonen av økologisk storfekjøtt utgjorde 1,7 prosent av den totale storfeproduksjonen i 2021, omtrent uendret fra året før.

Viken er det fylket med størst produksjon, 515 tonn, og størst andel av økologisk storfe. I likhet med den konvensjonelle produksjonen, økte også den økologiske produksjonen her i 2021. Andelen økologisk av den totale produksjonen gikk noe opp, fra 7,1 prosent i 2020 til 7,3 prosent i 2021. I Trøndelag ble det produsert rett i underkant av 400 tonn økologisk storfekjøtt i 2021, noe som utgjorde 2,3 prosent av den totale storfeproduksjonen i fylket.

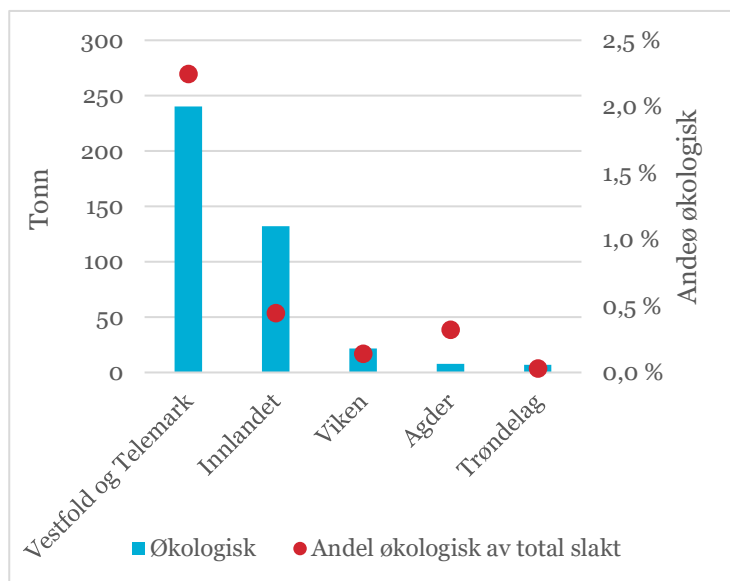
Figur 19: Økologisk produksjon av storfe per fylke i 2021. Tonn og prosentandel av total produksjon.

Kilde: Animalia

For økologisk storfe utbetalte slakteriene et gjennomsnittlig pristillegg på kr 0,50 per kg. Enkelte slakterier har også ulike ekstratillegg. Eksempelvis utbetaler Nortura et økologisk kvalitetstillegg på kr 6,50 per kg for utvalgte vekter og kvaliteter. Fatland gir et ekstra pristillegg på kr 1,50 per kg ved levering av fire storfe eller flere, noe som gir en samlet merpris for økologisk storfe på kr 2,00 per kg.

3.1.1 Fortsatt lav andel økologisk svineproduksjon

Svineproduksjonen var den største norske konvensjonelle kjøttproduksjonen i 2021, men fortsatt var kun 0,30 prosent av produksjonen økologisk. Mens den konvensjonelle produksjonen gikk opp i 2021, endte produksjonen av økologisk svin rundt 12 500 kg lavere i 2021 enn året før, ned 0,3 prosent til under 409

tonn. Dette trakk andelen økologisk noe ned, fra 0,32 prosent i 2020. Andelen har ligget imidlertid ligget stabilt de siste ti årene, på mellom 0,2 og 0,32 prosent.

59 prosent av den økologiske produksjonen var i Vestfold og Telemark. Produksjonen her økte noe fra året før, og utgjorde om lag 2,2 prosent av den samlede produksjonen av svin. Det var ingen registrert økologisk svineproduksjon nord for Trøndelag i 2021. Rogaland var fortsatt det fylket med størst konvensjonell produksjon av svinekjøtt, men her har det ikke vært registrert økologisk produksjon siden 2018.

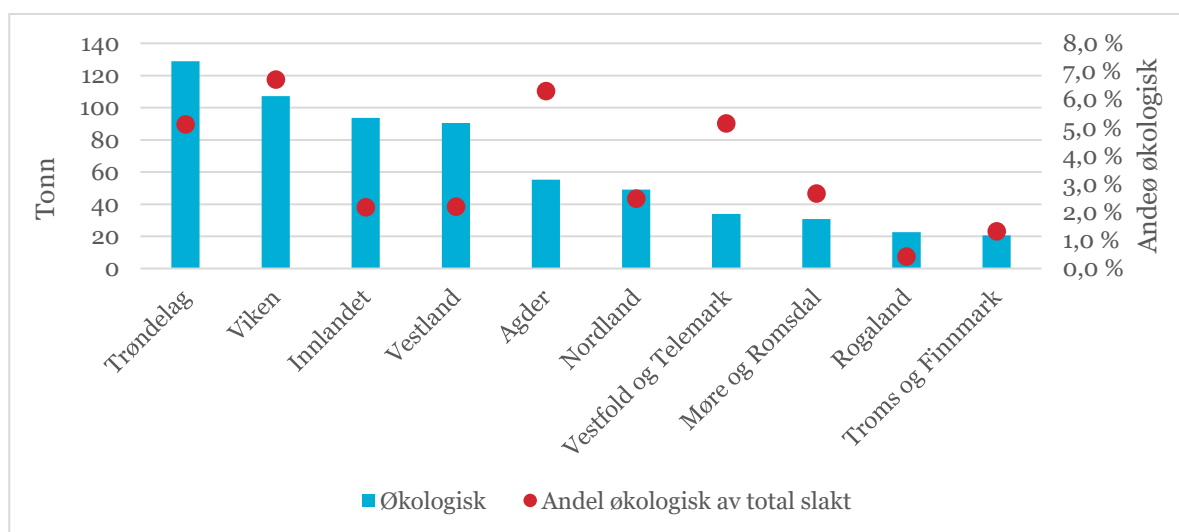
Figur 20: Økologisk produksjon av gris per fylke i 2021. Tonn og prosentandel av total produksjon.

Kilde: Animalia

3.1.1 Liten vekst i produksjonen av økologisk sau og lam

Den økologiske produksjonen av sau og lam økte med rundt 2 prosent i 2021, og endte på rett i overkant av 632 tonn. Selv om produksjonen økte både i 2021 og også mye året før, lå den fortsatt lavt sammenlignet med toppåret 2017, da den lå på mer enn 712 tonn.

Trøndelag var fortsatt det fylket med størst produksjon av økologisk sau og lam i 2021, selv om den gikk noe ned, til 129 tonn, noe som utgjorde 5,1 prosent av den totale produksjonen av sau og lam i fylket. Den høyeste andelen økologisk av total produksjon var i Viken, med rundt 6,7 prosent. Her ble det produsert rundt 107 tonn økologisk sau og lam i 2021, opp rundt 3,3 prosent fra året før. Også i Agder var andelen økologisk relativt høy, med rundt 6,3 prosent, men her var også den totale produksjonen relativt liten. Kun 3,5 prosent av all sau og lam i Norge kom fra Agder.

Figur 21: Økologisk produksjon av sau og lam per fylke i 2021. Tonn og prosentandel av total produksjon.

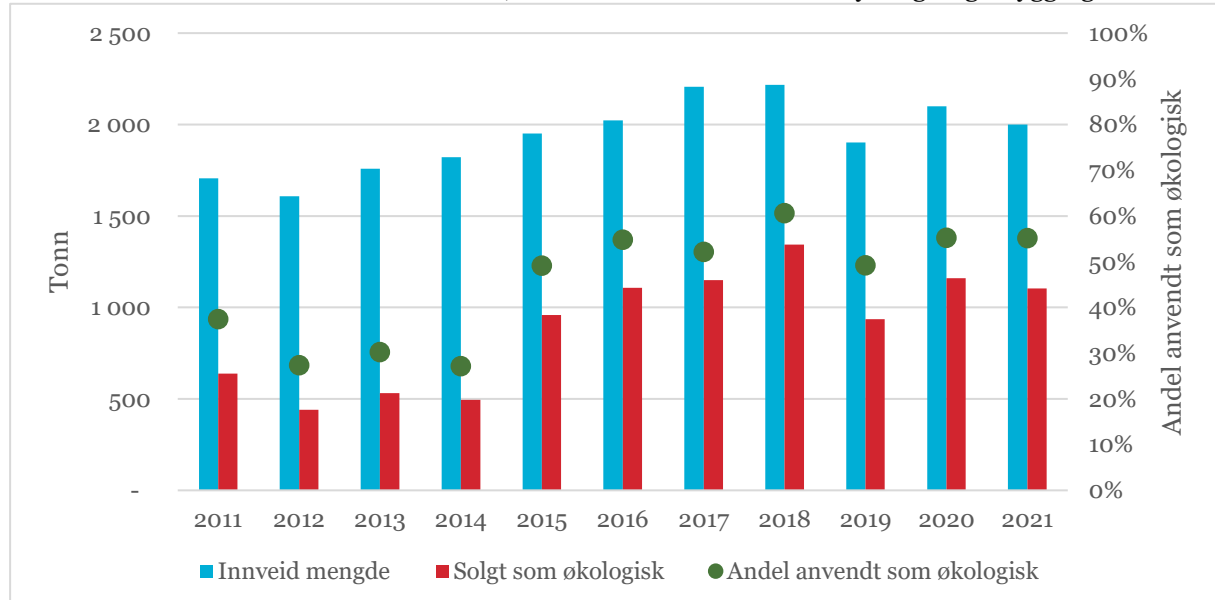
Kilde: Animalia

Fra og med januar 2021 lå pristillegget fra Nortura for økologisk ungsau/sau på kr 1,00 per kg. For økologisk stjernelam med definerte kvaliteter (slaktevekt 15,1 kg eller mer, klasse O+ eller bedre, fettgruppe 1+, 2-, 2,2+ og 3) var pristillegget på kr 3,00 per kg. I tillegg ble det gitt et kvalitetstilskudd på kr 40,00 per lam i klasse O+ og bedre. Fatland oppgir et økologisk tillegg for lam på kr 0,50 per kg, pluss et tillegg på kr 1,50 per kg ved levering av 10 eller flere lam.

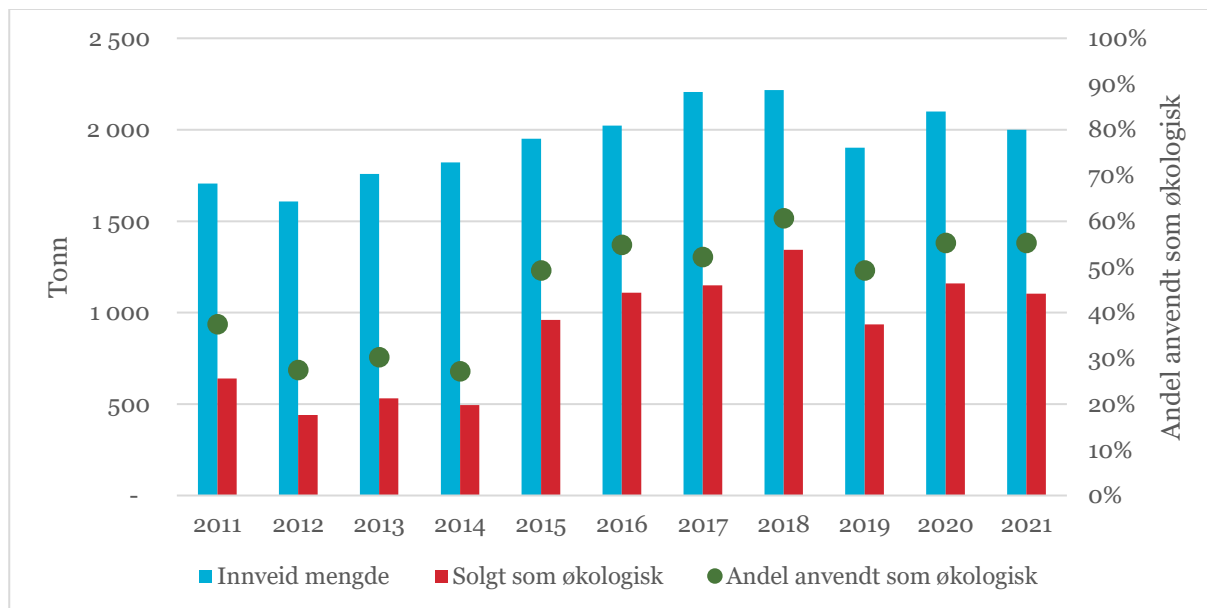
3.1.2 Liten nedgang i salget av økologisk kjøtt

Landbruksdirektoratet har mottatt innrapporterte mengder og salg av økologisk kjøtt på engrosnivå fra et utvalg av de største aktørene i markedet. De innrapporterte slaktemengdene er estimert til å dekke om lag 79 prosent av den totale økologiske slaktemengden som fremkommer i Animalias slaktestatistikk. Dette er noe lavere enn tidligere år, noe som kan være en indikasjon på vridning i produksjonen fra større til mindre aktører. De reelle tallene for salget av økologisk kjøtt vil derfor være noe høyere enn det som her er presentert. De innrapporterte tallene gir uansett et bilde av markedet for økologisk kjøtt, og tilsvarer fremstillingen av salget av økologisk kjøtt også i tidligere rapporter.

Mengdene av økologisk slakt som her presenteres avviker noe fra det som er referert til i kapittel 3.1, som er basert på tallmateriale fra Animalia. Dette skyldes først og fremst at Animalias tall omfatter opplysninger fra flere aktører enn hva Landbruksdirektoratet har fått innrapportert tall fra. Landbruksdirektoratet har heller ikke justert for eventuelle lagerendringer i tallmaterialet. Eksempelvis vil andel solgt som økologisk derfor kunne fremstå lavere enn reelt, dersom det har vært betydelig lagerbygging et enkeltår.

Figur 22 viser innrapporterte innveide og solgte mengder økologisk kjøtt. Ved beregning av hvor mye av det økologiske slaktet som blir solgt som økologisk vare, inngår både videresalg som økologisk kjøtt og retur til produsenter. Solgte mengder er regnet tilbake fra stykningsdeler/kjøttvarer til hele/halve slakt, og tallene inkluderer dermed de delene av slaktet som faller bort i prosessen med oppstykking/foredling. Dette for at mengden retur og salg skal være sammenlignbar med mengden innveid slakt. Solgt mengde enkelte år kan også omfatte noe salg fra tidligere års produksjon.

Figur 22: Innveide og anvendte mengder økologisk storfe, småfe og svin, samt andel vare solgt som økologisk fra utvalgte markedsaktører i perioden 2011–2021. Tonn og prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Etter seks år med jevn økning i innrapportert innveid mengde økologisk kjøtt, gikk denne kraftig ned i 2019. Dette gjaldt for samtlige aktører som rapporterte. Etter en betydelig vekst i 2020 gikk produksjonen noe ned i 2021, og endte på rundt 2000 tonn. Selv om dette var en nedgang på rundt 4,7 prosent fra året før, lå produksjonen fortsatt høyere enn i 2019.

Andelen av det økologiske kjøttet som ble anvendt som økologisk endte på 55 prosent i 2021 omtrent uendret fra året før. Det kan være flere årsaker til at økologisk kjøtt blir solgt som konvensjonelt kjøtt, for eksempel skjevhet i etterspørsel etter spesifikke stykningsdeler, manglende betalingsvilje hos forbrukere eller næringsmiddelindustri, og logistikkutfordringer.

Med fortsatt nedstenginger og stengte grenser, har totalsalget av kjøtt i Norge fortsatt å øke i 2021. Salget av økologisk vare hos de aktørene som rapporterer til Landbruksdirektoratet har imidlertid gått noe ned. Enkelte aktører melder om at det generelt er lite etterspørsel etter økologisk kjøtt, noe som begrenser mulighet for videre produksjonsvekst. Antall foretak som søkte om produksjonstilskudd for økologisk storfe, gris eller sau og lam i 2021, var noe lavere enn året før.

En del av den innveide slaktemengden blir levert i retur til produsenter. Dette kjøttet kan gå inn i både privat konsum, lokal foredling for videresalg ved gårdsutsalg, Bondens marked og lignende. Fra de innrapporterte økologiske slaktemengdene gikk 13 prosent av retur til produsenter i 2021. Det er imidlertid stor variasjon mellom kjøttslagene:

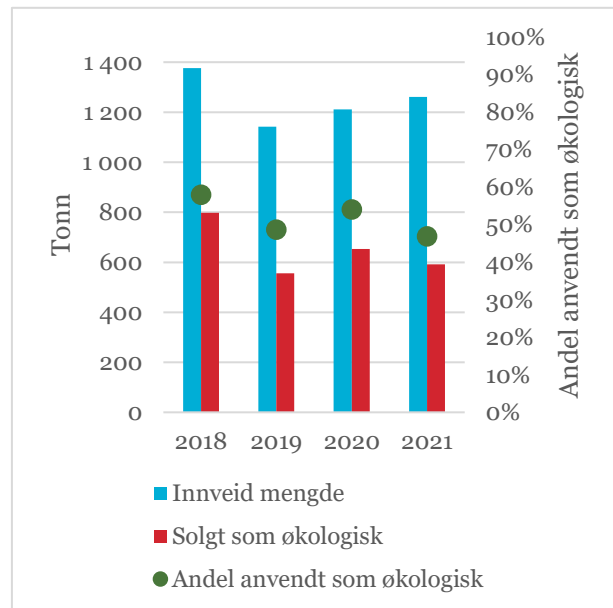
- Kalv: 83 prosent
- Voksne storfe: 5 prosent
- Gris: 52 prosent
- Sau/lam: 8 prosent

Aktørenes innrapporteringer viser en innveid mengde av **økologisk storfekjøtt** i 2021 på 1 262 tonn, hvorav 47 prosent ble anvendt som økologisk.

Den anvendte mengden av økologisk storfekjøtt målt i tonn, altså omsetningen av økologisk storfekjøtt, gikk ned med rundt 10 prosent fra året før. Til sammenligning økte det totale norske engrossalget av storfekjøtt, både konvensjonelt og økologisk, med 6,2 prosent i 2021 (Totalmarked kjøtt og egg, 2022).

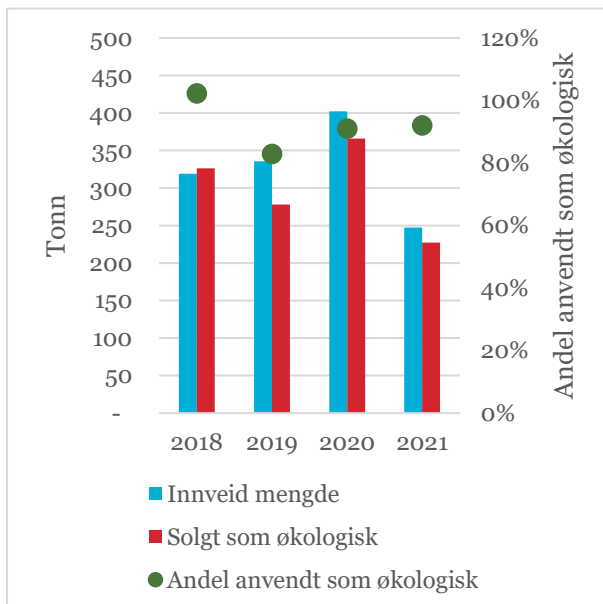
Fra 2012 til 2018 var det vekst i bruken av det økologiske storfekjøttet, fra 22 prosent til 58 prosent. De siste årene har anvendelsesgraden vært noe mer varierende. Mens de innrapporterte tallene viser at rundt 47 prosent av det innveide økologiske storfekjøttet ble anvendt som økologisk i 2021, var tilsvarende i 2020 på 54 prosent.

Det ble returnert omkring 85 tonn økologisk storfekjøtt til produsent i 2021, som utgjorde om lag 7 prosent av de innveide mengdene. Omsetningen av økologisk storfekjøtt til grossister, dagligvare og storkjøkken og eventuelt andre salgskanaler, endte på 507 tonn, tilsvarende en nedgang på 13 prosent fra året før.

Figur 23: Innveide og solgte mengder, økologisk kjøtt fra storfe, 2018–2021. Tonn og prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Figur 24: Innveide og solgte mengder, økologisk kjøtt fra svin, 2018–2021. Tonn og prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet

I 2021 viser de innrapporterte tallene at det ble innveid rett i overkant av 247 tonn **økologisk svinekjøtt**, hvorav 92 prosent ble anvendt som økologisk. Figur 24 viser innveide og anvendte mengder kjøtt fra økologisk gris siden 2018 hos de aktørene som har rapportert til Landbruksdirektoratet. Innveid mengde fra disse aktørene har økt jevnt de siste årene, men gikk kraftig ned i 2021.

For økologisk gris viser de innrapporterte tallene for 2021 at det var en liten nedgang i mengde som gikk i retur til produsent, på rundt 3 prosent. Videresalget til grossister, dagligvare og storkjøkken og andre salgskanaler falt samtidig med hele 58 prosent, tilsvarende nærmere 135 tonn. Til sammen ble det anvendt 227 tonn av økologisk svinekjøtt, 38 prosent mindre enn året før. Til sammenligning økte det totale salget av svinekjøtt i Norge i 2021, inkludert konvensjonelt, med 6,6 prosent i 2021.

Ettersom nedgangen i de innveide mengdene var marginalt større enn nedgangen i omsetningen,

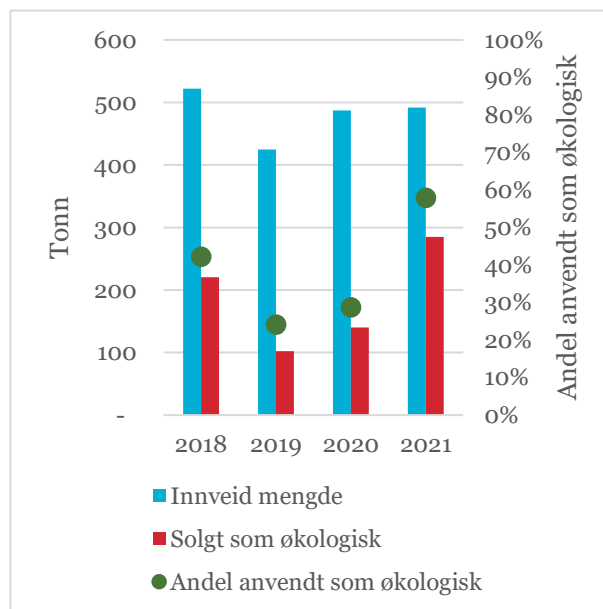
endte andelen som ble anvendt som økologisk kun ett prosentpoeng høyere enn året før, på 92 prosent.

Av kjøtt fra firbeinte dyr, er kjøtt fra økologisk gris det med høyest anvendelsesgrad. Som vist i figur 24 har andelen enkelte år vært over 100 prosent, noe som skyldes at det ble solgt en del vare fra lager.

I 2021 ble det rapportert om 492 tonn innveid kvantum av **økologisk småfeskjøtt**, hvorav 58 prosent ble anvendt som økologisk. Både de innveide mengdene og omsetningen gikk opp, som vist i figur 25.

Etter mer enn en halvering av salget av økologisk småfeskjøtt i 2019, tok dette seg kraftig opp igjen i 2020 og gikk deretter videre opp i 2021. Samtidig var produksjonen fortsatt godt under nivået i 2017 og i 2018. Av de innveide mengdene, ble 285 tonn anvendt, eller solgt, som økologisk, en økning på hele 58 prosent fra året før. Til sammenligning økte det totale norske engrossalget av saue- og lammekjøtt med 4,8 prosent i 2021 (Totalmarked kjøtt og egg, 2022).

En større vekst i salget enn i innveide mengder, trakk også opp andelen av det økologiske småfeskjøttet som ble anvendt som økologisk i 2021, fra 29 prosent i 2020 til 58 prosent i 2021. Andelen småfeskjøtt som selges som økologisk har generelt vært lav, men samtidig varierende. På sitt høyeste, i 2008, ble rundt halvparten av produksjonen solgt som økologisk. I 2014 var imidlertid andelen helt nede på 13 prosent. Landbruksdirektoratet har tidligere fått innspill fra markedsaktører om at norske forbrukere i stor grad oppfatter norsk produksjon av konvensjonelt småfe som rent og miljøvennlig, noe som trekker ned betalingsvilligheten for økologisk lammekjøtt. Dette kan forklare den lave anvendelsesgraden.

Figur 25: Innveide og solgte mengder, økologisk kjøtt fra småfe, 2018–2021. Tonn og prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet

3.2 Den økologiske fjørfeproduksjon er liten, men økende

Fjørfeproduksjonen består av både kylling, kalkun, and, høns, hane og gås. Til sammen ble det slaktet 115 622 tonn av fjørfe kjøtt i 2021, og av dette var 646 tonn av økologisk produksjon (0,6 prosent).

Kylling er den største av fjørfeproduksjonene, med 105 907 tonn i 2021, og av dette var 510 tonn økologisk (0,5 prosent). Det ble produsert 8 569 tonn kalkun, hvorav 94 tonn var økologisk (1,1 prosent). Det ble også slaktet noe økologisk høns i 2021, rundt 42 tonn. Dette utgjorde 8,2 prosent av totalproduksjonen. Det slaktes derimot ikke økologisk and, gås og hane, basert på innrapporteringer til Landbruksdirektoratet fra slakteriene.

2020 var et krevende år med blant annet nedstengt storhusholdningsmarked deler av året grunnet korona-restriksjoner, noe som påvirket produksjonen og salget av fjørfe. Etterspørselen etter kylling økte sterkt utover 2020 og videre i 2021, drevet av både en generell økt forbrukertrend mot hvitt kjøtt og en forsterket etterspørsel som følge av covid-19-restriksjoner, som påvirket blant annet utenlandsreiser og grensehandel. Den sterke veksten i etterspørselen innenlands har vært en driver for økt produksjon i 2021. Tabell 2 viser utvikling av produksjonen av kylling og kalkun de tre siste årene. Den totale produksjonen var tilnærmet lik i 2019 og 2020, men økte sterkt i 2021 med nærmere 9 prosent, til 114 475 tonn.

Den økologiske produksjonen av kylling og kalkun har hatt en positiv utvikling de senere årene, og hadde en vekst på 13 prosent i 2021, til 604 tonn. Sett mot totalproduksjonen er dette allikevel relativt lite, og produksjonen som er drevet økologisk utgjorde kun 0,53 prosent i 2021.

Tabell 2 Produksjon av kylling og kalkun totalt og av økologisk produksjon for 2019-2021. Tonn

	2019	2020	2021	Endring siste år
Total slaktet	105 426	105 287	114 475	8,73 %
Økologisk slakt	437	535	604	12,99 %
Andel økologisk	0,41 %	0,51 %	0,53 %	

Kilde: Landbruksdirektoratet

Det er få aktører som produserer og slakter økologisk kyllingkjøtt og kalkunkjøtt. Nortura, som er en stor produsent av konvensjonell kylling, produserer også noe av økologisk variant, men de foredler og selger ikke dette direkte selv til forbrukermarkedene. Det er to mindre produsenter som produserer, foredler og selger økologisk kylling, og en av disse produserer og selger også økologisk kalkun.

4 Egg

Etter flere år med økende produksjon av økologiske egg gikk denne ned i 2021 med 5,4 prosent. Andelen økologiske egg av totale egg gikk dermed ned noe, til 7,8 prosent.

Det totale salget av øv økologiske egg økte i 2020 med over 9 prosent, men gikk ned med nærmere 8 prosent i 2021. Salget av økologiske egg til storhusholdningsmarkedet gikk betydelig ned i 2020 og videre i 2021 grunnet restriksjoner for å håndtere korona-pandemien. De største volumene går til dagligvarehandelen, og også der var det nedgang i 2021, etter vekst i 2020.

I dette kapitlet presenterer vi utvikling og status for produksjon og videresalg av økologiske egg fra eggpakkeriene. Informasjonen som presenteres i kapitlet er basert på tall hos Landbruksdirektoratet, samt svar på utsendte spørreskjemaer fra alle eggpakkerier med mottak av økologiske egg. Produksjon og omsetning fra eggprodusenter som selger egg direkte fra gården, på lokale markeder slik som Bondens Marked, eller selv distribuerer egg til serveringsmarkedet eller dagligvarehandel med mer, er ikke med i angitte statistikk.

4.1 Nedgang i produksjonen

Fire av de fem foretakene som driver eggpakkerier i Norge har mottak av økologiske egg i tillegg til konvensjonelle. Totalt ble det innveid 65 298 tonn egg i 2021, en svak nedgang fra året før. Av dette var det 5 072 tonn egg fra økologisk drift. Mottaket av økologiske egg gikk tilbake med 5,4 prosent fra året før. Siden det var en større nedgang i mottaket av økologiske egg enn konvensjonelle egg, gikk andelen økologisk av totale egg levert til pakkerier noe ned fra 8,2 i 2020 til 7,8 prosent i 2021.

Tabell 3: Innveide mengder egg til pakkerier, totalt og økologisk, tonn

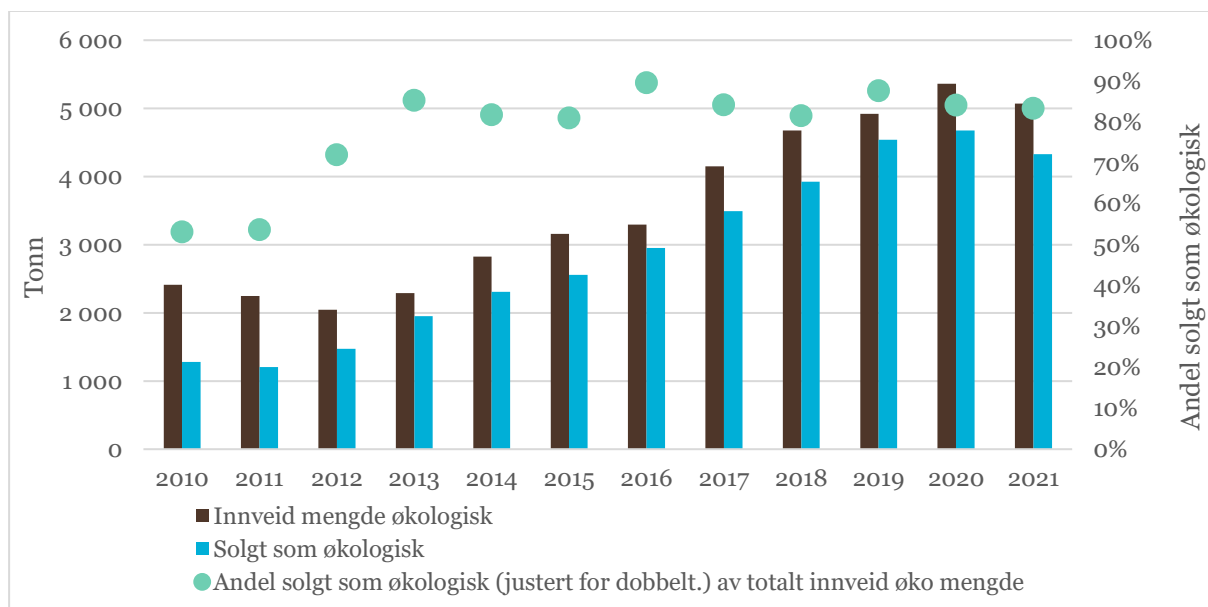
Totalt egg pakkeri	2010	2018	2019	2020	2021	Endring siste år
Totalt innveid	55 066	63 328	65 721	65 364	65 298	-0,1 %
Herav økologiske egg	2 414	4 674	4 920	5 364	5 072	-5,4 %
Andel økologiske egg	4,38 %	7,38 %	7,50 %	8,21 %	7,77 %	

Kilde: Landbruksdirektoratet

I tillegg er det noen produsenter som omsetter eggene selv (direktesalg), dette har i flere år utgjort ca. 11 prosent av alle kommersielt produserte egg, og andelen økologisk av dette er ukjent.

4.2 Svikten i storhusholdningsmarkedet vedvarte

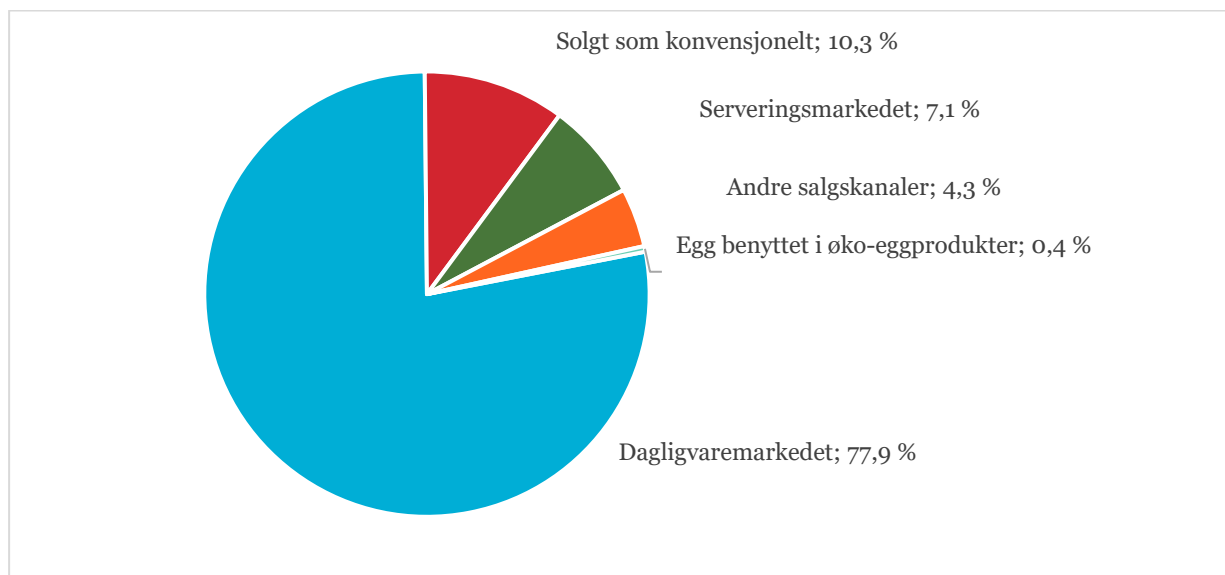
Hvor mye av de økologiske eggene levert til pakkerier som blir solgt som økologisk merkede produkter varierer, som vist i Figur 26. Vi regner her med både skallegg merket som økologiske samt mindre mengder av økologiske egg som blir brukt i produksjonen av økologiske eggprodukter. Andelen var på 88 prosent i 2019, gikk ned til 84 prosent i 2020 og videre ned til 83 prosent i 2021. Nedgangen i salget av økologiske egg de to siste årene skyldes blant annet nedstenging i storhusholdningsmarkedet på grunn av covid-19-tiltak.

Figur 26: Utviklingen i innveide mengder til pakkeri av økologiske egg, solgte mengder som økologiske varer, og prosentandelen solgt som økologisk av totalmengden økologisk, i perioden 2010 til og med 2021

Kilde: Landbruksdirektoratet, basert på opplysninger fra eggpakkeriene.

Det samlede salgskvantumet fra pakkeriene til diverse markeder og delmarkeder økte med 9,4 prosent fra 2019 til 2020, men gikk deretter ned i 2021 med hele 7,6 prosent. Videre omsetning til ulike bruk og delmarkeder blir her inndelt i dagligvarehandelen, serveringsmarkedet, andre salgskanaler, noe blir brukt til å produsere økologiske eggprodukter, samt salg av økologiske egg som konvensjonelle egg. Den prosentvise størrelsen på disse delmarkedene for økologiske egg i 2021 vises i figur 27.

Figur 27: Fordeling av markeder for økologiske egg i 2021, prosent

Kilde: Landbruksdirektoratet basert på opplysninger fra eggpakkeriene

Dagligvaremarkedet er hovedmottaker av økologiske egg, og står for en andel på hele 78 prosent i 2021. Mengdene egg som gikk til dagligvaremarkedet økte med hele 13 prosent fra 2019 til 2020, men gikk ned med 8 prosent i 2021.

I 2021 gikk ca. 7 prosent av de økologiske eggene fra eggpakkerier til serverings-/storhusholdningsmarkedet. Mengdene egg distribuert til serveringsmarkedet falt dramatisk i 2020, med nesten 45 prosent fra året før. Situasjonen var tilnærmet uendret i 2021, med en minimal økning på 0,3 prosent.

En liten del av de økologiske eggene brukes til økologiske eggprodukter. Dette utgjorde 0,4 prosent av salget/bruken i 2021. Mengdene egg til eggprodukter økte i 2020 med hele 22 prosent, men gikk ned med nærmere 58 prosent i 2021.

Eggpakkeriene har rapportert at de opplevde sterk svikt i salget til storhusholdningsmarkedet grunnet covid-19-pandemien. Hjemmekontor og restriksjoner for serveringsbransjen m.m. førte til redusert salg av egg til disse markedene. Dette er nok også forklaringen på nedgangen i salget for eggprodukter, som i hovedsak benyttes i storhusholdningene. Salget av økologiske skallegg til storhusholdningsmarkedet og egg brukt til produksjon av økologiske eggprodukter, som i hovedsak selges til storhusholdningsbedrifter, gikk ned med hele 41 prosent i 2020, og en videre nedgang på 7 prosent i 2021.

En mindre mengde av de økologiske eggene omsettes i andre salgskanaler. Dette utgjorde drøye 4 prosent av totalt salg i 2021. Det var en vekst på 2,6 prosent i mengdene som gikk til andre salgskanaler i 2020, og hele 50 prosent i 2021.

Litt over 10 prosent av de økologiske eggene ble solgt videre uten merking som økologiske egg i 2021. Disse kan ha blitt solgt som frittgående eller konvensjonelle egg, eller inngå i eggprodukter uten økologisk merking. Mengdene egg som gikk videre uten økologisk merking økte med over 11 prosent i 2020 fra året før, men gikk gledelig nok ned igjen med over 10 prosent i 2021.

4.2.1 Pris til produsent for egg av ulike driftsformer øker

Prisen betalt til produsent for økologiske egg ligger betydelig over konvensjonelle frittgående egg. En årsak til dette er for å dekke ekstraomkostningene ved denne driftsformen. Pris kan også være et instrument for å stimulere til produksjon av driftsformer som markedet etterspør. I 2021 lå betalingen for økologiske egg på kr 10,25 per kg over frittgående egg. Dette er et beregnet vektet snitt av alle pakkerienes priser, innrapportert til Landbruksdirektoratet. Det siste året gikk prisen på økologiske egg opp med kr 0,46 per kg og for frittgående egg opp med kr 0,36 per kg. I prosent var økningen derimot høyere for frittgående egg.

Tabell 4: Vektete priser betalt til produsent for økologiske og konvensjonelle (frittgående) egg str. M og L. Kr per kg

Type egg	2018	2019	2020	2021	Endring siste år
Økologisk	26,01	25,55	26,04	26,50	1,77 %
Konvensjonell, frittgående	15,90	15,92	15,90	16,25	2,25 %
Pristillegg økologisk	10,11	9,64	10,14	10,25	1,06 %

Kilde: Landbruksdirektoratet.

5 Poteter, grønnsaker og frukt

Omsetningen av norske økologiske poteter, grønnsaker og frukt, økte med én prosent fra 2020 til 2021. Tilførselene av en del grønnsaker gikk ned, fordi produsentene manglet kvalifisert arbeidskraft, men etterspørselen uteble også i perioder.

Etter flere år med nedgang, ble omsetningen av poteter redusert med ytterligere 26 prosent fra året før. Av rotvekstene er omsetningen for gulrot fremdeles størst, men den har stagnert, mens omsetningen øker for andre rotvekster. Produksjonen av agurk og urter i veksthus har også et stort omfang sammenliknet med andre produkter, og vekst i omsetningen siste år, slik de hadde året før. Kepaløk har hatt en vesentlig omsetningsnedgang de siste årene, og senest på 34 prosent fra 2020 til 2021.

For de fleste grønnsaksproduktene er andelen økologisk av total norsk omsetning liten. Den varierer imidlertid mye fra produkt til produkt, fra minimal og til nær 30 prosent. Økologiske produkter, hvor andelen økologisk er over 20 prosent av total omsetning, er rødbete, pastinakk, urter i veksthus, stilkseker og rucola.

Det er krevende å få solgt frukt som økologisk vare, og omsetningen av epler og plommer var ikke spesielt stor, på tross av at 2021 var et svært godt fruktår.

På generell basis har produsentprisene på mange økologiske frukt- og grønnsaker stagnert over en årrekke, sammenliknet med tilsvarende produkter fra konvensjonell produksjon.

Dette kapitlet presenterer markedet for kalenderåret 2021 for norskproduserte økologiske poteter, grønnsaker og frukt. Flere detaljer om priser og mengder per produkt finnes i vedlegg til rapporten. Sesongen 2020–2021 kan du lese om i tillegg til fjorårets rapport, «Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer 1. halvår 2021. Tillegg til rapport nr. 15/2021», som Landbruksdirektoratet publiserte 15. september 2021.

Hoveddistribusjonen av økologiske grønnsaker går gjennom grossister. I tillegg til salg i dagligvarehandelen omsettes økologiske poteter, grønnsaker, frukt og bær gjennom alternative salgskanaler som gårdssalg, markedshager, REKO-ringer, Bondens marked, abonnementer, storhusholdning, restauranter, arrangementer og lignende.

Landbruksdirektoratet registrerer omsatte mengder poteter, grønnsaker og frukt fra et utvalg av grossister, men ikke omsetning til industribedrifter og deler av serveringsmarkedet. Omsetningstallene er omregnet til tonn og justert for å ta høyde for omsetning til forbrukermarkedet som ikke blir meldt inn til Landbruksdirektoratet. Det er innrapporterte og justerte tall som er grunnlaget for totalomsetning i denne rapporten. Landbruksdirektoratet registrerer råvarepriser for utvalgte produkter i grøntsektoren. Prisene er et gjennomsnitt av grossistenes oppgjørpris til norske produsenter.

5.1 Minimal omsetningsøkning, andelen økologisk stabil

Omsetningen av norske økologiske poteter, grønnsaker og frukt økte med én prosent fra 2020 til 2021, mot 10 prosent året før. Til sammenlikning økte omsetningen av konvensjonelt produsert frukt og grønt med fem prosent i 2021. Økologisk frukt og grønt som blir omsatt som konvensjonelt produsert vare, blir ikke fanget opp i vår statistikk over økologiske produkter.

Andelen økologiske produkter, målt mot totalomsetningen av norsk frukt og grønt, holder seg stabil. Den ligger nå på 2,5 prosent, mot 2,6 prosent de tre foregående årene. For de fleste grønnsaksproduktene er andelen økologisk av total omsetning liten. Den varierer imidlertid mye fra produkt til produkt, fra 0,4 til 29 prosent, for produkter Landbruksdirektoratet har data for.

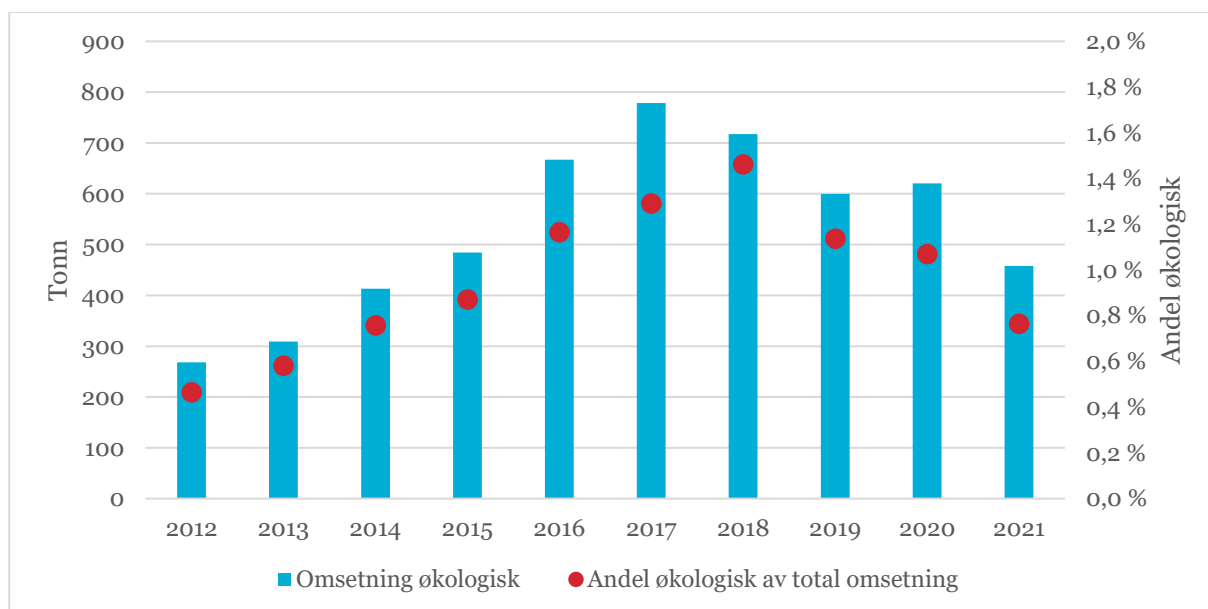
Omsetningen av økologiske produkter begrenses av etterspørselen etter produktene, men også til en viss grad av tilbudet. Markedsaktører i grøntsektoren signaliserer at forbrukere som etterspør økologisk frukt og grønnsaker utgjør en stabil gruppe, som ikke ser ut til å øke betydelig. Det er uvisst om det har vært en

økning i omsetning gjennom eksempelvis REKO-ringer eller ved økt import. Ingen av disse finnes det god statistikk for. På tilbudssiden har norsk produksjon de siste årene vært stor sammenliknet med etterspørselen. I 2021 ble imidlertid planlagt økologisk grønnsaksproduksjon redusert, fordi Norge manglet utenlandsk arbeidskraft til grøntsektoren.

Norge er avhengig av sesongarbeidere fra andre land for å utføre arbeid, særlig innenfor grøntsektoren. For å begrense risikoen for spredning av covid-19, ble det innført strenge restriksjoner for innreise til Norge i januar 2021. Det medførte store utfordringer med å få inn utenlandske arbeidstakere i jordbruket, og rammet særlig grøntsektoren hardt. Stengte grenser skapte store utfordringer for oppstart av produksjon. I den grad produsenter så seg nødt til å innskrenke produksjonen sin, ble arbeidskrevende produksjoner satt på vent. Dette gjaldt ikke minst en del økologiske produksjoner. For de som gjennomførte produksjon i 2021, førte varmt og tørt vær til at avlinger modnet samtidig, og behovet for arbeidskraft eskalerte.

5.2 Betydelig nedgang i omsetningen av poteter

Omsetningen av økologiske poteter gikk ned med 26 prosent eller 163 tonn i 2021. I tillegg økte omsetningen av konvensjonelle poteter. Dette førte til at andelen økologiske poteter av totalen ble ytterligere redusert, fra 1,1 prosent i 2020 til 0,8 prosent i 2021. Figur 28 viser hvordan omsetningen av økologiske poteter økte frem mot 2017, men deretter har gått tilbake.

Figur 28: Omsetning av økologiske poteter og andel av total omsetning i perioden 2012-2021. Tonn og prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Prisen på økologiske poteter har økt de tre siste årene, og senest med 9,5 prosent i 2021. Prisøkningen i 2021 var i gjennomsnitt på kr 1,04 per kg. Forut for dette var det liten eller negativ prisutvikling i noen år. Priser og prisendringer for siste år er vist i tabell 5.

Tabell 5: Pris på potet 2021, differanse til konvensjonell vare og endring fra 2020. Kr per kg og prosent.

Pris økologisk	12,04
Pris konvensjonell	5,79
Prisdifferanse økologisk - konvensjonell	6,25
Prisendring økologisk fra forrige år	9,5 %

Kilde: Landbruksdirektoratet, korrigerte tall for 2020.

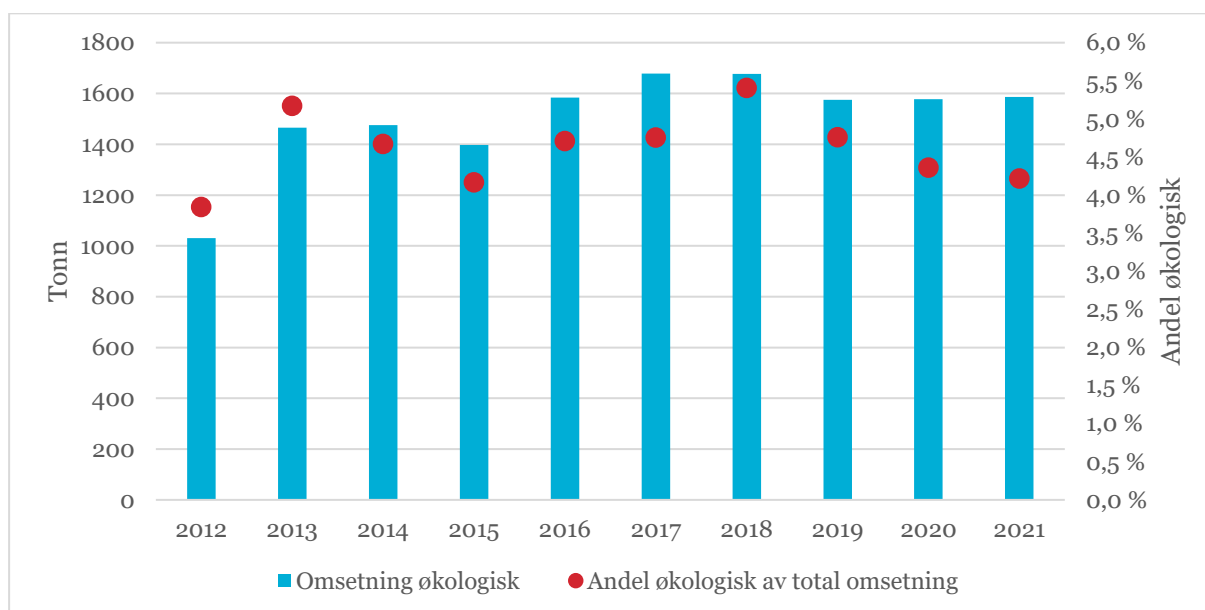
5.3 Varierende omsetning av frilandsgrønnsaker

Flere økologiske frilandsgrønnsaker hadde en omsetningsvekst i 2021, og noen økte sin andel av den totale norske omsetningen av det enkelte produktet. Men også det motsatte var tilfellet. Utviklingen kan ha flere årsaker, som sesongmessige variasjoner i tilførsler, forbrukeres endrede spisemønster i forbindelse med covid-19-pandemien eller generelle trender.

Kalenderåret 2021 omfatter to sesonger, med lagringsgrønnsaker produsert i 2020 som ble omsatt i 2021, samt grønnsaker fra ny sesong sommeren/høsten 2021.

5.3.1 Stagnasjon i omsetningen av gulrot

Målt i mengde, er gulrot fremdeles den største økologiske grønnsakskulturen i Norge. De siste årene har imidlertid omsetningen stagnert, og viste en nedgang på 0,6 prosent fra 2020 til 2021. Mengden utgjør nå 4,2 prosent av den totale omsetningen av norske gulrøtter, mot 5,4 prosent i 2018 og 4,4 prosent i 2020. Nedgangen skyldes at salget av konvensjonelt produserte gulrøtter har økt, uten at norsk økologisk gulrot tar markedsandeler av veksten til konvensjonelt produserte gulrøtter.

Figur 29: Omsetning av økologiske gulrøtter og andel av total omsetning i perioden 2012-2021. Tonn og prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Prisen på økologisk gulrot gikk opp med 1,2 prosent fra 2020 til 2021, som var en mer beskjeden økning enn året før (tabell 6). I løpet av de fem siste årene har prisen steget med 15 prosent, mens den økte med 21 prosent for konvensjonelt produserte gulrøtter i samme periode. Den gjennomsnittlige prisdifferansen mellom økologisk og konvensjonell vare i 2021 var på omtrent samme nivå som tidligere år.

Tabell 6: Pris på gulrot 2021, differanse til konvensjonell vare og endring fra 2020. Kroner per kg og prosent.

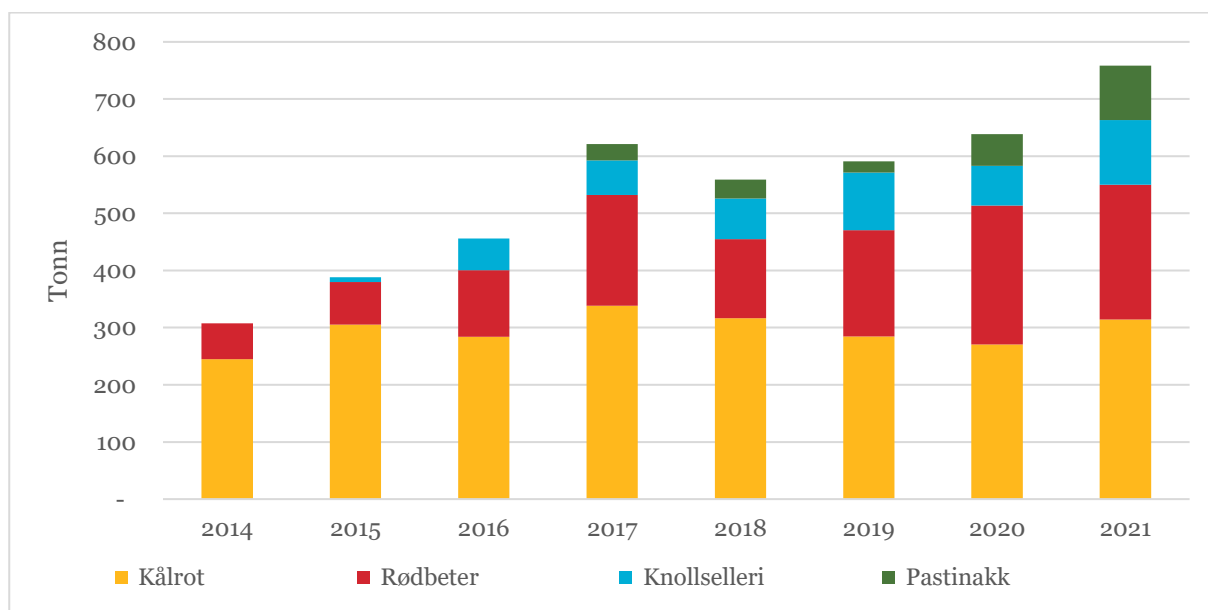
Pris økologisk	19,32
Pris konvensjonell	10,65
Prisdifferanse økologisk – konvensjonell	8,67
Prisendring økologisk fra forrige år	1,2 %

Kilde: Landbruksdirektoratet, korrigerte tall for 2020

5.3.2 Økt popularitet for andre rotgrønnsaker

Omsetningen av andre økologiske rotvekster enn gulrot fortsetter å øke. Figur 30 viser tydelig utviklingen over år for et utvalg av norskproduserte økologiske rotvekster. I løpet av 2021 ble det solgt 19 prosent mer av slike rotvekster gjennom de store norske grossistene enn året før. Det utgjør til sammen nær 760 tonn grønnsaker. Den største økningen var for knollselleri og pastinakk, mens omsetningen av rødbeter gikk noe ned. Restriksjoner og nedstenging av serveringsbransjen i lange perioder av 2021 gikk trolig ut over omsetningen av rødbeter. I tillegg til rotvekster som omsettes hver for seg, finnes det bete- og rotblandinger, som trolig ikke blir omfattet av vår statistikk.

Nedgangen i omsetningen av rødbeter var relativt beskjeden, og fulgte et år med en oppgang på over 30 prosent. Dermed har produksjonen og omsetningen av rødbeter vært stor de par siste årene sammenliknet med tidligere. Enkelte butikkjeder har nå kun den økologiske varianten av rødbeter i sitt sortiment. I 2021 hadde andelen økologisk av den totale omsetningen økt fra 28 til 29 prosent. Samtidig hadde konvensjonelt produserte rødbeter en omsetningsnedgang.

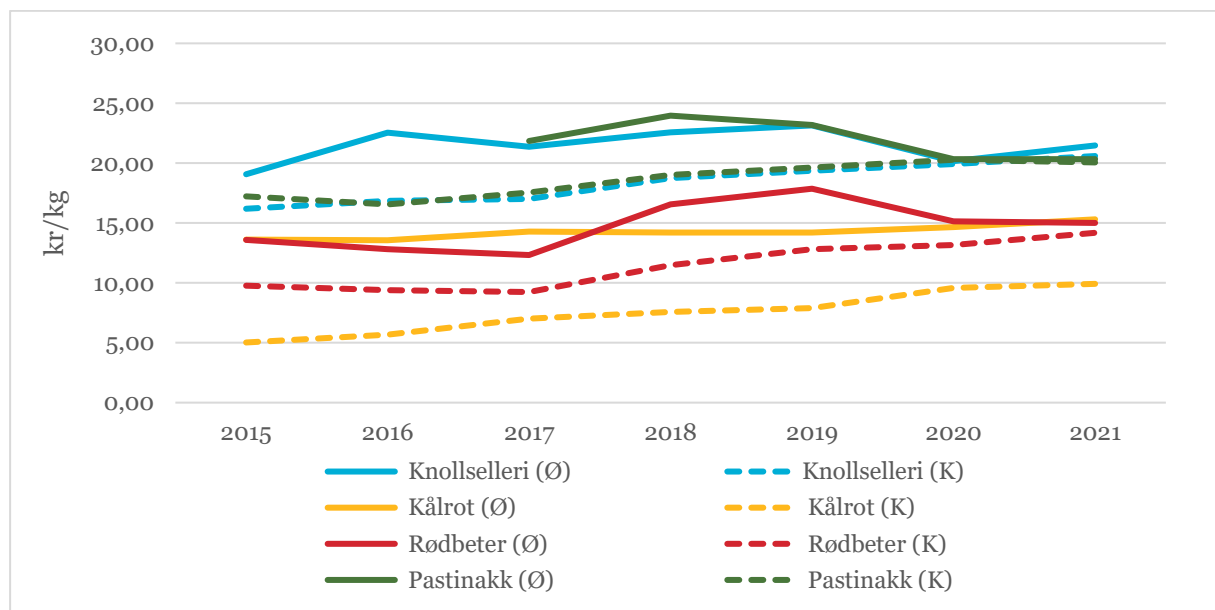
Figur 30: Omsetning av økologiske rotvekster i perioden 2014-2021. Tonn.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Omsetningen av pastinakk har økt ytterligere fra 2020 til 2021, og nærmer seg nå 100 tonn. Det er lite sammenliknet med gulrot på nær 1600 tonn og kålrot på 314 tonn, men økningen har vært stor. I 2021 solgte grossistene 72 prosent mer norsk økologisk pastinakk til forbrukermarkedet enn året før, etter en kraftig oppgang også fra 2019 til 2020. Nordmenn spiser mer pastinakk, og relativt sett mer økologisk, slik at andelen økologisk pastinakk av totalen gikk opp fra 14 til 23 prosent i 2021.

Omsetningen av økologisk knollselleri har økt over flere år, med unntak av i 2020, da det var en betydelig nedgang. Det samme gjaldt for konvensjonelt produsert knollselleri. Reduksjonen skyldtes trolig at etterspørselen fra serveringsmarkedet uteble i perioder med nedstenging. Omsetningen av økologisk kålrot har hatt sesongmessige variasjoner, men ligget rundt 300 tonn per år, og økte med 16 prosent i fra 2020 til 2021. Andelen økologisk av totalen gikk noe opp, til 2,8 prosent.

Prisen på tre av fire rotgrønnsaker vi sammenlikner, gikk ned i 2020 sammenliknet med året før. Unntaket var kålrot. I 2021 fortsatte prisnedgangen for rødbeter, pastinakk hadde samme pris, mens knollselleri og kålrot fikk en prisoppgang sammenliknet med i 2020. Prisutviklingen de siste årene har vært svakere for økologisk produserte grønnsaker enn for tilsvarende produkter fra konvensjonell produksjon (figur 31). Det finnes mange pakningsvarianter av de fleste produkter, inkludert rotvekster, og Landbruksdirektoratet har priser for kun få av dem. Andre pakningstyper kan ha en annen prisutvikling enn den vi rapporterer om her. Utviklingen viser likevel trolig en trend for hele gruppen med produkter.

Figur 31: Pris på økologiske (Ø) og konvensjonelle (K) rotvekster i perioden 2016-2021. Kroner per kg.

Kilde: Landbruksdirektoratet

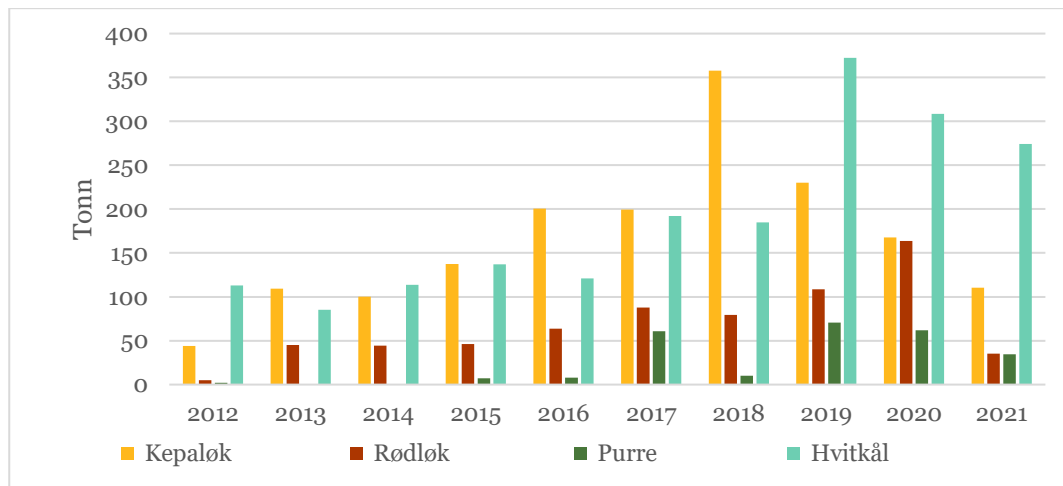
Det ble ikke registrert pris på økologisk pastinakk hos Landbruksdirektoratet i 2016. Grafen for pastinakk starter derfor i 2017.

5.3.3 Løk- og kålomsetningen betydelig ned over tid

Det har vært en dramatisk nedgang i omsetningen av økologisk norsk gul kepaløk de siste årene (figur 32). Mengden ble redusert med nær 70 prosent fra 2018 til 2021, og med 34 prosent siste år. Omsetningen av rødløk viste imidlertid en betydelig økning, for så å falle i 2021. Purre er et lite produkt sammenliknet med løk, og omsetningen fikk et oppsving for få år siden, men har senere blitt redusert. Både produksjon og marked har preget utviklingen av disse produktene. En satsing på omsetning av økologiske varer i enkelte butikkjeder bidro til å øke produksjonen. Omsetningen svarte imidlertid ikke til forventningene, og satsingen avtok. De siste to årene har i tillegg produksjonen blitt begrenset av mangel på kvalifisert arbeidskraft i de arbeidskrevende økologiske produksjonene. Mye av omsetningsnedgangen for norsk økologisk løk er erstattet av import, ifølge markedsaktører.

Andelen økologisk kepaløk av totalt omsatt norsk kepaløk gikk ned fra 2,5 prosent i 2018 til 0,8 prosent i 2021. Vi må tilbake til 2014 for å finne en lavere andel økologisk kepaløk. Forklaringen er nevnt over. I samme periode viste økologisk rødløk en lik utvikling, på tross av at omsetningen økte i to av tre av disse årene. Årsaken er at nordmenn spiser mer rødløk enn tidligere, og den konvensjonelt produserte løken økte mest.

Økologisk hvitkål har blitt omsatt i stadig større mengder, riktignok med noen sesongsvingninger. Fra 2018 til 2019 doblet omsetningen seg til over 370 tonn, og andelen økologisk av totalt omsatt hvitkål gikk fra to prosent til nær fire prosent. De to påfølgende årene ble det igjen en gradvis reduksjon i omsetning og andel økologisk kål av den totale mengden norsk hodekål. I 2021 lå andelen økologisk hodekål på 2,5 prosent. En årsak til omsetningsnedgangen i 2021 var redusert produksjon.

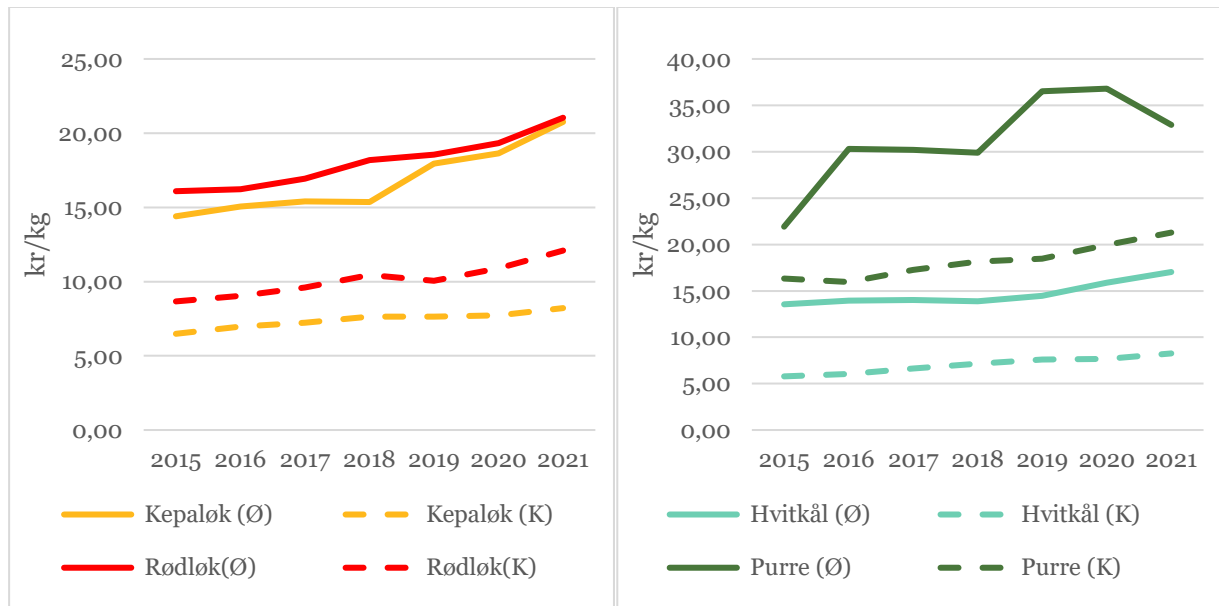
Figur 32: Omsetning av økologiske løkvekster og hvitkål i perioden 2012-2021. Tonn.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Prisen på økologisk løk og hvitkål økte vesentlig fra 2020 til 2021 (tabell 7). Purre gikk derimot ned i pris. Over de fem siste årene har økologisk purre hatt en prosentvis svakere prisutvikling enn de andre økologiske løkvekstene og hvitkål, og sammenliknet med konvensjonelt produsert purre (figur 33). På disse årene er det kun økologisk gul kepaløk som har hatt en kraftigere prisvekst enn tilsvarende konvensjonelt produsert vare. Likevel ligger prisnivået til de økologiske produktene betydelig over de konvensjonelle.

Tabell 7: Pris på løkvekster og hvitkål 2021, differanse til konvensjonell vare og endring fra 2020. Kroner per kg og prosent.

	Kepaløk	Rødløk	Purre	Hvitkål
Pris økologisk	20,76	21,04	32,88	17,03
Pris konvensjonell	8,21	12,09	21,29	8,26
Prisdifferanse økologisk – konvensjonell	12,55	8,95	11,59	8,78
Prisendring økologisk fra i forrige år	11,4 %	8,8 %	-10,7 %	7,2 %

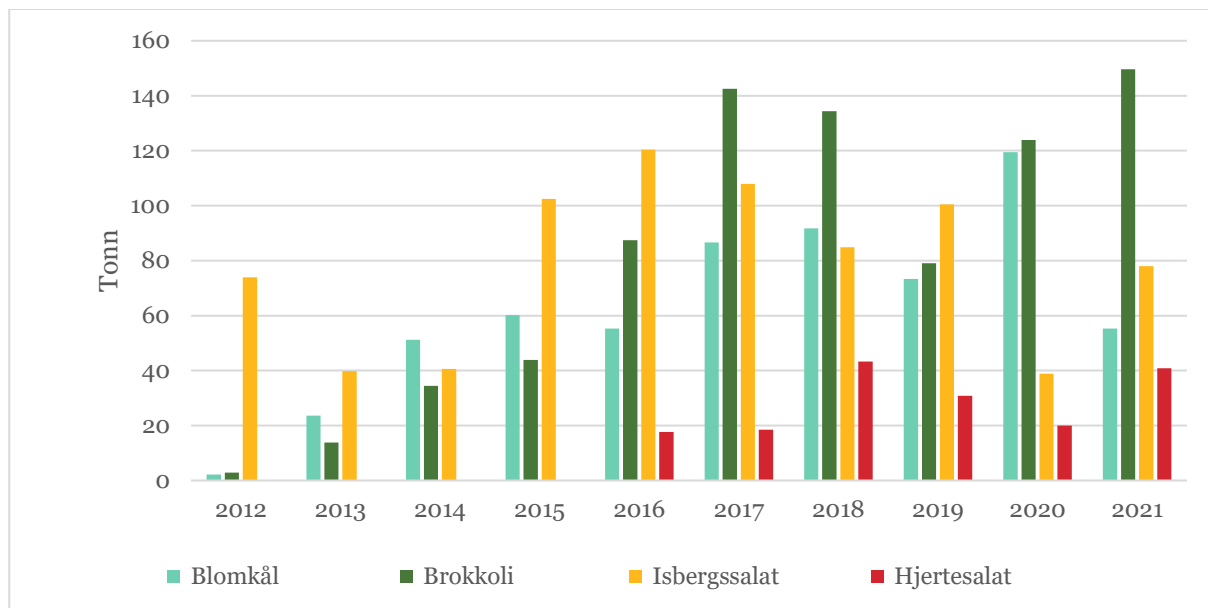
Figur 33: Pris på økologiske (Ø) og konvensjonelle (K) løkvekster og hvitkål i perioden 2015-2021. Kroner per kg.

Kilde: Landbruksdirektoratet

5.3.4 Flere sommergrønnsaker økte – nedgang for blomkål

Omsetningen av økologisk blomkål ble mer enn halvert fra 2020 til 2021. Det har vært større sesongmessige variasjoner i omsetningen av økologisk blomkål enn økologisk brokkoli de siste årene (figur 34). Målt i mengde har blomkål ligget under brokkoli i en årrekke. Årsakene til den lave omsetningen av blomkål i 2021 var et misforhold mellom tilbud og etterspørsel. I perioder med rikelig avling uteble etterspørselen, og i andre perioder var det for lite blomkål. Årlige svingninger i omsetningen har bidratt til at også andelen økologisk blomkål av total norsk blomkål har variert. Omsetningen av brokkoli økte i 2021, noe som etterfulgte en økning fra 2019 til 2020. Parallelt økte andelen økologisk av total mengde norsk brokkoli, som i 2021 steg til 4,4 prosent. Landbruksdirektoratet er imidlertid tvilende til at omsetningen av økologisk brokkoli har endret seg så ulikt omsetningen av konvensjonell brokkoli, og vil derfor følge enda nøyere med på dette framover.

Omsetningen av salater har svingt mer enn for de andre sommergrønnsakene. For hjertesalat har andelen økologisk av totalen endret seg i takt med endringer i omsetning, med unntak av i 2021, da den sank til 2,2 prosent, og omsetningen av konvensjonell hjertesalat økte mye. Isbergsalat har hatt varierende omsetning, men andelen økologisk isbergsalat har ikke oversteget 2,2 prosent av total omsetning av norsk isbergsalat i årene registreringene har pågått.

Figur 34: Omsetning av økologiske sommergrønnsaker i perioden 2012-2021. Tonn.

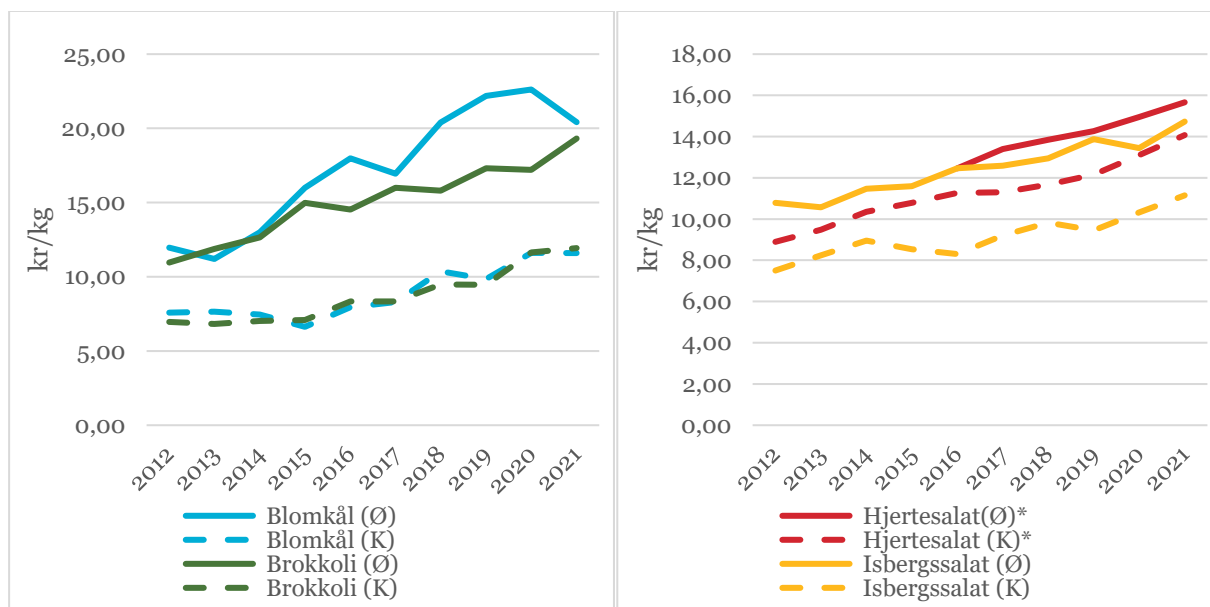
Kilde: Landbruksdirektoratet

Med unntak av blomkål, gikk prisene på sommergrønnsaker opp i 2021 sammenliknet med 2020 (tabell 8). Prisdifferansen fra den økologiske til den konvensjonelle varianten av disse produktene varierte mye mellom produkter i gjennomsnitt for 2021. Minst avstand var det for hjertesalat.

Tabell 8: Pris på sommergrønnsaker 2021, differanse til konvensjonell vare og endring fra 2020. Kroner per stk./pakke* og prosent.

	Blomkål	Brokkoli	Isbergssalat	Hjertesalat*
Pris økologisk	20,42	19,32	14,73	15,66
Pris konvensjonell	11,59	11,93	11,15	14,07
Prisdifferanse økologisk – konvensjonell	8,83	7,38	3,58	1,59
Prisendring økologisk fra i forrige år	-9,7 %	12,3 %	9,5 %	4,8 %

Også for sommergrønnsakene har den prosentvise prisøkningen de siste fem årene vært mindre for økologiske enn for tilsvarende konvensjonelt produsert vare. De siste årene har produsentprisen på økologisk isbergssalat og hjertesalat fulgt hverandre relativt tett, mens dette ikke har vært tilfellet for brokkoli og blomkål (figur 35).

Figur 35: Pris på økologiske (Ø) og konvensjonelle (K) sommergrønnsaker i perioden 2012-2021. Kroner per stk./*pakke

Kilde: Landbruksdirektoratet

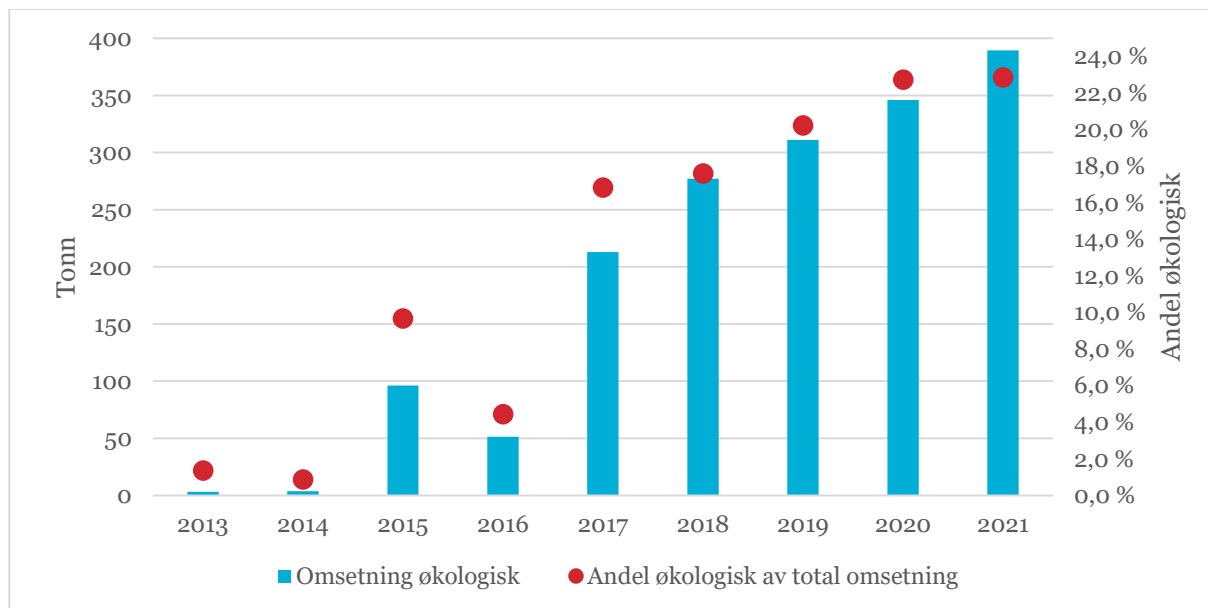
5.4 Norsk økologisk veksthusproduksjon, en usikker fremtid

Per i dag blir økologisk produksjon i veksthus gjennomført med samme dyrkingspraksis som i de senere år. Det vil imidlertid komme nye regler for noen produksjoner. Reglene er forankret i EUs nye økologiregelverk, som nylig ble innlemmet i EØS-avtalen. Endringen for veksthus er kanskje en av de mest omfattende. Den viktigste endringen er at det blir innført krav om dyrking direkte i jordbunnen, og forbud mot å dyrke økologiske planter i veksthus i avgrenset bed med betongdekke. Forbudet mot dyrking i avgrenset medium gjelder ikke for blomster og krydderurter/mikrogrønt som selges sammen med pottene til sluttbruker.

Overgangen til å dyrke direkte i jordbunnen kan være krevende for produsenter i Norge, både med hensyn til klimatiske forhold og eksisterende bygningsmasse. Mange steder kan også jordbunnen være uegnet for tomat- og agurkproduksjon. Nytt regelverk tillater en overgangsordning fram til utgangen av 2031 for eksisterende virksomheter og arealer som var godkjent per 14. juni 2018.

5.4.1 Økologiske urter økte, og prisen holdt seg lav

De viktigste økologiske veksthusproduksjonene er urter, agurk og tomat. Produksjon og omsetning av økologiske urter fortsetter å øke i omfang (figur 36). Kvantumet kom opp i ca. 390 tonn i 2021, fordelt på ulike pottestørrelser. Andelen økologiske urter fra veksthus har gått opp hvert år i mange år, men stabiliserte seg i 2021, på tross av omsetningsøkningen. Årsaken var at omsetningen av konvensjonelle urter også steg.

Figur 36: Omsetning av økologiske urter og andel av total omsetning i perioden 2013-2021. Tonn og prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Etter flere år med samme pris på urter i 12 cm potte, økte prisen til produsent i 2021 (tabell 9). Det finnes mange pottestørrelser for økologisk og konvensjonell produksjon og omsetning, men det er 12 cm potte vi følger i begge produksjonssystemene. I flere år har den økologiske varianten i gjennomsnitt vært billigere enn den konvensjonelle. Viktigst for omsetningen er kanskje at enkelte markedsaktører satser stort på økologiske urter og tilbyr omtrent bare denne varianten i sine butikker.

Tabell 9: Produsentpris for urter i 2021, differanse til konvensjonell vare og endring fra 2020. Kroner per enhet og prosent.

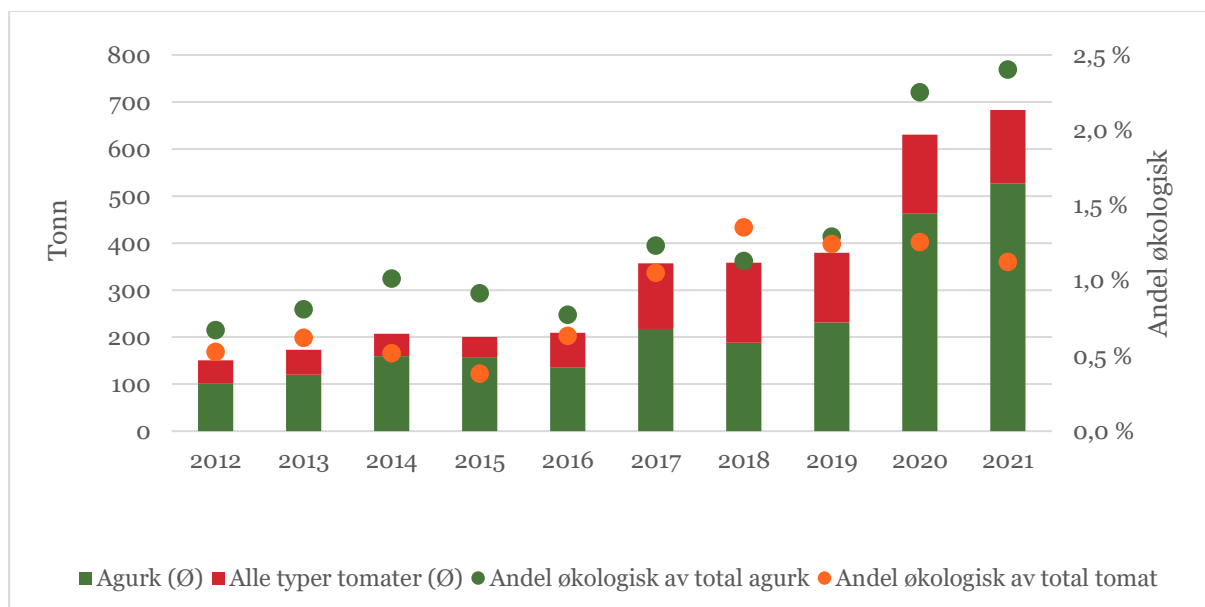
Urter*	
Pris økologisk	10,62
Pris konvensjonell	11,64
Prisdifferanse økologisk – konvensjonell	-1,02
Prisendring økologisk fra i forrige år	1,5 %

*12 cm potte

5.4.2 Oppgang for økologiske agurker, men ikke for tomater

Norske agurker øker stadig i popularitet. Det gjelder også de økologiske. Omsetningen økte med 14 prosent fra 2020 til 2021, etter en dobling av mengden året før (figur 37). Den prosentvise oppgangen var større enn for de konvensjonelt produserte agurkene. Dermed økte også andelen økologiske agurker av totalomsetningen noe.

Tomater har ikke hatt den samme utviklingen som agurker. Omsetningen har holdt seg relativt stabil i en del år, mellom 140 og 170 tonn for alle typer tomater. Det inkluderer vanlige runde tomater, cherrytomater og andre tomater. Samtidig som de økologiske tomatvariantene ble omsatt i mindre mengder i 2021 enn året før, økte mengden med små og store varianter av konvensjonelt produserte tomater. Som figuren under viser, gikk andelen økologiske tomater av totalen ned, slik den har gjort siden 2018, og ligger nå på 1,1 prosent.

Figur 37: Omsetning av økologiske agurker og tomater og andel av total omsetning i perioden 2012-2021. Tonn og prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Produsentprisen på økologiske agurker har gått litt opp og ned over år, men fra 2020 til 2021 kom det en oppgang på nesten én krone per stykk, som tilsvarer 8 prosent (tabell 10). Prisen var til gjengjeld omtrent lik mellom de to foregående årene. Prisdifferansen økte mellom økologisk og konvensjonell vare.

Landbruksdirektoratet har ikke priser for vanlige runde tomater, fordi grossistene som rapporterer priser til oss pakker økologiske tomater i ulike pakningsvarianter. Dette betyr at prisene ikke er sammenlignbare, da emballasjekostnadene er ulike. De siste to årene har vi innhentet priser for økologiske cherrytomater. Disse er listet i tabellen nedenfor. Som for agurker var det en prisøkning for cherrytomater.

Tabell 10: Produsentpris for agurk og cherrytomat i 2021, differanse til konvensjonell vare og endring fra 2020. Kroner per enhet og prosent.

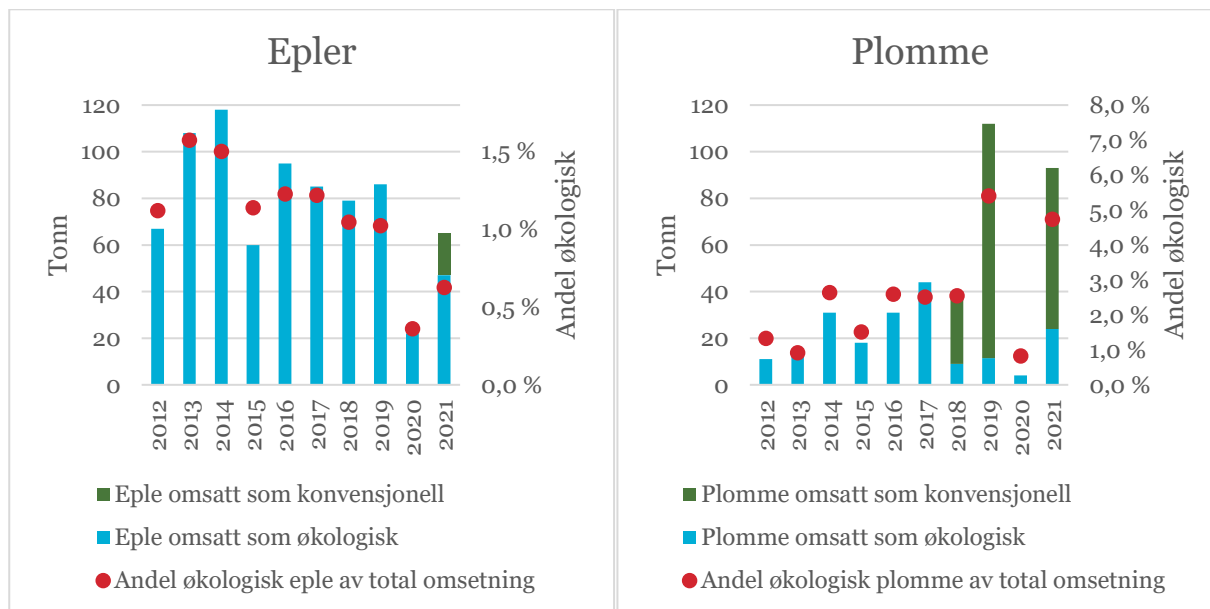
	Urter*	Agurk**	Cherrytomat***
Pris økologisk	10,62	13,10	14,40
Pris konvensjonell	11,64	8,85	9,90
Prisdifferanse økologisk – konvensjonell	-1,02	4,25	4,50
Prisendring økologisk fra i forrige år	1,5 %	8,0 %	6,3 %

*12 cm potte, **stk., *** 250 g

5.4.3 Store fruktavlinger, men liten etterspørsel

I vekstsesongen 2021 var det bra vær både i fruktblomstringen og videre utover sommeren. Det førte til store norske avlinger av alle fruktslagene, og god kvalitet på frukten. Sesongen fulgte et svært krevende 2020, der avlingssvikten var spesielt stor for plommer. Basert på tall fra Fruktlagerinspektøren, gikk produksjonen av økologiske epler opp fra 2020 til 2021. Likevel var avlingen og omsetningen lavere enn for flertallet av de siste ti årene (figur 38). I kontrast til økologiske epler, hadde plommer nest største avlinger på ti år, og nærmet seg toppåret 2019. Næringen har satset på økt produksjon av økologiske plommer, som Innovasjon Norge har gitt tilskudd til, og som nå gir resultater.

Det var imidlertid ujevnt samsvar mellom produksjon og omsetning i 2021. Etterspørselen etter økologisk frukt var betydelig mindre enn produksjonen, og resten av frukten ble solgt som konvensjonell vare (figur 38). Andelen økologisk frukt av totalen var henholdsvis 0,6 for epler og 4,7 prosent for plomme, basert på produserte mengder. Hvis man legger til grunn frukt omsatt som økologisk, sank andelen til 0,5 og 1,2 for henholdsvis epler og plomme. Fruktlagerinspektøren melder at det er store utfordringer med å selge den økologiske frukten som økologisk. Etterspørselen må derfor opp, før det blir lønnsomt å produsere mer for omsetning gjennom dagligvarehandelen. Heller ikke i offentlige innkjøp har det vært enkelt å få kunder til å betale merprisen for økologisk frukt, i følge Fruktlagerinspektøren.

Figur 38: Omsetning av økologiske epler og plommer og andel av total omsetning i perioden 2012-2021. Tonn og prosent.

Kilde: Fruktlagerinspektøren

Prisen for økologiske epler steg med to prosent fra 2020 til 2021, mot over 15 prosent året før (tabell 11). Til sammenlikning var prisen på konvensjonelt produserte epler nær uendret siste år. Fra 2017 til 2022 har det imidlertid vært en større prisoppgang på konvensjonelle enn økologiske epler, på henholdsvis 11,9 mot 5,6 prosent. For plommer er situasjonen en annen. Generelt er prisutviklingen svakere, med en oppgang på 0,9 prosent for økologiske plommer på fem år, og en nedgang på to prosent for konvensjonelle plommer i samme periode. Landbruksdirektoratet har ikke priser for plomme i 2020.

Tabell 11: Produsentpris for epler og plomme i 2021, prisdifferanse til konvensjonell og prisendring fra 2020. Kr per kg og prosent.

	Epler	Plomme
Pris økologisk	22,93	43,76
Pris konvensjonell	17,97	33,15
Prisdifferanse økologisk – konvensjonell	4,96	10,61
Prisendring økologisk fra i forrige år	2,0 %	-

6 Omsetning i forbrukermarkeder

Omsetningen av økologiske varer gjennom dagligvare gikk opp i 2020 og ned i 2021, sammenlignet med året før. Likevel er omsetningen i 2021 høyere enn omsetningen i 2019. Økningen kan delvis skyldes prisøkning.

Omsetningen av økologisk mat og drikke gjennom andre salgskanaler enn dagligvare var sterkt preget av covid-19-pandemien i 2020 og falt med 19 prosent, mens tallene for 2021 gir et mer sammensatt bilde. De salgskanaler som Landbruksdirektoratet følger har hatt en samlet omsetningsvekst på 7,9 prosent fra 2020 til 2021.

Så og si alle registrerte salgskanaler har samme eller høyere omsetning enn før pandemien. Unntaket er storhusholdningsmarkedet som fortsatt har 80 mill. kroner lavere omsetning i 2021 sammenliknet med 2019, selv om omsetningen gikk opp med 13 prosent fra 2020 til 2021.

Bondens marked hadde et kraftig fall i omsetningen fra 2019 til 2020, men er i 2021 tilbake til samme nivå som i 2019. Det skyldes blant annet at det ble arrangert flere markedsdager enn tidligere for å kompensere for salgssvikt i andre salgskanaler som følge av pandemien.

Omsetning gjennom spesialbutikker med et relativt stort utvalg av økologiske matvarer økte med 20 prosent fra 2019 til 2020. I 2021 er det registrert omtrent samme salg som i 2020.

Antall andelslandbruk har økt fra 81 til 85 aktive bruk, hvorav 35 stykk, eller 40 prosent, ble debiokontrollert. Omsetningen fra de debiokontrollerte andelslandbrukene økte fra 11,9 mill. kroner i 2020 til 13,4 mill. kroner i 2021. Antall markedshager har også hatt en sterk økning, og vil trolig fortsette å ha det fremover.

2021 var nok et rekordår for omsetningen av økologiske drikkevarer hos Vinmonopolet. Det ble omsatt over 9 mill. liter økologiske drikkevarer i 2021, en økning på 17 prosent målt i liter fra 2020.

6.1 Omsetning gjennom dagligvarehandelen

Landbruksdirektoratet publiserte fram til 2018 tall for omsetning av økologiske varer i dagligvarehandelen. Statistikken var basert på data fra Nielsen, som også kvalitetssjekket dataene. Landbruksdirektoratet har siden jobbet med å få på plass nytt datagrunnlag, og til denne rapporten har vi fått inn tall fra dagligvarekjedene og bearbeidet dem selv. Tallene i dette kapitlet er dermed ikke direkte sammenlignbare med tall publisert i tidligere rapporter.

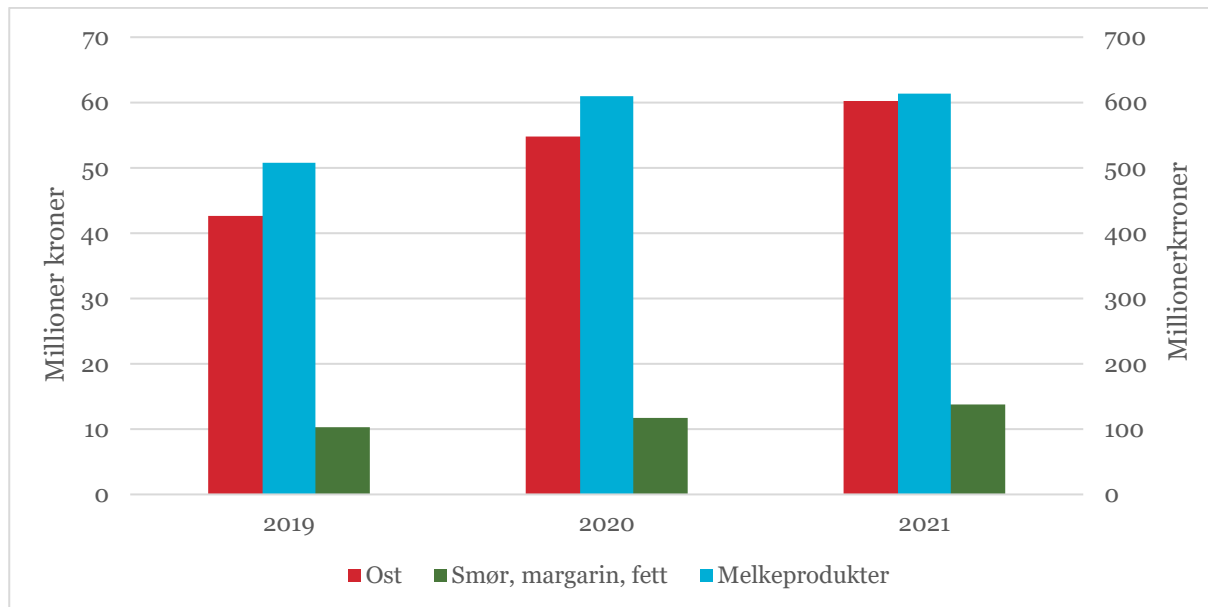
De siste to årene kan ikke betraktes som «normale» år for omsetningen av dagligvarer. Tiltak, begrensninger og stengte serveringssteder på grunn av covid-19-pandemien, førte til økt salg av varer gjennom dagligvarehandelen i 2020 og deler av 2021. Selv om tiltakene ble noe redusert i 2021, var forbruksmønsteret fortsatt preget av pandemien. Pandemien førte også til høyere priser i hele verdikjeden på grunn av økte priser for drift og innsatsvarer.

Omsetningen av økologiske varer i dagligvarehandelen var på om lag 2,6 mrd. kroner i 2019, ifølge opplysninger fra kjedene. I 2020 økte omsetningen av økologiske dagligvarer med 17 prosent. Dette var i tråd med endringen av den totale omsetningen gjennom dagligvare, som også økte med 17 prosent i 2020, ifølge Dagligvarefasiten 2021 (Dagligvarehandelen, 2021).

I 2021 gikk den totale omsetningen i dagligvare ned med om lag 0,3 prosent, mens omsetningen for økologiske varer gikk ned med 2 prosent fra året før. Selv om omsetningen av økologiske varer gikk raskere ned enn totalen, er det fortsatt 14 prosent større omsetning av økologiske varer i 2021 enn i 2019. Siden statistikken er basert på verdi og ikke mengder, kan vi ikke lese ut fra disse tallene om endringen skyldes en endring i etterspørsel etter økologiske varer eller økt pris.

6.1.1 Størst økning for melkeprodukter

Omsetningen av melkeprodukter økte med over 100 mill. kroner fra 2019 til 2020, og var dermed varegruppen med størst økning i perioden. Omsetningen økte minimalt fra 2020 til 2021, med kun 1 prosent. Statistikken inkluderer her også vegetabiliske produkter som havremelk og andre plantebaserte fløte- og yoghurtprodukter. Omsetningen av ost økte med 41 prosent fra 2019 til 2021.

Figur 39: Omsetning av meieriprodukter i perioden 2019 – 2021. Melkeprodukter er på høyre akse.

Kilde: Dagligvarekjedene

Omsetningen av fjørfe økte med nesten 9 mill. kroner, og deiger og farser økte med over 3,5 mill. kroner i 2020 sammenlignet med 2019. Selv om den største økningen kom i 2020, økte omsetningen ytterligere i 2021, slik at den for ferske deiger og farser var 80 prosent høyere og for ferskt fjørfekjøtt 51 prosent høyere i 2021 enn 2019. Omsetningen av ferskt kjøtt ellers gikk ned med 20 prosent i 2021 sammenlignet med 2019.

Økologiske bakeingredienser og grønnsakshermetikk var også populære hos forbrukerne i 2020. Omsetningen for disse varegruppene økte med henholdsvis 32 og 29 prosent i 2020 for å så gå ned med henholdsvis 1 og 7 prosent i 2021.

Selv om omsetningen av økologiske varer gikk ned for noen varegrupper i 2021 sammenlignet med 2020, var det gjennomgående større omsetning i verdi av disse varene i 2021 sammenlignet med 2019. Det var kun noen få varegrupper som omsatte mindre i 2021 enn i 2019. Disse var ferske bakerivarer, frukt og grønt, hus- og hjemartikler og ferdigmat, jf. tabell 12.

Omsetningen av fersk frukt og grønt økte også i 2020, for å så å gå ned i 2021. Omsetningen av frukt og bær gikk ned med 14 prosent i 2021 sammenlignet med 2019, mens omsetningen av friske grønnsaker gikk ned med 11 prosent, målt i verdi. Vi vet at produksjonen av en rekke grønnsaker som eksempelvis løk, purre, hodekål, blomkål med flere, var betydelig lavere i 2021 enn i 2019, på grunn av at 2020 og 2021 har vært utfordrende år med tanke på arbeidskraft, både i Norge og i andre land i Europa. En av årsakene var mangel på arbeidskraft. Videre vet vi at produksjonen av frukt i 2021 var stor, men at en veldig stor andel av den norske produksjonen av økologisk ble solgt som konvensjonelt.

Tabell 12: Omsetning i dagligvarehandelen 2019–2021. Mill. kroner og prosent

Varekategori	2019	2020	2021	Endring 2021/2019
Tørrvare	824	1 006	1 003	22 %
Meieriprodukter	746	882	888	19 %
Fersk frukt/grønt	550	607	512	-7 %
Drikkevarer	169	193	197	17 %
Dypfrost mat	60	74	84	40 %
Ferskt kjøtt	57	71	71	25 %
Kioskvarer	59	62	61	4 %
Fersk ferdigmat/delikatesse	49	59	48	-2 %
Personlige artikler	23	23	33	41 %
Hus/hjem artikler	30	22	29	-3 %
Ferske bakerivarer	18	20	17	-9 %
Fersk fisk/skalldyr	4	4	6	49 %
Totalsum	2 588	3 022	2 949	14 %

6.2 Fortsatt vekst i salgskanaler utenom dagligvare

I dette kapitlet presenteres omsetningen av økologiske produkter gjennom salgskanaler utenom dagligvare. Dette er omsetningstall fra serveringsmarkedet, Bondens marked, bakeri, spesialbutikker, andelslandbruk og Vinmonopolet. Tidligere har vi også hatt med omsetning gjennom helsekostkjedene og abonnementsordninger, men de siste årene har vi ikke fått tilstrekkelig opplysninger til å kunne publisere omsetningstall herfra.

Tall presentert i dette kapitlet gir ikke et fullstendig bilde av all omsetning. Det er flere aktører og salgskanaler Landbruksdirektoratet ikke har registreringer for, slik som gårdssalg, abonnement, mathaller, netthandel, REKO-ringer og markedshager. De to sistnevnte får egen omtale da dette er salgskanaler som har utviklet seg mye de siste to årene og betyr mye for utviklingen av både produksjon og forbruk av norske og lokale økologiske produkter. Nettsalget har generelt økt mye de to siste årene, og vi håper å kunne vise tall for dette markedet i neste års rapport.

Landbruksdirektoratet registrerte et salg utenom dagligvarehandelen på 533,6 mill. kroner i 2021, utenom salg gjennom Vinmonopolet. Det var en økning på ca. 8 prosent fra året før. Vinmonopolet er den største salgskanalen utenom dagligvare og hadde en økning på 17 prosent, målt i liter fra 2020. Dette dro totalomsetningen utenom dagligvare opp 16 prosent. Omsetningen i de øvrige salgskanalene samlet sett gikk opp med 7,5 prosent i 2021.

Tabell 13: Omsetning av økologisk mat og drikke gjennom salgskanaler utenom dagligvare, registrert av Landbruksdirektoratet 2019-2021. Mill. kroner.

Salgskanal	2021	Endring fra 2020	Endring i prosent
Serveringsmarkedet grossistledd	213,9	25,4	13,0 %
Bakerier	248,4	8,9	3,7 %
Spesialbutikker	48,6	0,4	0,7 %
Bondens marked	9,3	2,7	40,0 %
Andelslandbruk	13,4	1,5	12,6 %
Sum andre salgskanaler	533,6	38,9	7,9 %
Vinmonopolet	1 473,0	231,0	19,0 %
Sum inkludert Vinmonopolet	2 006,6	269,9	16,0 %

Kilde: Landbruksdirektoratet etter opplysninger fra aktørene

6.2.1 Debios valørmerker

Valørmerkene er markedsføringsmerker som brukes for å profilere andel økologiske/Debio-godkjente produkter i servering eller matvarehandel. Valørmerkene brukes blant annet av restauranter, kantiner eller hotellkjeder for å markere at deres frokostbuffeer har en viss andel økologisk merket mat. Valørmerket kan ikke brukes for merking av produkter. Valørmerkene finnes i bronse, sølv og gull for henholdsvis 15-, 50- og 90-prosent økologisk andel. Andelen økologiske varer måles i innkjøpssum eller vekt. Debio publiserer en egen oversikt over omfanget av tilslutning til denne ordningen på sine hjemmesider.

Det var en stor nedgang i antallet valørmerkede serveringssteder i det første pandemiåret 2020. Fra 2019 til 2020 falt antall serveringssteder med valørmerking fra 356 i 2019 til 268 i 2020. Fra 2020 til 2021 var det ytterligere fall på 8 serveringssteder slik at antallet i 2021 var 260. Fallet var m.a.o. 20 prosent fra 2019 til 2020 og ca. 3 prosent fra 2020 til 2021.

Valørmerking i dagligvarehandelen kan omfatte utsalgssteder som dagligvarebutikker, torgsalg, abonnementsordninger, nettbutikker, o.l. som omsetter andeler økologiske/Debio-godkjente varer, enten samlet for butikkens omsetning eller spesifisert for definerte kategorier. Antallet har økt fra 5 virksomheter i 2018 til 9 virksomheter i 2019 og i 2020. I 2021 forsvant 1 av dem ut av ordningen. Alle de gjenværende 8 er godkjent for valørmerke gull.

Debios veiledningstjeneste «Matvalget» samarbeider med flere offentlige aktører om å øke økologiandelen i deres servering, blant annet Viken fylkeskommune som har en politisk målsetting om å nå 30 prosent økologisk andel i sine storkjøkken, primært skolekantiner. Samarbeidet har så langt vært fruktbart særlig i skolekantiner. Av de 14 skolene som Matvalget veiledet i 2021 kunne 10 av 14 ved årsavslutning vise til over 15 prosent økologisk andel av matserveringen, som kvalifiserer for valørmerket i bronse, og en skole hadde en andel på hele 64 prosent.

6.3 Serveringsmarkedet – svak vekst etter fjorårets sterke fall

Landbruksdirektoratet har samlet inn opplysninger om grossistsalg av økologisk mat til serveringsmarkedet siden 2009. Grossister og leverandører som har delt opplysninger med oss er ASKO, Bama, Eugen, Norganic, Servicegrossistene, Solberg Hansen og TINE.

Serveringsmarkedet for økologiske produkter hadde en firedoblet omsetningsverdi fra 2010 til 2019, målt på grossistnivå. Omsetningen falt for første gang i 2020, som følge av covid-19-pandemien. Nedgangen var på 36 prosent fra 2019 til 2020, eller 106 mill. kroner. 2021 var også preget av covid-19-pandemien store deler av året. Det ble likevel en vekst på ca. 13 prosent fra 2020, men fortsatt 80 mill. kroner lavere totalomsetning i 2021 enn i 2019.

Tabell 14: Økologisk mat og drikke solgt til serveringsmarkedet fra grossister og leverandører 2020 og 2021. Mill. kroner.

Varegruppe	2020	2021	Endring siste år
Meierivarer	62,4	69,4	11 %
Kaffe/te	47,4	54,5	15 %
Tørrvarer med mer	47,9	54,5	14 %
Grønt	11,0	12,5	13 %
Egg	9,7	9,8	1 %
Drikkevarer	8,5	11,7	37 %
Kjøtt	1,5	1,5	-2 %
Totalt	188,5	213,9	+13 %

Kilde: Landbruksdirektoratet etter opplysninger fra aktørene

Covid-19-pandemien har naturlig nok slått negativt ut for serveringsmarkedet i 2020 og 2021. Ifølge reiselivsstatistikk har det vært ca. 70 prosent færre overnattinger av utlendinger både i 2020 og 2021 enn i 2019, eller ca. 7,4 mill. færre overnattinger (Statistikknett, 2021).

6.4 Økning i omsetningen av bakervarer utenom dagligvare

Landbruksdirektoratet registrerer årlig omsetningen av økologiske bakervarer ved forespørsel til et utvalg bakerier. Omsetningen i 2021 var på 248 mill. kroner, 8,9 mill. kroner mer enn i 2020. Salgskanalene for bakervarene er egne kaféutsalg, helsekostforretninger og kantiner.

Tabell 15: Omsetning fra bakeriutsalg og bakervarer. Mill. kroner, 2020 - 2021

	2021	Endring fra 2020	Endring siste år
Bakerier med cafeutsalg	248,4	8,9	3,7 %

Kilde: Landbruksdirektoratet etter opplysninger fra Den Gode Baker, Godt Brød, Maschmann

Det har de senere år vært vekst i antall «håndverksbakerier» som blant annet selger surdeigsbrød, ofte med økologisk mel i brødet. Mange av disse håndverksbakeriene har likevel ikke søkt om Debio-godkjenning og kan da ikke merke brødet sitt som økologisk. De faller derfor utenfor statistikken i denne rapporten. Godt Brød, som er en viktig aktør i dette markedet, har doblet sine antall av utsalgssteder fra 11 i 2013 til 23 utsalg i 2021. I samme periode har Godt Brød doblet forbruket av økologisk mel til ca. 1,3 mill. kg. Mye av melet er foredlet på norske møller.

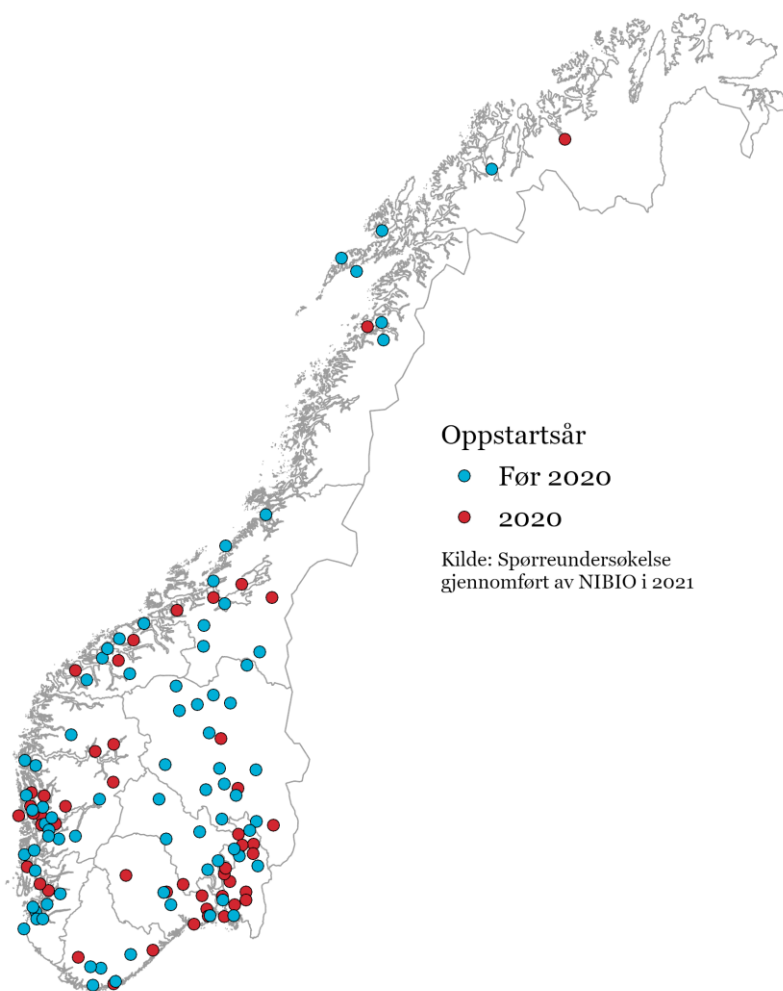
6.5 Direktesalg – viktig for utviklingen av økologisk landbruk

Direktesalg av økologiske produkter er sentralt for utviklingen av økologisk produksjon og marked. Dagligvaremarkedets kjedestruktur krever store kvanta/volumer og stabile leveranser gjennom året. Mange økoprodusenter har ikke stor nok produksjon til å tilfredsstille dette kravet, og det er en grunn til at de ikke kommer inn i verdikjeden til dagligvaremarkedet. Økologiske produsenter har derfor utviklet egne direktesalgskanaler. På 90-tallet var gårdsutsalg en vanlig omsetningsstrategi, særlig for produsenter som hadde økologisk frukt, bær, grønnsaker og poteter til salgs. Økologiske torgutsalg ble utviklet på slutten av 90-tallet i flere store byer og tettsteder og var en forløper til Bondens marked som ble etablert som et tilbud for alle småskalaprodusenter i 2003. Abonnementsordninger for økologiske grønnsaker, andelslandbruk og markedshager er andre eksempler på direktesalgsløsninger det økologiske miljøet har vært med på å utvikle de seinere år.

6.5.1 REKO-ringer og markedshager etableres i hele landet

REKO-ring innebærer at bønder i en region har gått sammen for å presentere sine produkter på sosiale medier (Facebook) og gjør seg relevante for potensielle kunder ved å finne et felles utleveringssted.

I løpet av 2018 ble det etablert 37 REKO-ringer over hele landet, som økte til 80 i 2019, 120 i 2020 og til 135 REKO-ringer i 2021. Bonde- og Småbrukarlaget har en egen koordinator for REKO-ringer som anslår at nærmere 1 000 produsenter leverer produkter til REKO-ringer. Dette anslaget er basert på at det er registrert nesten 200 produsenter knyttet til REKO-ringer i Bergensområdet, og REKO-ringene skal være større i både Trondheim, Stavanger og Oslo-området enn i Bergen. Den største REKO-ring finner man i Trondheim. Koordinatoren formidler at det er en økende etterspørsel etter økologiske produkter, særlig frukt og grønt. Anslagsvis har ca. 500 000 kunder registrert sin interesse for handel gjennom REKO-ringer via Facebook. Det er imidlertid ukjent hvor mange av disse interessentene som er aktive kjøpere.

Markedshager følger i sporene av REKO-ringer og andelslandbruk, og produserer et stort utvalg av sesongbaserte grønnsaker som gjennom planlagt og aktivt markedsarbeid selges gjennom abonnementsordninger, REKO-ringer, på Bondens marked, eller til restauranter. Små gårdsbruk på noen få dekar kan ha omsetning på flere hundre tusen kroner. Den høye omsetningen per arealenhet kan forklares ved at det kan høstes mange avlinger fra samme bed i løpet av sesongen.

Høsten 2021 publiserte Nibio rapporten «Markedshager i Norge – Utfordringer og muligheter med småskala grønnsaksproduksjon for direkte salg». Rapporten var basert på en spørreundersøkelse der blant annet medlemmer av den aktive facebook- gruppen «Markedshager i Norge» med over 2000 medlemmer ble invitert til å svare. De fikk svar fra 170 markedshage-produsenter, hvorav 150 hadde produksjon og salg og ga svar som var egnet til bearbeiding.

Figur 40: Markedshager i Norge, markert med oppstartsår.
Kilde: (NIBIO, 2021)

Spørreundersøkelsen viste blant annet at ca. 62 prosent, eller 93 av respondentene, hadde startet med markedshage i 2020 eller 2021. De aller fleste starter opp på arealer under 2 dekar som tidligere har vært eng, beite eller ligget brakk, og bruker lokale gjødselkilder og håndredskap til å dyrke et mangfold av

grønnsaker. REKO-ringer er den viktigste salgskanalen, men de fleste benytter flere ulike salgskanaler. Manglende etterspørsel er generelt ikke et problem, men lokal etterspørsel kan være det.

De fleste oppgir at inntekten som grønnsaksdyrkingen generer, er ganske eller svært viktig for egen økonomi. Ca. halvparten av respondentene var enten debiogodkjent eller hadde planer om å bli det. Debiosertifiserte markedshager som hadde holdt på noen år hadde også høyest omsetning med kr 160 000 i snitt. Nye debiosertifiserte hager hadde en snittomsetning på kr 88 000. Snittomsetningen for erfarne ikke-sertifiserte var kr 89 400 og nyoppstartede ikke-sertifiserte hadde en gjennomsnittlig omsetning på kr 54 500. Markedshagene har betydning både for rekruttering til økologisk landbruk og forbrukeres tilgang til lokale økologiske ferskvarer.

6.5.2 Andelslandbruk

De siste årene har det vært en økende interesse for å dyrke mat selv. Dette har gitt grunnlag for den sterke veksten i antall «andelslandbruk». Andelslandbruk finnes i ulike former og omfang, men som regel karakteriseres det av at forbrukere kjøper andeler av gårdens produksjon og får sin andel av grønnsaker, frukt og bær utover i sesongen. Basert på innsamlet informasjon i Økologisk Norge sitt prosjekt om andelslandbruk har Landbruksdirektoratet hentet følgende tallmateriale som viser noe av utviklingen.

I 2021 ble det registrert 85 aktive andelslandbruk, fire flere enn i 2020. Selv om kun 40 prosent er sertifisert økologiske, står de Debio-sertifiserte andelslandbrukene for ca. 85 prosent av registrert total omsetningsverdi fra andelslandbruk. Geografisk er hoveddelen av de sertifiserte andelslandbrukene lokalisert på Østlandet (23 stykk), Midt-Norge (5 stykk), Vestlandet (5 stykk) og Agder (2 stykk).

Den samlede omsetningen fra de økologiske andelene var på 13,4 mill. kroner i 2021, 1,5 mill. kroner mer enn i 2020. Økningen skyldes i hovedsak at et av de største økologiske andelslandbrukene mer enn doblet sin omsetning. Det ble omsatt 3 575 andeler fra økologiske andelslandbruk i 2021, 75 flere enn i 2020, som i snitt gir ca. 100 andeler per andelslandbruk. Snittprisen per andel var på 3 760 kroner. Det er kun to av de 35 økologiske andelslandbrukene som også omsetter kjøtt. Justert for kjøttomsetning er det en omsetning på ca. kr 55 000 per dekar for grønnsaker, frukt- og bærprodusenter i de økologiske andelslandbrukene. I snitt ble det dyrket økologiske bær og grønnsaker på ca. 7 dekar per Debio-sertifisert andelslandbruk.

6.5.3 Bondens marked – betydelig økning i 2021

Bondens marked ble etablert i 2003 og har hatt en stabil og forsiktig vekst år for år med en topp i 2015 da omsetningen av økologisk mat og drikke passerte 10 mill. kroner på landsbasis. Økologisk mat og drikke utgjorde ca. 15 prosent av den totale omsetningen gjennom Bondens marked i 2019, men falt til ca. 10 prosent i 2020 på grunn av et sterkt fall i omsetning i de store byene i covid-19-pandemiens første år.

Bondens markeds totale omsetning i 2021 var på 69,9 mill. kroner, en økning på ca. 10 prosent fra 2020. For økologiske produkter var omsetningen på 9,3 mill. kroner i 2021, en økning på 3,7 mill. kroner eller 40 prosent fra 2020. I 2021 er omsetningen på samme nivå som før pandemien. Dette forklares blant annet med at det er arrangert 25 prosent flere markedsdager i 2021 sammenliknet med 2020, på grunn av at andre salgskanaler var negativt påvirket av covid-19 pandemien. Omsetningen per markedsdag økte også i 2021. Fordelt på ca. 50 debio-godkjente selgere på landbasis ga det en årlig gjennomsnittlig omsetning på i underkant av kr 200 000 i 2021.

Det er særlig Bondens marked i Troms som har hatt stor vekst med en sju-dobling av omsetningen fra 2019 til 2021, og bidrar betydelig til den relativt sterke samlede veksten utenom de største byene.

Tabell 16: Omsetning av økologisk mat og drikke gjennom Bondens marked i 2020 og 2021. Mill. kroner og prosent.

	2020	2021	Endring siste år
Trøndelag, Bergen og Oslo	4,8	6,5	35 %
Øvrige markeder	1,8	2,8	55 %
Sum	6,6	9,3	40 %

Kilde: Bondens markeds sekretariat

6.5.4 Omsetningen gjennom spesialbutikker flater ut

I dette avsnittet beskriver vi omsetningen fra noen spesialbutikker med et relativt stort utvalg av økologisk mat og drikke. De siste årene er det etablert mange frittstående spesialbutikker, som tilbyr varer som er kortreist, lokalt produsert, fra grasfødte dyr, veganske eller ikke emballert i plast. Spesialbutikkene vi følger har i gjennomsnitt ca. 7 mill. kroner i omsetning per butikk per år. Spesialbutikker utgjør en viktig alternativ salgskanal verdimestende, men også for utvikling av kategorien «økologisk mat og drikke» som sådan, ved at nye trender ofte treffer spesialbutikkene før dagligvare.

Landbruksdirektoratet har hentet informasjon om omsetning fra 7 spesialbutikker i Stavanger, Bergen og Oslo. Fra 2019 til 2020 rapporterte spesialbutikkene om en samlet vekst på 20 prosent i omsetningen. Dette kan muligens være en effekt av covid-19 pandemien, med mer matlaging hjemme og kanskje med mer vekt på kvalitetsmat. Eksempelvis har salget av mel økt gjennom pandemien, noe som tyder på at folk har bakt mer.

Fra 2020 til 2021 er veksten kun 0,7 prosent, men tallet er usikkert da det er basert på et begrenset utvalg av spesialbutikker. For to av de syv butikkene har det vært eierskifte og et par butikker har også skiftet lokaler siste år.

Tabell 17: Omsetning gjennom spesialbutikker i Oslo, Stavanger og Bergen 2020–2021. Mill. kroner.

	2020	2021	Endring siste år
Sum spesialbutikker	48,2	48,6	0,7 %

Kilde: Landbruksdirektoratet etter opplysninger fra 7 spesialbutikker: 4 i Oslo, 2 i Stavanger og 1 i Bergen

6.6 Vinmonopolet øker fortsatt omsetningen

Vinmonopolet har de siste årene økt utvalget av økologiske drikkevarer, og samtidig hatt en jevn økning i omsetning av disse produktene. Sammenlignet med 2016 har antall produkter for de fleste varegruppene doblet eller tredoblet seg.

Fra 2020 til 2021 økte sortimentet av økologiske drikkevarer med 582 svakvinsprodukter og 26 nye brennevinprodukter. Antall ølsorter gikk ned for andre året på rad, til 56 økologiske ølsorter i 2021, 6 færre enn året før. Vinmonopolets produktutvalg er dynamisk og endres stadig, noe som fører til svingninger i antall produkter og omsetning fra ett år til et annet.

2021 var nok et rekordår for omsetningen av økologiske drikkevarer hos Vinmonopolet. Det ble omsatt over 9 mill. liter økologiske drikkevarer i 2021, en økning på 17 prosent fra 2020. Det er den største omsetningen av økologiske varer hos Vinmonopolet noensinne. I likhet med 2020 kan dette forklares med covid-19-restriksjoner, som nedstenging av restauranter og barer, samt redusert reiseaktivitet. Mindre reiseaktivitet førte til mindre grensehandel og mindre salg av alkohol på tax-free butikker, til fordel for omsetning hos Vinmonopolet.

Tabell 18: Antall produkter i sortimentet til Vinmonopolet i 2020 og 2021

Hovedvaregruppe	2020*	2021
Svakvin	2 866	3 448
Brennevin	88	114
Øl	62	56
Alkoholfritt	13	13
Sterkvin	5	9
Totalt	3 034	3 640

Kilde: Vinmonopolet

*Ny dataserie. Vinmonopolet gjorde justeringer i tallgrunnlaget og tallene stemmer ikke overens med tallene publisert i rapporten for 2020.

Andelen av totalomsetningen for de ulike varegruppene var omtrent uendret for de fleste varegruppene. Andel økologiske alkoholfrie varer økte med 5,6 prosentpoeng og svakvin med 0,3 prosentpoeng sammenlignet med 2020. Andel økologisk øl gikk ned med 0,1 prosentpoeng, som vist i tabell 19.

Tabell 19: Omsetning av økologiske drikkevarer gjennom Vinmonopolet og andel økologisk av totalomsetning. Liter.

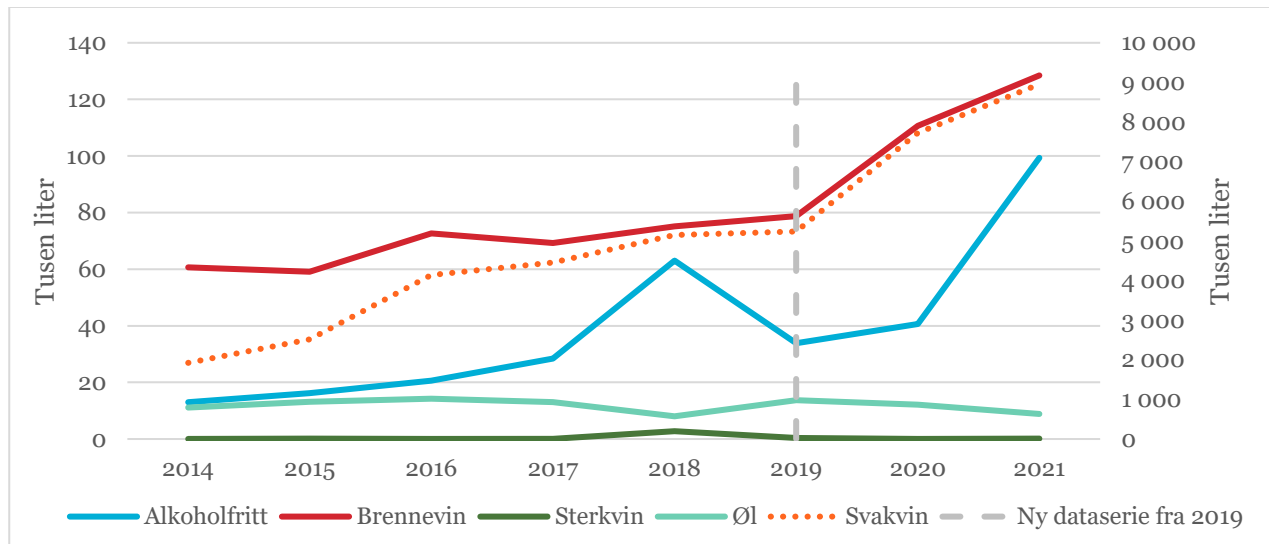
Hovedvaregruppe	2021	Andel økologisk
Svakvin	8 954 490	9,3 %
Brennevin	128 475	0,8 %
Alkoholfritt	99 343	11,9 %
Øl	8 882	0,2 %
Sterkvin	109	0,02 %
Totalt	9 191 298	7,8 %

Kilde: Vinmonopolet

Mindre enn en prosent av hele omsetningen av økologiske drikkevarer som ble omsatt gjennom Vinmonopolet i 2021 var norskprodusert. Dette fordi størsteparten av omsetningen gjennom Vinmonopolet er svakvin. I 2021 var andelen økologisk svakvin i totalomsetning av økologiske drikkevarer uendret fra året før, på 98 prosent av totalomsetning, målt i liter. Svakvin importeres fra 32 land. Vinmonopolet omsatte ca. 3 300 liter økologisk norskprodusert svakvin, i hovedsak sider og fruktvin.

Over halvparten av de alkoholfrie drikkevarene som var omsatt gjennom Vinmonopolet i 2021 var produsert i Norge. 12 prosent av brennevinen var også norsk i 2021, en økning på 9 prosentpoeng fra året før. Omsetningen av økologisk øl gikk ned for tredje året på rad og andel norsk av totalomsetningen gikk fra 31 prosent i 2020 til 13 prosent i 2021.

Figur 41 viser omsetningen av økologiske drikkevarer i Vinmonopolet fra 2014 til 2021 i tusen liter. Den vertikale linjen viser at Vinmonopolet har en ny metode for å hente inn data på og vi har fått en ny dataserie fra og med 2019. Det gjør at det er avvik på tallene i perioden 2014–2018 fra det nye metoden, men vi anslår at avviket ikke er betydelig. Vi valgte av den grunn å vise tallene for denne perioden i figuren. På grunn av den høye omsetningen er salget av svakvin vist på høyre akse, mens salget av øvrige drikkevarer er vist på venstre akse. Figuren viser at svakvin, brennevin og alkoholfritt drikke har hatt en sterk økning siden 2019. Omsetningen av øl gikk ned i 2021.

Figur 41: Årlig salg av økologiske drikkevarer gjennom Vinmonopolet i perioden 2014–2021. Salget av svakvin er vist på høyre akse, mens salget av øvrige drikkevarer er vist på venstre akse. Tusen liter.

Kilde: Vinmonopolet. Salgstall for alle produkter som var sertifisert økologisk ved salgstidspunktet.

7 Internasjonal utvikling

Utviklingen internasjonalt fortsetter i samme retning som tidligere år. Land som har satset på økologisk produksjon og er etablerte eksportører, beholder stort sett sine markedsandeler eller fortsetter å utvide.

I våre nærmeste naboland har veksten i økologisk produksjon flatet noe ut de siste årene.

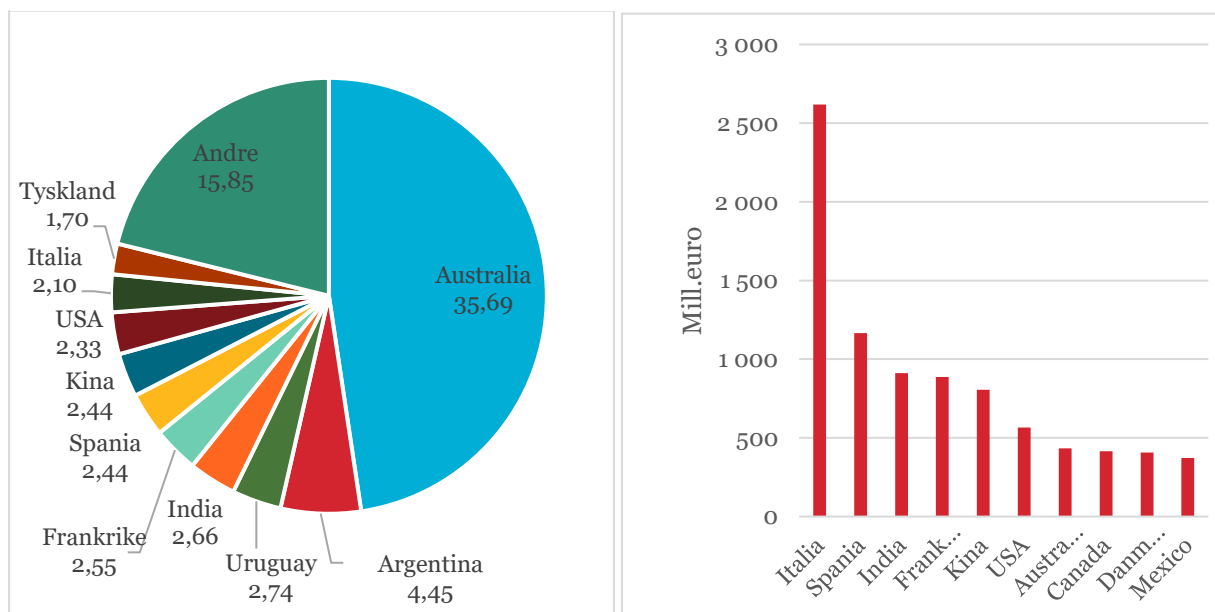
7.1 Økende økologisk areal globalt

Dette kapitlet presenterer utviklingen i økologisk jordbruksareal, omsetning, konsum og handel med økologiske jordbruksvarer internasjonalt. De siste tilgjengelige data er for 2020.

Det samlede globale økologiske jordbruksarealet ble anslått til rundt 74,9 mill. hektar i 2020. Dette var en økning fra året før på 4,3 prosent. Totalt økologisk areal utgjorde 1,6 prosent av totalt jordbruksareal i verden. Nesten halvparten av dette arealet var i Oseania. Det anslås at det var 3,4 millioner produsenter i 2020, hvorav mer enn halvparten av disse befant seg i Asia. Dette var en oppgang for antall produsenter globalt på 7,6 prosent fra året før.

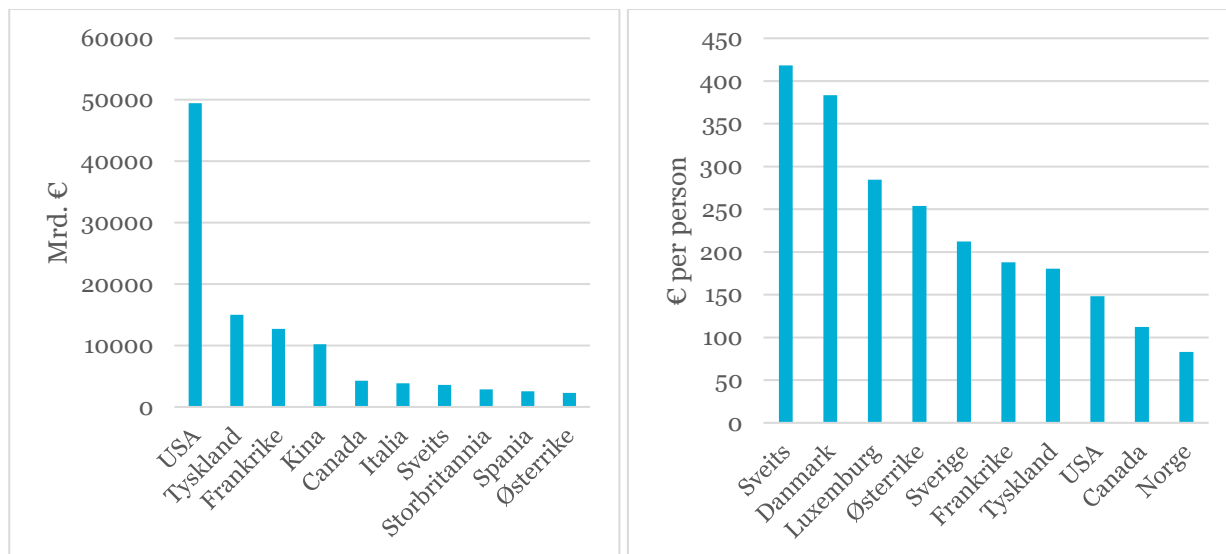
Figuren under viser på venstre side de ti landene med størst økologisk jordbruksareal i 2020. 79 prosent av verdens økologiske areal lå i disse ti landene. Til tross for at Australia står for nesten halvparten av det økologiske jordbruksarealet i verden, utgjorde dette under 10 prosent av landets totale jordbruksareal. Det aller meste av arealene i Australia brukes til ekstensive beiteområder. Figur 42, høyre side, viser at Italia, Spania og India var de største eksportlandene av økologiske landbruksvarer i 2020.

Figur 42: Venstre: Land med størst økologisk jordbruksareal i 2019 og 2020. Mill. hektar. Høyre: Land med størst eksport av økologiske jordbruksvarer i 2020. Mill. euro.

Kilde: (FiBL & IFOAM, 2022)

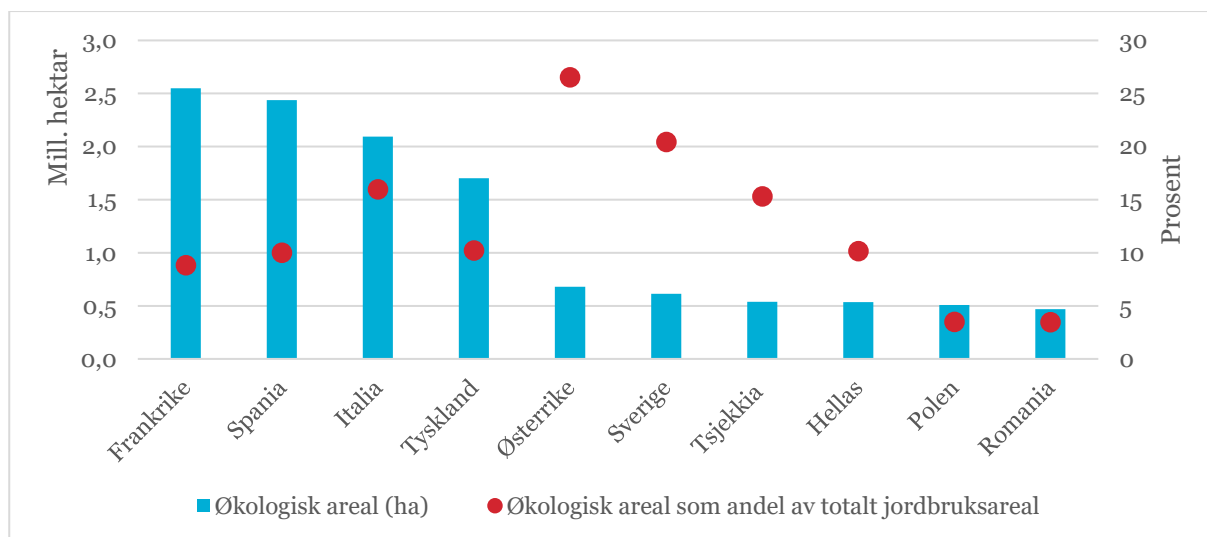
Figur 43, venstre side, viser at USA og EU er verdens største markeder for økologiske jordbruksvarer. Figur 43, høyre side, viser de landene med høyest konsum per person av økologiske jordbruksvarer. Det er de rikeste landene i verden som også har høyest, og størst økning i, konsum av økologiske landbruksvarer. Sveits ligger øverst og Norge som nummer ti på listen over de landene med høyest konsum per person i 2020, i verdi, av økologiske varer.

Figur 43: Venstre: Land med høyest omsetning av økologiske varer i 2020. Mrd. euro. Høyre: Land med høyest konsum av økologiske jordbruksvarer per person i 2019 og 2020. Euro.

Kilde: (FiBL & IFOAM, 2022)

I EUs nye «farm to fork»-strategi foreslås det at de innen 2030 skal produsere økologiske produkter på 25 prosent av jordbruksarealet. Figur 44 viser at det er store forskjeller mellom EU-landene i dag og at det blant landene med størst økologisk areal bare er Østerrike som ligger over nivået på 25 prosent.

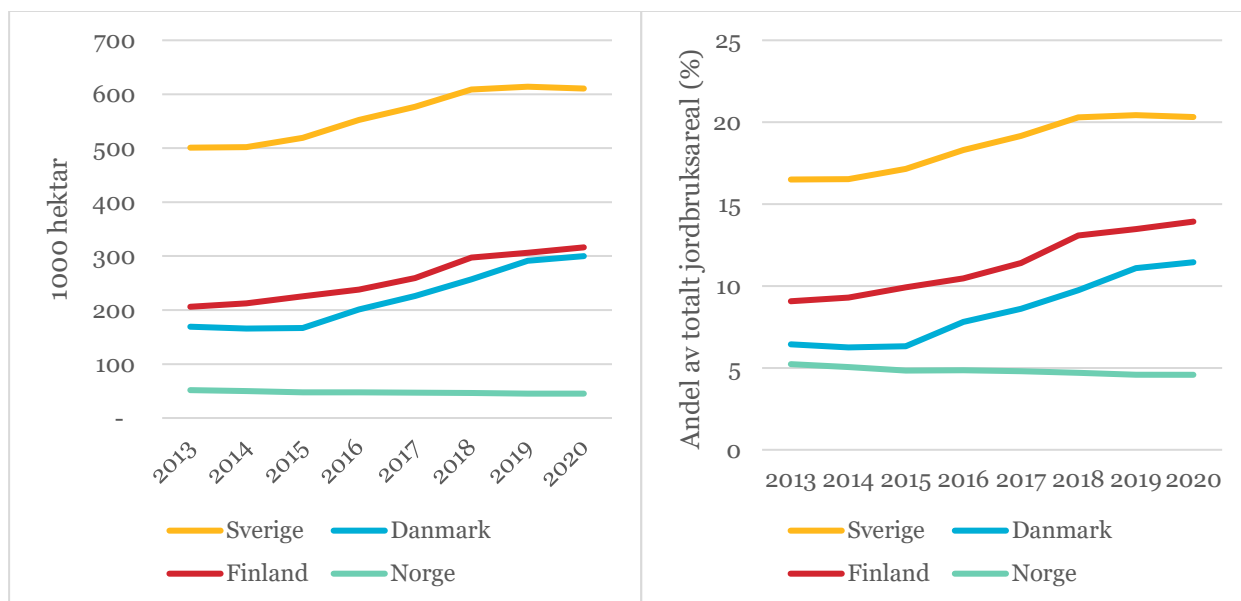

Figur 44: Land i EU med størst økologisk jordbruksareal og deres prosentvise andel av totalt jordbruksareal i 2020. Mill. hektar og prosent.

Kilde: (FiBL & IFOAM, 2022)

7.2 Mindre vekst i våre nærmeste naboland

Sverige er det nordiske landet med størst økologisk jordbruksareal, men veksten har stoppet opp, og det totale arealet gikk noe ned fra 2019 til 2020. I Danmark og Finland har arealet fortsatt å øke, men veksten går noe saktere enn den gjorde i perioden 2015-2018.

Figur 45: Økologisk jordbruksareal, 2013–2020. Venstre: 1000 hektar. Høyre: prosent.

Kilde: (Eurostat, 2022)

Figur 45 viser at utviklingen i økologisk jordbruksareal i stor grad samsvarer med utviklingen i andelen økologisk av totalt jordbruksareal i hvert land. Sverige er det landet som er nærmest EUs mål om 25 prosent økologisk jordbruksareal innen 2030, men ser ut til å stabilisere seg på rundt 20 prosent, basert på tallene fra 2019 og 2020. Sverige har en handlingsplan med blant annet aktiv bruk av offentlige innkjøp som del av strategien for å få opp det økologiske arealet (Jordbruksverket, 2018).

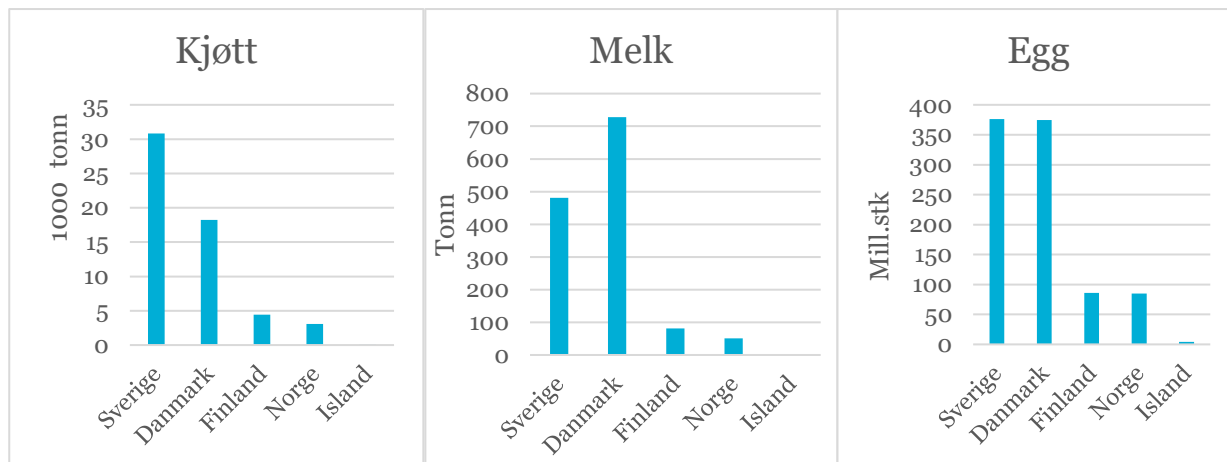

Figur 46: Økologisk jordbruksareal fordelt på veksttype i 2020.

Kilde: (FiBL & IFOAM, 2022)

Figur 46 viser hva som dyrkes på det økologiske jordbruksarealet i Sverige, Danmark, Finland og Norge. I alle landene dyrkes det både korn, proteinvekster, oljefrø, grønnsaker, frukt og bær, men det er bare

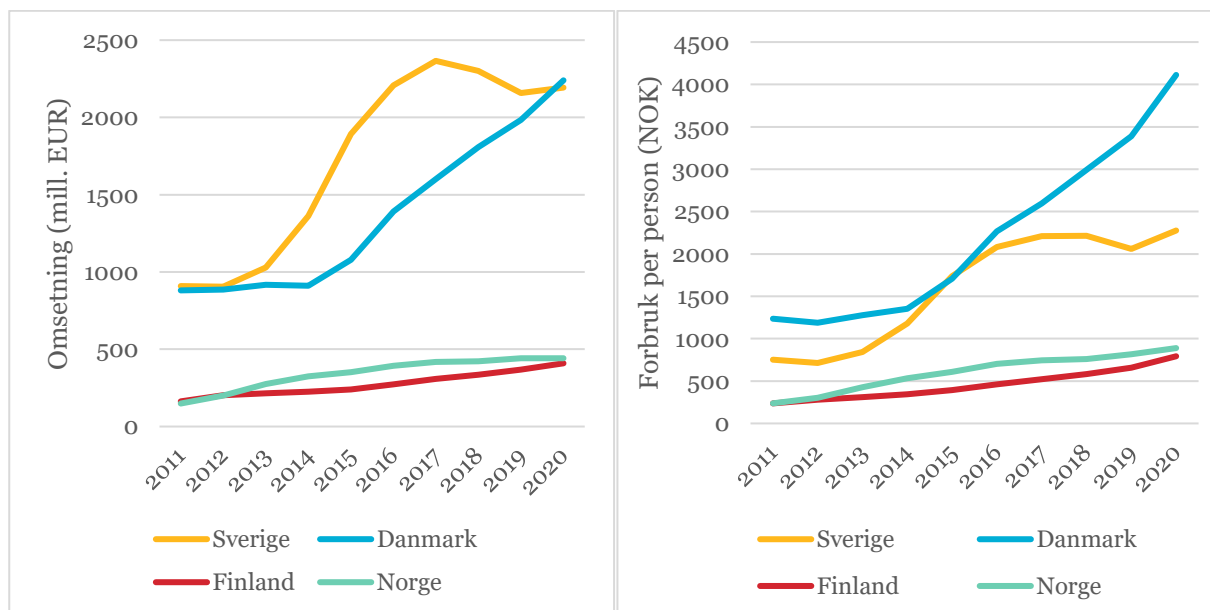
gruppene med stort nok areal til at det synes i figurene som er tatt med. I alle landene går mesteparten av det økologiske jordbruksarealet til kornproduksjon.

Figur 47: Produksjon av økologisk kjøtt, melk og egg i Sverige, Danmark, Finland og Norge i 2019. 1000 tonn og mill. stykk.

Kilde: (Eurostat, 2022)

Figur 47 viser produksjonen av kjøtt, melk og egg i de nordiske landene i 2020. Kategorien melk omfatter all råmelk som er levert fra produsenter, uavhengig av videre anvendelse. For alle produktgruppene går det et hovedskille når det gjelder produserte mengder, mellom Sverige og Danmark på den ene siden og Finland og Norge på den andre. Sverige produserer mest økologisk kjøtt og egg, mens Danmark produserer mest økologisk melk.

Figur 48: Venstre: Omsetning av økologiske næringsmidler i detaljhandelen, 2011–2020. Høyre: Forbruk per person.

Kilde: (FiBL & IFOAM, 2022)

Figur 48 viser at Danmark for første gang på mange år har større omsetning av økologiske næringsmidler enn Sverige. Når den danske omsetningen er større enn den svenske til tross for at befolkningen er litt over halvparten så stor, henger sammen med utviklingen i forbruk per person. Mens forbruket har begynt å avta i Sverige, har forbruket fortsatt å vokse i Danmark og var i 2020 mer enn 1 800 kroner høyere per person enn i Sverige, og over 3 200 kroner høyere enn i både Finland og Norge.

7.2.1 Sentrale utviklingstrekk i Sverige, Danmark og Finland

Den høye produksjonen av økologiske landbruksvarer og høyt forbruk av disse produktene i Sverige skyldes blant annet store offentlige innkjøp. Det er et vedtatt mål om at 60 prosent av alle næringsmiddelinnkjøp i offentlig sektor skal være økologiske innen 2030. Dette målet har bidratt til forutsigbarhet på etterspørselssiden, som igjen gjør det tryggere for bonden å legge om til økologisk drift. Dette har sørget for at Sverige også er i verdenstoppen på andel økologisk jordbruksareal.

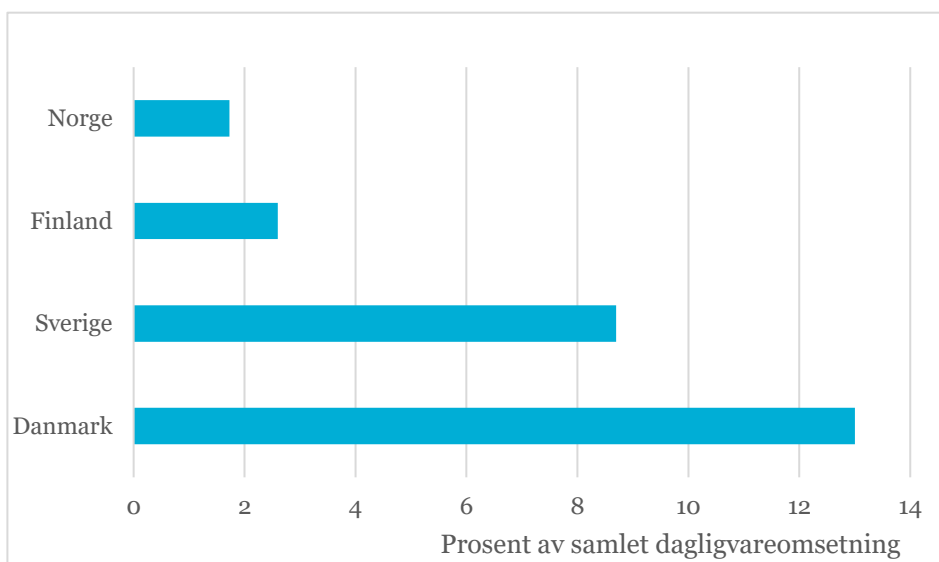
Samtidig er veksten i økologisksektoren i Sverige er avtakende. Figur 45 viser at veksten i areal fra 2019 til 2020 var negativ. Figur 48 viser at total omsetning og forbruk per person nå har stabilisert seg etter å ha vokst raskt mellom 2013 og 2016.

Danmark har hele tiden vært ledende i Norden når det gjelder forbruk per person, og var i 2019 det landet i verden med høyest økologiskandel i detaljhandelen. I 2020 ble de forbigått av Sveits, til tross for fortsatt sterk vekst.

Mens offentlig sektor ofte trekkes fram i Sverige, skyldes det høye forbruket i Danmark først og fremst etterspørsel hos private forbrukere. Det har vært politisk vilje

over tid til å fremme økologisk mat, og det har lenge vært et godt samarbeid mellom myndigheter, forskningsmiljøer og de ulike leddene i verdikjeden (Organic Denmark).

Finland har det nest største økologiske jordbruksarealet og den nest største andelen økologisk av totalt jordbruksareal i Norden. Det økologiske jordbruksarealet er nesten syv ganger større enn i Norge, og andelen økologisk jordbruksareal er omtrent tre ganger så stor. Likevel er både den totale omsetningen og forbruket per person lavere enn i Norge. Dette kan forklares ved at økologiske kornprodukter er Finlands viktigste økologiske eksportvare. Altså har Finland mer dyrkbar mark enn Norge, men nokså lik befolkning og forbruksmønster. Den viktigste omsetningskanalen er dagligvarebutikker (Pro Luomu, 2020).

Figur 49: Andel økologisk av omsetningen i detaljhandelen med næringsmidler i 2020. Prosent.

Kilde: (FiBL & IFOAM, 2022)

8 Tilskudd til økologisk jordbruk

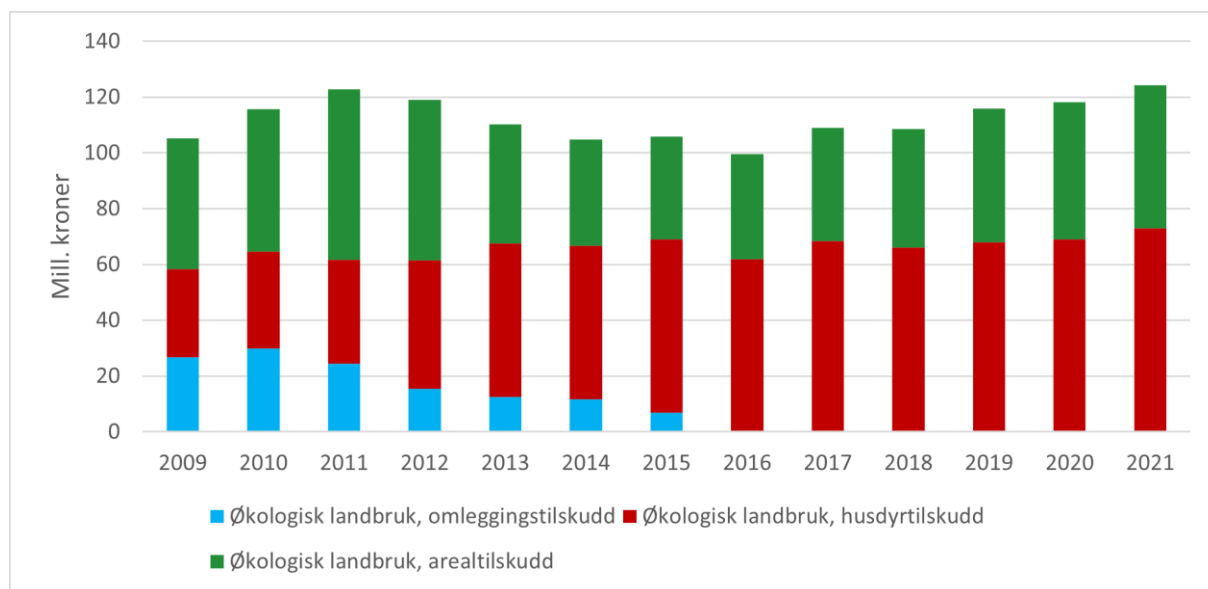
I 2021 utbetalte Landbruksdirektoratet 124,2 mill. kroner i produksjonstilskudd til økologiske produksjoner. Formålet med tilskuddet er å legge til rette for økt økologisk produksjon i Norge.

8.1 Liten økning i utbetalt produksjonstilskudd siste året

I 2021 ble det utbetalt 124,2 mill. kroner i direkte tilskudd til økologisk primærproduksjon. Dette var en økning på kroner 6 mill. fra 2020.

Dette kapitlet handler om midlene som utelukkende går til økologisk landbruk i Norge, og presenterer utvikling og status innenfor direkte tilskudd. Tallgrunnlaget er hentet fra Landbruksdirektoratet.

Produsenter som driver økologisk, kan motta ekstra tilskudd for økologiske arealer (heretter omtalt som arealtilskudd) og for økologiske husdyr (heretter omtalt som husdyrtilskudd). Satsene for de ulike husdyrene og vekstene varierer. Formålet med tilskuddene er å stimulere til at en større andel av jordbruksproduksjonen blir økologisk.

Figur 50: Utbetalingene for de ulike ordningene i jordbruksavtalen, 2009-2021. Mill. kroner
Kilde: Landbruksdirektoratet

Figur 50 viser at utbetalingen av økologisk produksjonstilskudd økte fra 2020 til 2021. Det ble utbetalt 6 mill. kroner mer i 2021 enn i 2020. Utbetalingen til økologisk areal og areal i andre års karens økte med 2 mill. kroner.

Fra 2020 (avtaleår 2020-2021) til 2021 (avtaleår 2021-2022) økte satsen til økologisk kornareal. Alle andre satser forble uendret fra 2020, jf. Tabell 20.

Tabell 20: Sats per dekar per avtaleår. Kr per dekar

Produksjon	2020-2021	2021-2022
Frukt og bær, inkludert arealer i 2. karensår og eventuelt 3. karensår	1650	1650
Grønnsaker, inkludert arealer i 2. karensår	1650	1650
Poteter, inkludert arealer i 2. karensår	800	800
Korn til modning og krossing, inkludert arealer i 2. karensår	382	400
Grønngjødsling, inkludert arealer i 2. karensår	500	500
Areal brakka for å beskjempe ugras	25	25
Grovfôr, inkludert arealer i 2. karensår	25	25
Areal i 1. karensår. Alle vekstgrupper	150	150

Kilde: Landbruksdirektoratet

Utbetalingene til økologisk husdyr økte med 4 mill. kroner fra 2020 til 2021. Økningen forklares med høyere satser som vist i Tabell 21.

Fra 2020 (avtaleår 2020-2021) til 2021 (avtaleår 2021-2022) økte satsene til økologisk melkeku, ammeku, sau, melkesau og melkegeit.

Tabell 21: Sats per dyr per avtaleår. Kr per dyr

Produksjon	2020-2021	2021-2022
Melkeku	3500	3600
Ammeku	2400	2500
Øvrig storfe	730	730
Sau og melkesau	462	500
Melkegeit	315	353
Ammegeit	265	265
Avlsgris	517	517
Slaktegris	315	315

Kilde: Landbruksdirektoratet

I 2020 ble det ikke gjennomført ordinære forhandlinger i jordbruksoppgjøret grunnet covid-19. Etter forenklete forhandlinger ble det besluttet å øke satsene for økologisk kornareal og satsene for alle

økologiske husdyrraser. I jordbruksoppgjøret i 2021 økte satsen til økologisk kornareal og satsene til melkekyr, ammekyr, melkegeit, sau og melkesau.

8.2 Frakttilskudd

Tilskudd kan gis til frakt av økologisk korn fra kornprodusent til nærmeste mottaksanlegg som kan ta imot den aktuelle sorten. Tilskuddet gis med soneberegning. Sonene tilsvarende hvor mange kilometer mottaksanlegget befinner seg fra kommunens administrasjonssentrum i produsentens kommune. Se for øvrig Rundskriv 2020-23 for gjeldende satser. Satsene har vært uendret siden 2002. Det gis også tilskudd til frakt av kraftfôr, men der er det ingen differensiering av satsene mellom konvensjonelt og økologisk.

Tabell 22: Satser per sone for frakt av økologisk korn fra produsent til nærmeste mottaksanlegg.

Fra 2002 tom 2021	0	1	2	3	4	5	6	7
Sone (km)	0-20	21-40	41-60	61-80	81-100	101-120	121-140	>140
Sats (kr/tonn)	0	13	25	37	48	59	70	81

Kilde: Landbruksdirektoratet

I 2021 ble det utbetalt kr 571 294 i frakttilskudd. Økningen fra 2020 skyldes økende produksjon.

Tabell 23: utbetalt til frakt av økologisk korn. Kroner

År	Utbetalt tilskudd
2020	469 113
2021	571 294

Kilde: Landbruksdirektoratet

8.3 Prisnedskrivningstilskudd

Kornkjøper er berettiget prisnedskrivningstilskudd for innkjøpt norsk korn og oljefrø/fôrerter til kraftfôr og matmel. For økologisk korn er tilskuddet høyere enn for konvensjonell vare. Satsene reguleres årlig fra 1. juli. Differansen mellom satsen for konvensjonell og økologisk vare økte fra og med kornåret 2019–2020 og er nå 111 øre per kg høyere for økologisk korn. For oljevekster er differansen 121 øre per kg og 65 øre per kg for fôrerter og har vært det i flere år. Se

Tabell 24 for dagens økologiske satser.

Tabell 24: Sats per kg korn, oljevekster og fôrerter. Øre per kg.

Sats (øre/kg)	2020–2021	2021–2022
Korn økologisk	189,90	196,10
Økologiske oljevekster, lupiner og åkerbønner	362,80	392,80
Økologiske fôrerter	203,50	223,50

Kilde: Landbruksdirektoratet

Andelen økologisk korn er liten, drøyt 1 prosent av årlig avling. Tabell 25 viser antall millioner kroner i prisnedskrivning som går til økologisk korn per år, samt andelen av tilskuddet som gikk til økologisk vare.

Tabell 25: Utbetalinger til prisnedskrivning, Mill. kroner

	Tilskudd til økologisk korn	Andel av tilskuddet som går til økologisk
2015–2016	18	2,5 %
2016–2017	22	3,0 %
2017–2018	21	2,9 %
2018–2019	9	2,2 %
2019–2020	23	2,7 %
2020–2021	31	3,0 %
2021–2022 (t.o.m. februar)	23	2,5 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

Mengden økologisk korn som er levert er ganske konstant. Økningen i utbetalingen skyldes dermed økning i satsen. Økologiskandelen for oljefrø og fôrerter er henholdsvis 7-12 prosent og 3-12 prosent avhengig av år.

De store kornhandlerne tilbyr et tillegg for økologisk vare. I 2021–2022 er det mellom 111 øre per kg og 151 øre per kg, avhengig av kornslag. Den høyere prisnedskrivingssatsen dekker med andre ord store deler av differansen i pris til bonde.

8.4 34 mill. kroner til utviklingstiltak innen økologisk landbruk

Landbruksdirektoratet forvalter tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk landbruk. Målet er å stimulere til økologisk produksjon av varer som vi har forutsetning for å produsere i Norge, og som markedet etterspør. Landbruksdirektoratet har i 2021 videreført arbeidet med oppfølging av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk (2018 – 2030).

For 2021 ble det avsatt 34 mill. kroner til utviklingstiltak innen økologisk landbruk. Landbruksdirektoratet ga tilskudd til totalt 24 utviklingsprosjekter i hele verdikjeden. Ordningen er omtalt på Landbruksdirektoratets nettside.

En del av midlene ble tildelt videreføring av særskilte satsinger innen veiledning og rekruttering av økologiske produsenter, og tiltak rettet mot produktutvikling og økologisk mat i storhusholdninger. Et av prosjektene skal for eksempel undersøke både hva som er årsakene til at flere økologiske melkeprodusenter ønsker å slutte med økologisk drift, og hva som skal til for at flere melkeprodusenter vil legge om til økologisk produksjon.

Prosjekter som behandler temaer og problemstillinger knyttet til regelverk innen økologisk landbruk ble prioritert som følge av ny EU-forordning. Forordningen blir gjeldende i Norge når den blir tatt inn i EØS-avtalen. Den får innvirkning på blant annet regelverk for fjørfe, proteinforsyningen i fôr og uteareal for økologisk svin. Regelverksutvalget gir råd til Mattilsynet om regelverksutvikling på økologiområdet, og bidrar med utredninger om konsekvenser og muligheter ved nytt regelverk tilpasset økologisk landbruk i Norge. Nye prosjekter innen temaene produksjon av økologisk svinefôr som sikrer proteinforsyningen og veksthusproduksjon i jord kommer i tillegg.

Landbruksdirektoratet prioriterte også støtte til flere prosjekter som med ulike informasjonstiltak skal bidra til å synliggjøre økologisk mat for forbrukerne, og til prosjekter som skal bidra til omsetning av økologisk mat i ulike salgskanaler.

Prosjekteier	Prosjekttittel	Periode	Tilskudd
Informasjon til forbruker			
Økologisk Norge	Åpen økologisk gård	2021	450 000
Økologisk Norge	ØKOUKA	2021	850 000
Økologisk Norge	Økologiske inspirasjonsforbrukere	2021	300 000
Økologisk Norge	Ren Mat papirutgave og Renmat.no	2021	1 000 000
Medier og ledelse AS	Økt salg av økologiske produkter	2021	490 000
Markedsadgang			
Njøs næringsutvikling	Videreføring av pilotprosjekt for omsetning av lokalprodusert økologisk frukt gjennom lokalmatssatsingen i COOP Nordvest	2021	450 000
Økologisk Norge	Andelslandbruk - oppsummering og veien videre	2021	1 100 000
Økologisk Norge	Smaken av øko i butikk 2021	2021	1 800 000
Primærrettet arbeid			
Økologisk Norge	Landbrukets Økoløft - sammen for norskprodusert økologisk mat	2021	3 500 000
Norsk Landbruksrådgiving	Økosatsing i NLR og NORSØK etter Foregangsfylkeprosjektene 2021	2021	8 750 000
NORSØK	Økosatsing i NLR og NORSØK etter Foregangsfylkeprosjektene 2021	2021	1 900 000
Biologisk dynamisk forening	Generasjonsskifte og nye krefter i biodynamisk landbruk. Et løft for å mobilisere, rekruttere og styrke økologisk produksjon	2021	380 000
Storhusholdning/ produktutvikling			
Nofima AS	Økomat	2021	2 900 000
DebiolInfo	Matvalget	2021	4 200 000
Korn			
Det Kongelige Selskap for Norges Vel	Bakeegenskaper i eldre økologiske kornsorter: Kartlegging av potensielle hvetesorter for markedet	2021 - 2022	435 000
Det Kongelige Selskap for Norges Vel	Fra feltforsøk til testsmaking" - Utvikling av eldre norske og nordiske maltbygg- og kultursorter til malting og ølbrygging	2021 - 2022	350 000
NIBIO	Norskprodusert økologisk fôrprotein til svin (NØFF)	2021 - 2023	2 935 000
Frukt, bær og grønnsaker			
Njøs frukt- og børsenter	Regenerativ fruktdyrking	2021	285 000
NIBIO	ØKOLOGISK frukt: Auka produksjon og forbruk av norsk dyrka økologiske plomme- og eplesortar	2021 - 2023	1 200 000
NIBIO	HAKKET BEDRE ØKO	2021 - 2023	2 150 000
NORSØK	Økologisk tomat og agurk veksthusproduksjon med bakkekontakt	2021	420 000
NIBIO	Dyrking av økologiske veksthusgrønnsaker i bakken	2021	451 200
Melk			
AgriAnalyse AS	Mot mangel på norsk økologisk melk?	2021	515 000
Annet/ utredninger			

Regelverksutvalget v/ DEBIO	Utredningsarbeid og drift av Regelverksutvalget for økologisk produksjon	2021	400 000
--	---	------	---------

Tabell 26: utviklingsprosjekter innen økologisk landbruk 2021

Referanser

- Dagligvarehandelen. (2021). *Dagligvarehandelen*. Hentet fra Dagligvarefasiten 2021: https://dagligvarehandelen.no/sites/default/files/dagligvarefasiten_2021_0.pdf
- Debio. (2022, 3 9). *Statistikk og kartlegging*. Hentet fra Debio.no: https://debio.no/content/uploads/2022/02/OK-Husdyr-hele-landet_2021.xlsx
- Ekoweb.nu. (2021, Januar 28). *Ekologisk livsmedelsmarknad*. Hentet fra <http://www.ekoweb.nu/attachments/67/69.pdf>
- Eurostat. (2022). *Organic production of animal products*. Hentet fra https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/agric?lang=en&subtheme=agr.org&display=list&sort=category&extractionId=ORG_APROD
- FiBL & IFOAM. (2022). *The World of Organic Agriculture - Statistics and emerging trends 2022*. Hachenburg: Biofach.
- Jordbruksverket. (2018). *Åtgärdsplan för att öka produktion, konsumtion och export av ekologiska livsmedel - Rapport från ett regeringsuppdrag om ekologiska livsmedel*. Jordbruksverket.
- NIBIO. (2021). *Markedshager i Norge. Utfordringer og muligheter med småskala grønnsaksproduksjon for direktesalg*. NIBIO.
- Organic Denmark. (u.d.). *The Organic Way. The Danish Model*. Hentet fra [organicdenmark.com](https://www.organicdenmark.com/the-danish-model): <https://www.organicdenmark.com/the-danish-model>
- Pro Luomu. (2020). *Organics in Finland 2019*. Hentet fra https://proluomu.fi/wp-content/uploads/2020/10/organics-in-finland-2019_english.pdf
- Statistikknett. (2021). *Samlet kommersielt marked*. Hentet fra https://www.statistikknett.no/reiseliv/ar/din_region/dinregion_oversyn.aspx
- Tine SA. (2022). *Rapportering til Landbruksdirektoratet av innmålte og anvendte volumer økologisk melk*.
- Totalmarked kjøtt og egg. (2022, Januar). *Markedsprognose kjøtt og egg pr. januar 2022*. Hentet fra <https://totalmarked.nortura.no/prognose/>

Vedlegg

Vedlegg 1: Omsetning av økologiske grønnsaker og frukt, samt totalomsetning på engrosnivå. Andel økologisk av totalomsetning. Tonn og prosent

Kulturer	Totalt 2020	Økologisk 2020	Andel økologisk 2020	Totalt 2021	Økologisk 2021	Andel økologisk 2021	Endring i økologisk 2020–2021
Potet	58 076	621	1,1 %	59 961	458	0,8 %	-26 %
Veksthusvarer							
Agurk	20 533	462	2,3 %	21 922	527	2,4 %	14 %
Annen salat	2 422	16	0,7 %	2 785	12	0,4 %	-25 %
Tomat	5 899	128	2,2 %	6 102	97	1,6 %	-25 %
Tomat, andre	6 143	15	0,2 %	6 559	35	0,5 %	139 %
Tomat, cherry	1 385	26	1,9 %	1 241	25	2,0 %	-5 %
Urter	1 522	346	22,7 %	1 705	389	22,8 %	13 %
Frilandsgrønnsaker							
Blomkål	4 730	119	2,5 %	4 184	55	1,3 %	-54 %
Brokkoli	3 428	124	3,6 %	3 375	150	4,4 %	21 %
Gulrot	36 199	1 577	4,4 %	37 607	1 586	4,2 %	1 %
Hjertesalat	1 215	20	1,6 %	1 878	41	2,2 %	104 %
Hvitkål	10 964	308	2,8 %	11 058	274	2,5 %	-11 %
Isbergssalat	4 589	39	0,8 %	4 059	78	1,9 %	100 %
Kepaløk	15 397	168	1,1 %	13 734	110	0,8 %	-34 %
Knollselleri	1 768	69	3,9 %	1 840	113	6,2 %	63 %
Kålrot	10 269	270	2,6 %	11 077	314	2,8 %	16 %
Pastinakk	382	56	14,6 %	413	95	23,1 %	72 %
Purre	1 739	62	3,6 %	1 642	35	2,1 %	-44 %
Ruccola	124	22	18,0 %	102	21	20,6 %	-5 %
Rødbeter	877	243	27,7 %	810	236	29,1 %	-3 %
Rødløk	6 765	164	2,4 %	5 746	35	0,6 %	-79 %
Squash	323	21	6,4 %	666	35	5,3 %	70 %
Stilkselleri	999	195	19,6 %	1 018	220	21,6 %	13 %
Frukt							
Epler*	6 074	22	0,4 %	10 377	65	0,6 %	195 %
Plommer*	482	4	0,8 %	1 964	93	4,7 %	2225 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

* Tall fra fruktlagerinspektøren

Vedlegg 2: Priser til produsent for norskproduserte økologiske poteter, grønnsaker og frukt i kalenderåret 2020 og 2021. Kroner per kg dersom ikke annet er presisert.

Kulturer	Gjennomsnittspris 2020	Gjennomsnittspris 2021	Endring 2020 - 2021
Potet	11,00	12,04	9,5 %
Veksthusvarer			
Agurk, stk	12,13	13,10	8,0 %
Veksthussalat, pk (150 g)	14,45	14,13	-2,2 %
Tomat, cherry	13,55	14,40	6,3 %
Urter, potte	10,46	10,62	1,5 %
Frilandsgrønnsaker			
Blomkål, stk.	22,62	20,42	-9,7 %
Brokkoli, pk. (400 g)	17,21	19,32	12,3 %
Gulrot, pk. (750 g)	14,31	14,49	1,2 %
Hjertesalat, pk. (300 g)	14,95	15,66	4,8 %
Hvitkål	15,89	17,03	7,2 %
Isbergssalat, stk.	13,45	14,73	9,5 %
Kepaløk	18,64	20,76	11,4 %
Knollselleri	20,16	21,47	6,5 %
Kålrot	14,65	15,31	4,5 %
Pastinakk	20,33	20,33	0,0 %
Purre	36,80	32,88	-10,7 %
Ruccula, pk. (50 g)	8,47	8,97	5,9 %
Rødbeter	15,14	15,00	-0,9 %
Rødløk	19,33	21,04	8,8 %
Squash	19,95		
Stilkselleri, stk.	16,83	18,00	6,9 %
Frukt			
Epler	22,47	22,93	2,0 %
Plommer	-	43,76	

Kilde: Landbruksdirektoratet

LANDBRUKSDIREKTORATET OSLO

POSTADRESSE:

Postboks 1450 Vika, 0116 Oslo

BESØKSADRESSE:

Stortingsgt. 28, 0161 Oslo

TELEFON: 78 60 60 00

E-POST: postmottak@landbruksdirektoratet.no

LANDBRUKSDIREKTORATET ALTA

BESØKSADRESSE:

Løkkeveien 111, 9510 Alta

LANDBRUKSDIREKTORATET STEINKJER

BESØKSADRESSE:

Skolegata 22, C-bygget, 7713 Steinkjer

www.landbruksdirektoratet.no
